

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

हुप्सेकोट गाउँपालिका

भयालबास, नवलपरासी सुस्ता पूर्व

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

अन्तिम प्रतिवेदन

प्रथम आवधिक विकास योजना

आर्थिक वर्ष २०७८/७९- २०८२/८३

मन्तव्य

नेपालको संविधानले मुलुकको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहमा कायम गर्दै तिनै तहका सरकारलाई संविधान तथा कानून बमोजिम राज्यशक्तिको प्रयोग गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । यस अनुसार संविधानको अनुसुचि ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकार र अनुसुचि ९ ले साभ्ता अधिकारलाई सुचीबद्ध गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि दीर्घकालीन, मध्यमकालीन र वार्षिक विकास योजना बनाई लागु गर्नु पर्ने उल्लेख गरेको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगले आवधिक विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी (नमुना) कार्यविधि तर्जुमा गरी मार्ग निर्देशित गरेको छ । यसैगरी नेपाल सरकारले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विकास कार्यक्रम र आयोजनाको वर्गिकरण र बाँडफाँड सम्बन्धी मापदण्ड २०७६ स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकाले योजनाबद्ध विकासद्वारा आर्थिक सामाजिक समृद्धिका निमित्त “**खानेपानी, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार; हुप्सेकोट विकासको दिगो आधार**” भन्ने दीर्घकालीन सोच सहित आर्थिक वर्ष २०७८/७९ देखि २०८२/८३ सम्मका लागि प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन आरम्भ गरेको छ । गाउँपालिकाको प्रोफाइलको आधार तथा विभिन्न चरणमा जनस्तरवाट र विज्ञहरुवाट सुभावहरु संकलन गरी आगामी ५ वर्षको आवधिक विकास योजनाका साथै दीर्घकालीन र मध्यमकालीन योजना सहितको दस्तावेज बनेको छ ।

ऐतिहासिक तथा साँस्कृतिक विशेषता, प्राकृतिक सम्पदा तथा जैविक विविधता भएको हुप्सेकोट गाउँपालिकामा जनताको सामाजिक न्याय सहितको समृद्धिको तीव्र चाहना अनुसार योजनाबद्ध विकास गर्न यो प्रतिवेदन एउटा मार्गदर्शक दस्तावेज हुनेछ । खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाई पुऱ्याउने, वडा नं. १ र २ को सिमानामा पर्ने गिरिवारी क्षेत्रमा उद्योगग्राम निर्माण गर्ने, पर्यटकीय स्थलहरुमा पर्यटकीय पूर्वाधारहरु निर्माण गर्ने, शैक्षिक संस्थामा व्यवहारिक र गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने, सुविधा सम्पन्न अस्पताल सञ्चालन हुने, शतप्रतिशत घरहरुमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा तथा दिगो विद्युत सेवा पुऱ्याउने, सडक गुरु योजना बमोजिम नयाँ सडक निर्माण तथा स्तरोन्नती गर्ने, व्यवस्थित खेलमैदानहरु निर्माण गर्ने, सभा हल निर्माण गर्ने, व्यवस्थित वस्ती विकास गर्ने, विपद व्यवस्थापनका लागि विभिन्न स्थानमा उद्धार टोली र व्यवस्थापन केन्द्र बनाउने, वातावरणमैत्री पूर्वाधारहरु निर्माण गर्ने, ल्यान्डफिल साइट निर्माण गर्ने, सुविधा सम्पन्न गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयवाट सेवा सञ्चालन गर्ने लगाएत सबै क्षेत्रलाई समेट्ने गरी योजनाहरु तय गरिएका छन् ।

यस प्रथम आवधिक योजना तर्जुमामा गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारी, राजनितिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु, गाउँ सभाका सदस्य, शिक्षक, बुद्धिजिवि एवं गैरसरकारी, निजि तथा सहकारी क्षेत्र, विभिन्न संघ-संस्थाहरु प्रति उहाँहरुको सक्रिय सहभागिता, सुभाव र योगदानका लागि आभार व्यक्त गर्दछु । यसैगरी आवधिक योजना तर्जुमामा महत्वपूर्ण जिम्मेवारी गर्नुहुने प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत लगायत सबै कर्मचारी प्रति धन्यवाद प्रकट गर्दछु । अन्तमा यस गाउँपालिकाले तर्जुमा गरेको प्रथम आवधिक विकास योजना कार्यान्वयनमा सबै क्षेत्र, समुदाय, निकाय तथा साभ्केदारहरुका सदभाव, सहयोग र क्रियाशीलताको अपेक्षा गरेको छु ।

धन्यवाद ।

श्री लक्ष्मी देवी पाण्डे
गाउँपालिका अध्यक्ष

मन्तव्य

गाउँपालिकाको दक्षिणी भेगमा रहेको चारकोषे जंगल भएर जाने राष्ट्रिय महत्वको पूर्व पश्चिम राजमार्ग यस गाउँपालिकाको मुख्य रणनीतिक सडकको रूपमा रहेको छ । यस गाउँपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगलाई हेर्दा प्राकृतिक सम्पदाको हिसाबले ५९.३९ प्रतिशत वन क्षेत्र, ३.६८ प्रतिशत बसोबासयुक्त जमिन, २२.२९ प्रतिशत बुट्यान तथा भाडी, १६.८४ प्रतिशत खेती योग्य जमिन, ०.९५ प्रतिशत बालुवा र बगर क्षेत्र र ०.९४ प्रतिशत भू-भाग जलक्षेत्रले ओगटेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको विद्यमान श्रोत साधनलाई विश्लेषण गरी आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, शैक्षिक रूपमा रुपान्तरण गरी समृद्ध हुप्सेकोट निर्माण गर्ने दीर्घकालीन सपना सहित यस गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना तयार भई कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकालाई विकसित गाउँपालिका बनाउनका लागि आधार योजनाको रूपमा आर्थिक वर्ष २०७८/०७९ देखि २०८२/०८३ सम्म “खानेपानी, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार; हुप्सेकोट विकासको दिगो आधार” को दीर्घकालीन सोच सहित तयार गरिएको छ । यसले हुप्सेकोट गाउँपालिकाको इतिहासमा योजनाबद्ध विकासको थालनीको प्रयास गर्नेछ । आगामी दिनहरूमा यसकै जगमा रहेर विभिन्न विषयका योजना तथा लक्ष्य निर्धारण गर्न आधार दस्तावेज बन्नेछ ।

वैज्ञानिक र दूरदर्शी योजनाले मात्र सर्वाङ्गण र दिगो विकासलाई अधि बढाउन सहयोग पुऱ्याउँछ । विना योजना सिमित श्रोत साधनबाट निर्दिष्ट लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू हाँसल गर्न सकिँदैन । संविधानले स्थानीय सरकारलाई सेवा प्रवाह गर्ने शक्तिशाली सरकारको रूपमा परिकल्पना गरेको छ । प्राकृतिक स्रोतको सम्भाव्यता, आर्थिक, सामाजिक विकासको पूर्वाधारको उपलब्धतामा तथा संस्थागत क्षमतालाई सम्बोधन गर्दै स्थानीय तहलाई आफ्नो क्षेत्रको आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वातावरण तथा संस्थागत विकासका लागि योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने जिम्मेवारी सुम्पिएको छ । तसर्थ, सेवाको प्रभावकारितालाई गुणस्तरीय र चिरस्थायी बनाउन तथा सन्तुलित विकासलाई मुर्त रूप दिन एवम् विद्यमान विभिन्न प्रकृतिका समस्याहरूको दिगो र समयानुकूल समाधानको प्रयासलाई अगाडि बढाउन यो आवधिक योजनाको आवश्यकता अपरिहार्य छ । गाउँपालिकाले लिएको सोचलाई साकार बनाउन लक्ष्य प्राप्त गर्ने दिशामा यो प्रथम आवधिक विकास योजना एउटा महत्वपूर्ण आधार दस्तावेज बन्नेछ भन्ने विश्वास लिएको छ ।

यस महत्वपूर्ण कार्यको अभिभावकत्व प्रदान गर्ने यस गाउँपालिकाका अध्यक्ष ज्युप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यस क्रममा सक्रिय सहभागिता जनाई सहयोग गर्नुहुने गाउँ सभाका सदस्यहरू, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत ज्यु वडा अध्यक्ष ज्युहरू, कार्यपालिकाका सदस्य ज्युहरू, गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरू, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू, सहकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरू, स्थानियक क्लब, आमा समुह, महिला समुह, लगायत सरोकारवाला सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा यस गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाको कार्यान्वयनको चरणमा यहाँहरू सबैको सकरात्मक सहयोग रहने छ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

धन्यवाद ।

श्री स्वतन्त्र कोपिला मल्ल
गाउँपालिका उपाध्यक्ष

मन्तव्य

नवलपरासी (व. सु. पूर्व) जिल्लामा अवस्थित हुप्सेकोट गाउँपालिकामा पूर्व पश्चिम राजमार्ग, प्रादेशिक रणनीतिक सडक र स्थानीय सडक सहित कुल सडक लम्बाई करिब २९५ कि.मि. रहेको छ, जसमध्ये अधिकांश सडकहरू कच्ची छन्। मोहन डाँडाबाट रमणीय प्राकृतिक हिमश्रृंखला अवलोकन गर्न सकिने साथै राइनो रिभर भरना, बसेनी भरना, गोलपोखरी, माटेखानी पोखरी जस्ता प्राकृतिक स्थलहरू यस गाउँपालिकाका महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थलहरू हुन्। यस गाउँपालिकाको दक्षिण सिमानाको वडा नं. १ र ३ मा जङ्गल सफारीको सम्भावना रहेको छ। धार्मिक एवं ऐतिहासिक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मानिएका रुद्रपुर गढी, शिवालय मन्दिर, थुम्कीदेवी मन्दिर, रामकोट देवी मन्दिर, हुप्सेकोट गाउँ जस्ता पर्यटकीय स्थलहरूमा पूर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति र यसको व्यापक प्रचार प्रसार हुन सकिरहेको अवस्था छैन। यसका साथै सामाजिक रूपमा पछाडि परेको, आर्थिक रूपमा कमजोर, शैक्षिक रूपमा अशिक्षित समाज, राजनितिक रूपमा केन्द्र सरकारसम्म पहुँचको कमीका बावजुद द्रुत विकासको गतिमा गाउँपालिका अगाडि बढ्नुपर्ने देखिन्छ। यहाँको श्रोत, सम्भावना तथा आवश्यकतालाई मध्य नजर गर्दै गाउँपालिकाको समग्र विकास र समृद्धिका लागि दीर्घकालीन परिकल्पना **“खानेपानी, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार; हुप्सेकोट विकासको दिगो आधार”** साकार पार्नका लागि आ.व ०७८/०७९ देखि ०८२/०८३ सम्म कार्यान्वयन गर्ने गरी प्रथम आवधिक विकास योजना तयार गरी विकासको प्रतिफल नागरिकसम्म पुऱ्याउने प्रयासको थालनी गरिएको छ।

नेपालको संविधानले आत्मसात गरेको संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको सफल कार्यान्वयन गर्न, नेपाल सरकारले लिएको **“समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली”** तथा गण्डकी प्रदेशले लिएको **“समृद्ध प्रदेश, सुखी नागरिक”** को सोचलाई साकार पार्न र प्रभावकारी सरकारी वित्त व्यवस्थापनको निमित्त तीनै तहका सरकारको योजना चक्र प्रभावकारी हुनु जरुरी छ। संविधानले व्यवस्था गरेको सरकारका तीनै तहको एकल तथा साभा अधिकार सूचीहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट मात्र यी उद्देश्यहरू पूरा हुँदै जान्छन्। यसको लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारका नीति, योजना, बजेट तथा कार्यक्रम प्रभावकारी ढङ्गले कार्यान्वयन गर्न तीनै तहले तर्जुमा गर्ने नीति, योजना, बजेट तथा कार्यक्रममा तादम्यता हुनु आवश्यक हुन्छ। यसै सन्दर्भमा संघीय व्यवस्थाको महत्वपूर्ण आधारको रूपमा रहेको स्थानीय सरकारले पनि स्वभाविक रूपमा संविधानले निर्देश गरे अनुसारको नीतिसँग समायोजन हुने गरी आफ्नो दिगो विकासका लक्ष्य हाँसिल गर्न आफ्नो योजनाबद्ध आवधिक र दीर्घकालीन योजना तर्जुमा गर्ने निर्णय भएको हो। दक्ष जनशक्तिको अभाव, श्रोत साधनको कमी, प्रविधिको पहुँचमा कमी, भौगोलिक विकटताका बावजुद पनि गाउँपालिकालाई समृद्धिको बाटोमा हिँडाउनका लागि आवधिक योजना तयार गर्न पाउँदा मैले आफैलाई भाग्यमानी ठानेको छु र गौरवान्वित महशुस गरेको छु।

आवधिक योजनाको तयारी चरणदेखि दस्तावेजीकरणसम्म अभिभावकत्व प्रदान गर्न यस गाउँपालिकाका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष ज्युप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु। यस क्रममा सक्रिय सहभागिता जनाई सहयोग गर्नुहुने गाउँ सभाका सदस्यहरू, वडा अध्यक्ष ज्यूहरू, कार्यपालिकाका सदस्य ज्यूहरू, गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारी साथीहरू, राजनितिक दलका प्रतिनिधिहरू, सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरू, स्थानीय ब्बल, आमा समुह, महिला समुह, लगायत सरोकारवाला सबैप्रति आभार व्यक्त गर्दछु। यसैगरी गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा परामर्शदाताको तर्फबाट सहभागी टिमलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु।

अन्तमा यस गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाको सोचलाई सार्थक तुल्याउन र आवधिक योजनाको शतप्रतिशत लक्ष्य प्राप्त गर्नका लागि योजनाको कार्यान्वयनको चरणमा यहाँहरू सबैको तह र तत्काबाट सहयोग, सदभाव, सुभाव र समन्वयनको अपेक्षा गर्दछु।

धन्यवाद।

श्री पवन अर्याल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

• विषयसूची

परिच्छेद १ : आवधिक विकास योजना	1
१.१ आवधिक योजनाको परिचय	1
१.१.१ परिभाषा	1
१.१.२ उद्देश्य.....	1
१.१.३ अध्ययन सीमा	1
१.१.४ कार्य परिधि	2
१.१.५ नीतिगत र कानुनी व्यवस्था	2
परिच्छेद २ : गाउँपालिकाको विद्यमान वस्तुस्थिति	4
२.१ गाउँपालिकाको विवरण	4
२.२ भू तथा भू-उपयोगको स्थिति	5
२.३ जनसंख्या विवरण	6
२.४ भवनहरूको बनावट	6
परिच्छेद ३ : गाउँपालिका विकासको अवधारणा.....	8
३.१ पृष्ठभूमि	8
३.२ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति.....	8
३.२.१ दीर्घकालीन सोच (दुर दृष्टि)	8
३.२.२ लक्ष्य	8
३.२.३ उद्देश्य.....	9
३.२.४ रणनीति	9
३.२.५ परिमाणात्मक लक्ष्य.....	10
३.३ राजश्व प्रक्षेपण	12
परिच्छेद ४: आर्थिक विकास	16
४.१ कृषि.....	16
४.२ पशुपंक्षीपालन	22
४.३ उद्योग तथा व्यवसाय.....	28
४.४ पर्यटन.....	34
४.५ सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्र	39
परिच्छेद ५: सामाजिक विकास.....	44
५.१ शिक्षा	44
५.२ युवा तथा खेलकुद क्षेत्र	52
५.३ स्वास्थ्य.....	57
५.४ खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्र.....	65
५.५ लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण.....	71
परिच्छेद ६ : भौतिक पूर्वाधार विकास	78
६.१ यातायात, सडक, पुल.....	78

६.२ सिंचाई.....	84
६.३ भवन तथा ग्रामीण विकास	89
६.४ विद्युत तथा ऊर्जा.....	94
६.५ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पूर्वाधार.....	99
परिच्छेद ७: वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	104
७.१ वन, भू-संरक्षण र जैविक विविधता	104
७.२ जलाधार संरक्षण	109
७.३ फोहरमैला व्यवस्थापन	114
७.४ विपद व्यवस्थापन.....	119
परिच्छेद ८ : सुशासन तथा संस्थागत विकास	124
८.१ सुशासन तथा सेवा प्रवाह	124
८.२ लेखाङ्कन, राजश्व परिचालन तथा वित्तीय अनुशासन	133
परिच्छेद ९ : श्रोत व्यवस्थापन तथा खर्च संरचना	140
९.१ श्रोत व्यवस्थापन	140
परिच्छेद १० : आवधिक योजनाको वार्षिक कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था	166
१०.१ योजनाको कार्यान्वयन.....	166
१०.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	166
१०.३ मध्यावधि मूल्याङ्कन	167
१०.४ अनुगमन मूल्याङ्कन खाका	167

परिच्छेद १ : आवधिक विकास योजना

१.१ आवधिक योजनाको परिचय

१.१.१ परिभाषा

गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा भौतिक विकासका लागि दीर्घकालीन सोचले निर्धारण गरेका लक्ष्य र उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न ३-५ वर्ष अवधिका लागि तयार गरिने दस्तावेज गाउँपालिकाको आवधिक योजना हो । यो दस्तावेजमा निर्धारित लक्ष्य र उद्देश्यहरू हाँसिल गर्न, सिद्धान्त, रणनीति र कार्य नीति तथा प्रमुख क्रियाकलापहरू समेत पहिचान गरी उल्लेख गरिएको हुन्छ ।

यस सन्दर्भमा आवधिक विकास योजना तर्जुमाको लागि हुप्सेकोट गाउँपालिकाको कार्यक्रमको रूपमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा आवधिक विकास योजना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हो । यस आवधिक योजनाले हुप्सेकोटको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वातावरण र संस्थागत विकासलाई नियोजित गर्न र लगानीलाई प्रोत्साहन गर्न आधारभुत भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

आवधिक योजनाको तर्जुमाको क्रममा लामो समय व्यतित भएकाले र सो अवधिमा विश्वव्यापी रूपमा देखा परेका नौला अवधारणा र देशको राजनैतिक परिवर्तनलाई आत्मसात गर्ने खालका उद्देश्य, नीति र कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गरिनुपर्ने आवश्यकतालाई पनि समेट्न खोजिएको छ । ग्रामिण गरिबी जस्तो संवेदनशील पक्ष, बालअधिकार, अपाङ्गता र लक्षित समुदायका लागि ल्याउनुपर्ने थप विशेष नीति र योजनाहरू तर्जुमा गरिएका छन् ।

१.१.२ उद्देश्य

यस आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुको निम्न उद्देश्यहरू छन्:

क) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ द्वारा निर्दिष्ट प्रावधान अन्तर्गत सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागका आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिकाद्वारा निर्देशित हुप्सेकोट गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने ।

ख) हुप्सेकोट गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच अनुरूप विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न दीर्घकालीन सोच तय गरी सर्वाङ्गीण विकासको उद्देश्य लिएको आवधिक विकास योजना अन्तर्गत भौतिक, सामाजिक, वातावरण व्यवस्थापन, आर्थिक, वित्तीय, संस्थागत विकास जस्ता विषयगत क्षेत्रहरू र तदनुरूप लक्ष्य, उद्देश्य, नीति, रणनीति, कार्यक्रमहरू, बजेट निर्धारण तथा सरोकार वालाहरूको पहिचानलाई समेत समेटेई अल्पकालीन एवं सहभागितामूलक योजना तथा लगानी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

१.१.३ अध्ययन सीमा

आवधिक योजनामा समावेश हुने कतिपय विषयहरू कानुनी रूपमा गाउँपालिकाको कार्य क्षेत्रमा पर्ने हुनाले गाउँपालिकाको पूर्ण नियन्त्रण र निर्देशनमा सञ्चालन हुन सक्छन् भने कतिपय विषयहरूमा गाउँपालिकाले पथ प्रदर्शन मात्र गर्न सक्छ । त्यसैले गाउँपालिकाको पूर्ण नियन्त्रणमा रहने क्षेत्रहरूको सन्दर्भमा आवधिक योजना विस्तृत रूपमा तयार गर्न सकिन्छ । त्यस अनुरूप वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नुपर्छ तर गाउँपालिकाको विकास कार्यक्रममा संलग्न गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संघसंस्था र निजी क्षेत्रका कार्यक्रमका साथै केन्द्र, प्रदेश तथा वैदेशिक श्रोतबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूलाई गाउँपालिकाको आवधिक योजनाले नीतिगत आधार र प्राथमिकता तोकै निर्देशित मात्र गर्न सक्दछ । गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा राष्ट्रिय योजना तथा प्रदेश सरकारबाट तयार गरिएका दीर्घकालीन योजना तथा राष्ट्रिय नीतिहरूसँग मेल कायम गर्नुपर्ने हुन्छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ निम्नानुसारका क्षेत्रका कामहरू गाउँपालिकाहरूले अनिवार्य रूपमा गर्नु पर्ने गरी आवधिक योजनाको क्षेत्रलाई परिभाषित गरेको पाइन्छ :

- (क) आर्थिक विकास
- (ख) सामाजिक विकास
- (ग) पूर्वाधार विकास
- (घ) वातावरण तथा विपद जोखिम नियन्त्रण
- (ङ) संस्थागत विकास तथा सुशासन

गाउँपालिकाले गर्ने उपर्युक्त कार्यहरूलाई जोड्ने आवधिक योजनामा यी सबै पक्षहरू समावेश हुनुपर्छ । गाउँपालिकाको आवधिक योजनाले गाउँपालिका क्षेत्रको विकासको समग्र पक्षहरूलाई समेटेको हुनुपर्दछ । त्यसैले स्थानीय योजनाको विशेषताहरूलाई समेटेटी तयार गरिएको बहुक्षेत्रगत आवधिक योजनाको एकिकृत स्वरूपका सम्बन्धमा स्पष्ट धारणा बनाएर मात्र योजना तर्जुमा गर्ने तर्फ अग्रसर रहनु पर्दछ ।

यस अध्ययन कार्यले प्रस्तुत गरेका दस्तावेजहरू निम्नानुसार छन् :

- गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण
- सवल/दुर्बल तथा चुनौती/अवसरको पहिचान एवं विश्लेषण
- गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच अनुरूप भौतिक विकास गरुयोजना तर्जुमा
- भौतिक विकास तथा पूर्वाधार, वातावरण, सामाजिक, आर्थिक, वित्तीय, संस्थागत विकास तथा जोखिम व्यवस्थापन जस्ता क्षेत्रहरूसँग सम्बद्ध विषयगत दीर्घकालीन सोच अनुरूप तर्कबद्ध प्रणालीमा आधारित लक्ष्य, उद्देश्य, नतिजा तथा कार्यक्रमहरूको पहिचान
- खर्च संरचना
- कार्यान्वयन रणनीति सुझाव तथा अनुगमन

१.१.४ कार्य परिधि

माथि उल्लेखित उद्देश्यहरूले प्रमुख पक्षहरूलाई स्पष्ट गरी निम्न कार्य परिधि स्पष्ट पारेको छ ।

क) गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण ।

ख) दीर्घकालीन सोचको साथै श्रोत सम्भावना र विकासलाई निर्देशित गर्न सक्ने अग्रणी क्षेत्रको पहिचान, र अन्तर्निहित अवसर, समस्या तथा चुनौतीको पहिचान तथा विश्लेषण ।

ग) दीर्घकालीन भौतिक विकास योजना तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको भविष्यको भौतिक स्वरूप, भू-उपयोग, सहरी विस्तार क्षेत्रहरू र वातावरणीय संवेदनशील क्षेत्रहरू, भौतिक पूर्वाधारहरू समावेश ।

घ) 'तर्कबद्ध प्रणाली' अपनाई विषयगत लक्ष्य, उद्देश्य (भौतिक विकास पूर्वाधार, वातावरणीय व्यवस्थापन, सामाजिक विकास, आर्थिक विकास, वित्तीय व्यवस्थापन तथा संस्थागत विकास आदि), नतिजा, सूचकहरू, पुस्त्याईका आधारहरू, जोखिम पक्षहरू, कार्यक्रमको पहिचान ।

ङ) खर्च संरचना अन्तर्गत आयोजना र कार्यक्रमहरू, लागत अनुमान, र वित्तीय श्रोतहरू तथा उत्तरदायी संस्थाहरू आदि समावेश ।

च) योजना कार्यान्वयन, अनुगमन मूल्याङ्कन पक्षहरूको उल्लेख ।

१.१.५ नीतिगत र कानुनी व्यवस्था

स्थानीय तहहरूको जिम्मेवारी पूरा गर्न क्षमता अभिवृद्धिमा जोड दिने र ती तहहरूलाई स्थानीय विकासको प्रमुख इकाईको रूपमा विकास गरी जन-उत्तरदायी बनाउने नीति पन्ध्रौं योजनाको रहेको छ । उक्त नीति हाँसिल गर्ने प्रयोजनका लागि आवधिक योजनाले ठोस सहयोग पुऱ्याउने देखिन्छ । यस सन्दर्भमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले प्रत्येक गाउँपालिकाले आवधिक योजना बनाउनु पर्ने अनिवार्य व्यवस्था गरी आवधिक योजनामा समेट्नु पर्ने देहाय बमोजिमका विषयहरू उल्लेख गरेको छ :

(क) गाउँपालिकाको भौगोलिक, आर्थिक एवं प्राकृतिक सम्पदाहरूको वर्तमान उपयोग ।

(ख) विभिन्न क्षेत्रमा तुलनात्मक लागत एवं लाभको हिसाबले उत्पादन गर्न सकिने सम्भावनाहरू ।

(ग) पिछडिएका जन-जातीहरू एवं गरिबी भएको क्षेत्र तथा त्यस क्षेत्रमा गरिएका वा गरिनु पर्ने विभिन्न विकास कार्यहरू ।

(घ) महिला र बालबालिकाको लागि आयमूलक र सीपमूलक कार्यहरू ।

(ङ) सम्पन्न भएका विभिन्न विषय क्षेत्र अन्तर्गतका आयोजनाहरूको विवरण र तिनीहरूको सञ्चालन तथा सम्भार सम्बन्धी व्यवस्था ।

(च) विकासका सम्भावनाका आधारमा विभिन्न विषय क्षेत्रगत अल्पकालीन एवं दीर्घकालीन विकास कार्यहरू ।

(छ) स्थानीय बासिन्दाबाटै तयार गरिनु पर्ने विभिन्न विषय क्षेत्रका जनशक्ति विकास सम्बन्धी योजना ।

त्यसैगरी, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले आवधिक योजना बनाउने सम्बन्धमा देहाय बमोजिमको व्यवस्था उल्लेख गरेको छ :

(१) प्रत्येक गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रको विकासका लागि कम्तीमा तीनदेखि पाँच वर्षको आवधिक योजना तर्जुमा गर्नपर्ने छ ।

(२) तर्जुमा गरिने आवधिक योजनामा योजनाको दीर्घकालीन लक्ष्य, उद्देश्य र कार्यनीति उल्लेख गरी गाउँ क्षेत्रको भौतिक पूर्वाधार तथा सेवा सुविधा, श्रोत परिचालन तथा आयआर्जनका सम्भावना, सरकारी एवं निजी क्षेत्रको लागत सहभागिता लगायत गाउँपालिकाले गर्ने काम समावेश भएको हुनुपर्ने छ ।

(३) आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा विषयगत समितिसँग परामर्श गरी विषयगत क्षेत्रका कार्यक्रमलाई समावेश गरी अन्तिम रूप दिनुपर्ने छ ।

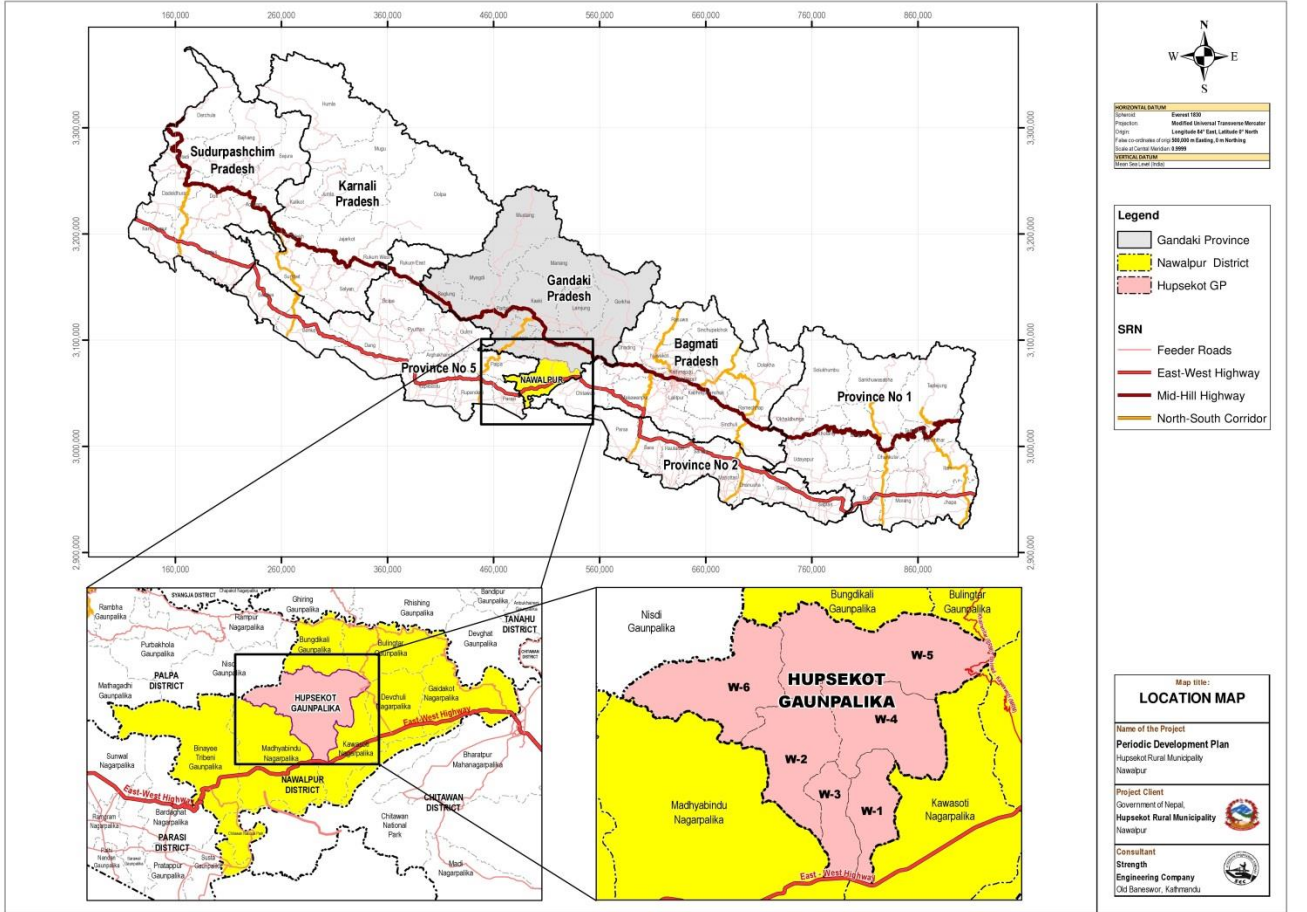
माथिको व्यवस्थाका अतिरिक्त स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेका समष्टिगत आवश्यकताहरूलाई आधार लिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । त्यसै गरी प्रत्येक गाउँ क्षेत्रको विकासको निमित्त गाउँस्तरीय वस्तुगत तथ्याङ्क सङ्कलन गरी वस्तुस्थिति देखिनेश्रोत, नक्सा तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था उल्लेख गरीएको छ ।

परिच्छेद २ : गाउँपालिकाको विद्यमान वस्तुस्थिति

२.१ गाउँपालिकाको विवरण

नेपालको संविधान (२०७२) बमोजिम नेपाल सरकारले स्थानीय निकायहरूको पुनःसंरचनाको लागि गठन गरेको उच्च स्तरीय आयोगले २०७३ पुष २२ मा नेपाल सरकारलाई बुझाएको प्रतिवेदन नेपाल सरकारले परिमार्जन गरी २०७३ फागुन २७ गतेबाट स्थानीय तह लागू गर्ने निर्णय अनुसार यस नवलपरासी (पूर्वी) जिल्लाको साविकका वडाहरू देउराली, धौवाडी र हुप्सेकोट समायोजन गरी ६ वडाहरू कायम हुने गरी हुप्सेकोट गाउँपालिका घोषणा गरिएको हो ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकासँग पातलो जंगली प्रकारको एक उष्णकटिबंधीय प्रकारको जलवायु छ । यस गाउँपालिकामा विभिन्न जातजातीहरूको एक समानको सौहार्द्रपूर्ण बसोबास रहेको पाइन्छ । यस गाउँपालिकामा विभिन्न रमणीय र पर्यटकीय महत्व बोकेका ऐतिहासिक गढी, दरवारका साथै ताल, पोखरी, मठ मन्दिर एवं मन लोभ्याउने हरिया डाँडा काडाहरू रहेका छन् । रुद्र प्रताप सेनको रुद्रपुर गढी दरवार (भग्नावशेष), गोलपोखरी शान्ति पार्क, ऐतिहासिक मगर संग्रहालय, दरवार थुम्का, पौराणिक कालको मयूरपोखरी आदि जस्ता विशेष महत्व बोकेका ऐतिहासिक धरोहरहरूले सुसज्जीत यस हुप्सेकोट गाउँपालिकाले अत्यन्तै पर्यटकीय क्षेत्र विस्तारको सम्भावना बोकेको छ । त्यस्तै लोपोन्मुख घोरल तथा अन्य विविध पशु पंक्षीहरूको बासस्थान रहेको पाइन्छ । यस हुप्सेकोट गाउँपालिकाको भ्रमण गर्ने जोकोही यसको सुन्दरतामा मोहित हुन्छन् ।

जम्मा जनसंख्या : २९९९४

केन्द्र : भयालवास

सिमाना :

पूर्व : देवचुली नगरपालिका

पश्चिम : मध्यविन्दु नगरपालिका

उत्तर : बौदिकाली, निस्दी र बुलिङ्टार गाउँपालिका

दक्षिण : कावासोती र मध्यविन्दु नगरपालिका

क्षेत्रफल : ९८९.२९ वर्ग कि.मि.

वडा संख्या : ६

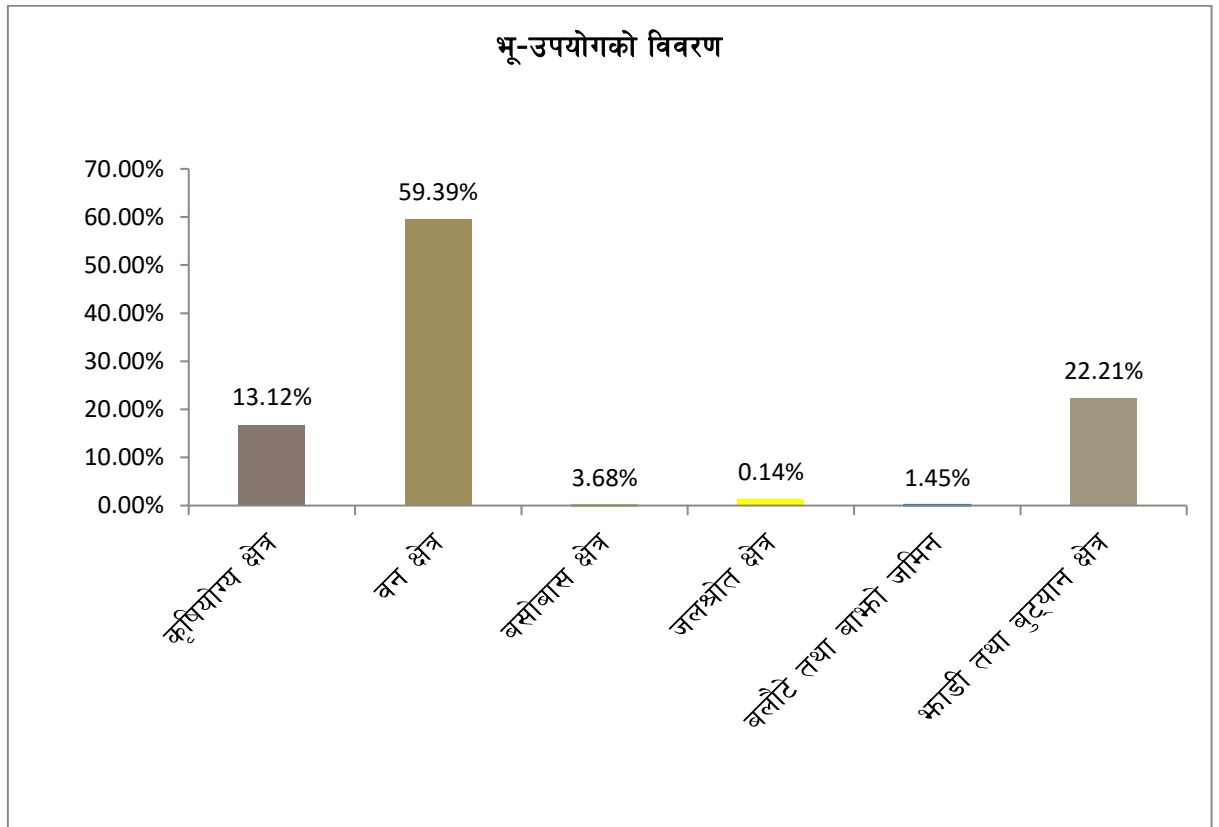
तालिका न. १ हुप्सेकोट गाउँपालिकाको वडा विभाजन

वडा नं.	समावेश भएका साविक गा.वि.स.	साविकको वडा नं.
१	देउराली	५
	धौवाडी	२
२	देउराली	१,२,९
३	देउराली	३,४
४	देउराली	६,७
	धौवाडी	७
५	देउराली	८
६	धौवाडी	१,३-६,८,९
	हुप्सेकोट	१-९

२.२ भू तथा भू-उपयोगको स्थिति

मानव जातिको सृष्टि र जनजीवन भू-धरातलमा उपलब्ध प्राकृतिक श्रोतहरूको उपयोगका आधारमा अडेको हुन्छ । मानवीय अस्तित्व भित्रका समग्र मानवीय गतिविधिहरू उसले गर्ने जमिन तथा जमिनमा उपलब्ध श्रोतहरूमा पूर्णत निर्भर गर्दछ । तसर्थ भू-आवरण अन्तर्गत मानिसले उपयोगमा ल्याउने वन क्षेत्रको तथ्याङ्क, खेतियोग्य जमिन, जल, बालुवा, हिमाल, पहाड, आदिको तथ्याङ्कलाई भू-उपयोग अन्तर्गत उल्लेख गरिएको छ ।

यस गाउँपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगलाई हेर्दा ११२.४३ वर्ग कि.मि अर्थात् सबैभन्दा धेरै वन क्षेत्र र दोस्रोमा ४२.१ वर्ग कि.मि भाडीले ओगटेको छ । अर्को तर्फ यस गाउँपालिकामा खेती योग्य जमिन २४.८४ वर्ग कि.मि र आवस क्षेत्र ६.९७ वर्ग कि.मि रहेको छ । जलक्षेत्र ०.२७ वर्ग कि.मि साथै बालुवा, बगर र र बाँझो क्षेत्र भने निकै कम अर्थात् २.३७ वर्ग कि.मि र अन्य क्षेत्र ०.३६ वर्ग कि.मि रहेको छ ।

स्रोत : नापी विभाग, GIS DATA १९९६

२.३ जनसंख्या विवरण

कुनै पनि स्थानको जनसंख्या, विकासको साधन र साध्य दुवैको रूपमा रहेको हुन्छ। विकासको लागि आवश्यक अन्य आर्थिक, भौतिक साधनहरूको परिचालन नव श्रोतबाट नै हुने भएकोले विकास योजना तर्जुमा गर्दा यसको बनावटको विविध पक्षहरूको अध्ययन र विश्लेषण हुनु आवश्यक हुन्छ। नेपालमा जनसंख्याको विविध पक्षको तथ्याङ्क प्रत्येक १० वर्षमा हुने राष्ट्रिय जनगणनाको साथै गाउँपालिका स्तरमा घरधुरी सर्वेक्षण मार्फत समेत प्राप्त हुने गरेको छ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार यहाँको जनसंख्या २९१९४ छ जसमध्ये १४९०१ (५१ %) पुरुष छन् भने बाँकी १४२९३ (४९ %) महिला छन्। गाउँपालिकामा ५१०८ घरपरिवार छन्। गाउँपालिकाको औसत घरपरिवार ५.७२ छ र गाउँपालिकाको लिंगानुपात १.०४ छ।

वडा नं.	घरधुरी	जनसंख्या			क्षेत्रफल	जनघनत्व (प्रति वर्ग कि.मी)
		महिला	पुरुष	जम्मा		
1	1041	2616	2711	5327	17.12	311.16
2	903	2528	2704	5232	28.76	181.92
3	1196	3116	3098	6214	14.35	433.03
4	1036	2994	3089	6083	34.28	177.45
5	361	1163	1305	2468	54.24	45.50
6	571	1876	1994	3870	40.46	95.65
जम्मा	4588	14293	14901	29194	189.2	154.30

उमेर समूह अनुसार जनसंख्या

उमेरका हिसाबले, हुप्सेकोट गाउँपालिकामा सबैभन्दा बढी जनसंख्या १५ देखि १९ वर्षको, ११.३ प्रतिशत रहेको छ। तथ्याङ्क हेर्दा १० देखि ३९ वर्षको जनसंख्या धेरै रहेको छ, जसको प्रतिशत कुल जनसंख्याको करिब ५८ प्रतिशत हुन्छ।

साक्षरताको आधारमा जनसंख्या विवरण

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ९० प्रतिशत जनसंख्या साक्षर छन्। साधारण लेखपढ गर्न सक्ने जनसंख्या करिब १४ प्रतिशत रहेका छन्।

२.४ भवनहरूको बनावट

भूकम्पीय दृष्टिकोणले संवेदनशील रहेको नेपालमा घरहरू निर्माण गर्दा भूकम्प प्रतिरोधी बनाउनु आवश्यक छ। यसको अलावा घरहरू जाडो, गर्मी, तुषारो र हिमपातबाट जनतालाई जोगाउने किसिमका हुनुपर्दछ। अति विपन्न परिवारका लागि एकीकृत बस्ती निर्माण गरी सरकारले उनीहरूको आवास सुरक्षाको अधिकार सुनिश्चित गरेको खण्डमा राज्यको लोक कल्याणकारी भूमिका पुष्टि हुन्छ।

परिवार बसोबास गरिरहेको घर वा आवासीय इकाईको बनौटलाई सो घर/आवासीय इकाईको भौतिक संरचनाका मुख्य अङ्गहरू जग र छानाको बनावटको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ।

छानाको प्रकार अनुसार घरको विवरण					
विवरण	फुस वा खरको छाना	आर.सि.सी	जस्ता	टायल वा ढुङ्गा	काठ
घरपरिवार	258	865	3962	23	3
प्रतिशत	5.1	16.9	77.6	0.5	0.07

जगको प्रकार अनुसार घरको विवरण

विवरण	माटो र ढुङ्गा वा इटा	सिमेन्ट र ढुङ्गा	काठको खम्बा
घरपरिवार	2466	2298	344
प्रतिशत	48.3	45	6.7

परिच्छेद ३ : गाउँपालिका विकासको अवधारणा

३.१ पृष्ठभूमि

संविधानको धारा २३२ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको अन्तर सम्बन्ध सहकारीता, सह अस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुने व्यवस्था गरेर तीनै तहबीच समान सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति सहितको सहकारिताबाट मात्र राज्यले सोचेको समृद्धिको सपना पुरा हुने कुराको परिकल्पना गरेको छ। तसर्थ स्थानीय सरकारले निर्माण गर्ने योजना संघीय र प्रादेशिक योजनाको आधार स्तम्भमा तय गर्नु पर्ने हुन्छ। हुप्सेकोट गाउँपालिकाको हकमा पनि दिगो विकास लक्ष्य, संघीय सरकारको पन्ध्रौँ पञ्च वर्षीय योजना, गण्डकी प्रदेशले अंगिकार गरेको प्रादेशिक योजना, अन्तरपालिका सम्बन्ध तथा गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति र स्थानीय आवश्यकताका आधारमा योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने देखिन्छ।

हाल हुप्सेकोट गाउँपालिकाको आर्थिक आधार कृषि तथा पशुपालन जन्म उत्पादनसँग बढि सम्बन्धीत भए पनि राष्ट्रिय गौरवको “धौबाडी फलाम खानी परियोजना” ले भविष्यमा गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक परिवेशमा परिवर्तन ल्याउन सक्ने देखिन्छ। तसर्थ दीर्घकालीन सोचको विकास गर्न गाउँपालिकाले योजनावद्ध रणनीति अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको अवस्थिति, यसको छिमेकी गाउँपालिका र नगरपालिकासँगको सम्बन्ध, नवलपरासी सुस्ता पूर्व जिल्ला तथा अन्य जिल्लाबाट हुन सक्ने सहज आवगमनलाई दृष्टिगत गर्दै भविष्यमा हुन सक्ने वस्ती विकासलाई समेत अनुमान र विश्लेषण गर्दा निम्न किसिमको सडक वर्गीकरण महत्व देखिन्छ।

क) **रणनीतिक सडक:** यस गाउँपालिकामा पूर्व पश्चिम राजमार्ग र खैरेनीटार-भिमाद-कावासोती रणनीतिक सडकको रूपमा रहेको छ, जसको कुल लम्बाई ८.७९ कि.मि. छ। पूर्व पश्चिम राजमार्ग यस गाउँपालिकाको दक्षिण भागमा रहेको छ भने खैरेनीटार-भिमाद-कावासोती रणनीतिक सडक उत्तर पूर्वमा पर्दछ।

ख) **क वर्गको सडक:** डण्डा-भ्यालवास सडक, चोरमारा-भ्यालवास-गुरुङ्गघाट-वसेनी-रुचाङ्ग सडक, गुरुङ्गघाट-नाम्जाकोट-हुप्सेकोट-निस्दी सडक लगाएत नारायणी-काली सडकलाई “क” वर्गको सडकमा समावेश गरिएको छ। यी सडकहरूको अधिकार क्षेत्र १२ मि. तय गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा “क” वर्गको सडकको कुल लम्बाई करिब ६१.८३ कि.मि. रहेको छ।

ग) **ख वर्गको सडक:** यस गाउँपालिकामा “ख” वर्गको सडकको कुल लम्बाई करिब ८५.०८ कि.मि. रहेको छ। यी सडकहरूको अधिकार क्षेत्र १० मि. तय गरिएको छ।

ग) **ग वर्गको सडक:** यस गाउँपालिकामा “ग” वर्गको सडकको कुल लम्बाई करिब १११.२४ कि.मि. रहेको छ। यी सडकहरूको अधिकार क्षेत्र ८ मि. तय गरिएको छ।

घ) **घ वर्गको सडक:** “घ” वर्गको सडकमा गाउँपालिकाका विभिन्न भित्री तथा कृषि सडकहरूलाई समावेश गरिएको छ। यी सडकहरूको अधिकार क्षेत्र ६ मि. तय गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा “घ” वर्गको सडकको कुल लम्बाई करिब २८.६३ कि.मि. रहेको छ।

३.२ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

नेपाल सरकारको “समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली” तथा गण्डकी प्रदेश सरकारको “समृद्ध प्रदेश सुखी नागरिक” को दीर्घकालीन सोचलाई दृष्टिगत गर्दै हुप्सेकोट गाउँपालिकाले दीर्घकालीन सोचको निर्माण गर्नका लागि बहुसरोकरवालाहरूको सहभागितामा सम्पन्न आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशालाले हुप्सेकोट गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति निम्न अनुसार निर्धारण गरेको छ।

३.२.१ दीर्घकालीन सोच (दुर दृष्टि)

खानेपानी, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार; हुप्सेकोट विकासको दिगो आधार

३.२.२ लक्ष्य

मौलिक संस्कृति तथा प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै व्यवसायिक कृषि, दिगो पर्यटन लगायत आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार र सुशासनको विकास गरी आय र रोजगारीका माध्यमबाट नागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक वृद्धि गर्ने।

३.२.३ उद्देश्य

- अन्तर सरकार सम्बन्ध सुधार गर्दै समुदायको बजार र वित्तीय संस्थामा पहुँच वृद्धि, पूर्वाधारसँगै यान्त्रिक उपकरण सहितको व्यवसायिक कृषि, पर्यटन र उद्यमशिलताको विकास र व्यवस्थित बसोवासको माध्यमबाट स्थानीय सम्भावनाका आधारमा स्वरोजगार तथा आय आर्जनका अवसरहरूको सिर्जना गरि समुदायको जिवन स्तरमा सुधार गर्न सहयोग गर्नु,
- अन्तर सरकार र बाह्य सम्बन्ध सुधार गरी पूर्वाधार विकास र व्यवस्थित बसोवासको माध्यमबाट सुरक्षाको प्रतिभूति, स्वरोजगारको अवसर सिर्जना गरि समुदायको आर्थिक समृद्धिका लागि सहयोग गर्नु,
- लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको सिद्धान्त अवलम्बनबाट नागरिकहरू खास गरी महिला, विपन्न र सिमान्तकृत वर्गमा आधारभूत शिक्षा, स्वास्थ्य, र सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्दै साथै स्थानीय स्तरमा दक्ष जनशक्ति विकास गर्नु,
- पर्यावरणीय तथा जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं सार्वजनिक र निजि जग्गामा कृषि वन विकास गरी समुदायको काष्ठ जन्य वस्तुको मागलाई सम्बोधन गर्दै हरियालीयुक्त गाउँपालिका निर्माण गर्नु, साथै समुदायलाई दैवी प्रकोप सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि, पूर्व तयारीका साथै जलवायु परिवर्तनका असरलाई न्यूनीकरण गर्न अनुकुलनका उपायहरूको अवलम्बन गर्नु,
- गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवालाई प्रविधिमैत्री बनाई सेवाग्राहीलाई सहज, शीघ्र र गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्नु, गाउँपालिकाको वित्तीय सक्षमता बढाउने कार्य जारी राख्नु तथा कार्यरत जनशक्तिमा रहरले काम गर्ने र हाँसेर सेवा गर्ने आदतको विकास गर्नु,

३.२.४ रणनीति

१. अन्तरपालिका समन्वयका माध्यमबाट पूर्वाधार विकासको गुणस्तरीयता तथा दिगोपना कायम गर्न नीतिगत व्यवस्था र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने,
२. स्थानीय वालीको उत्पादन तथा पशुपंछिपालनलाई व्यवसायिक तथा यान्त्रिकरणको माध्यमबाट तुलानात्मक तथा प्रतिस्पर्धात्मक लाभका आधारमा विकास गर्ने,
३. सामाजिक पूजीका रुपमा रहेका प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, सम्बर्द्धन र दिगो तथा उच्चतम व्यवस्थापनको नीतिगत व्यवस्थाबाट समुदायको आर्थिक विकास गर्ने,
४. गुणस्तरीय तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा आधारभूत स्वास्थ्य सुविधामा गाउँपालिकाका सबै नागरिकको पहुँच विस्तार गर्ने,
५. वृद्ध वृद्धा, महिला, बालबालिका, अपाङ्ग, पिछ्छिडिएका वर्ग तथा सम्पूर्ण नागरिकले नतावरहित तथा सम्मानजनक जिवन यापनको प्रत्याभूति गर्ने,
६. युवावर्गलाई दक्ष तथा प्रतिस्पर्धी बनाउन युवा लक्षित उद्यमशिलता उन्मुख कृयाकलाप सञ्चालन गर्ने,
७. निजि तथा कृषि वन विकास गरि समुदायको वन पैदावार सम्बन्धी मागलाई सम्बोधन गर्दै गाउँपालिकामा हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने,
८. समुदायलाई वातावरण संरक्षण, फोहरमैलाको व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गरि सरसफाईको उचित व्यवस्थापन गर्ने,
९. जलवायु परिवर्तनको असर न्युनिकरण र दैविप्रकोप व्यवस्थापनका लागि वडा स्तरमा नै सामुदायिक दैवीप्रकोप व्यवस्थापन समितिहरू गठन गरि परिचालन गर्ने,
१०. नागरिकहरूलाई प्रत्यक्ष करको भार नपर्ने गरि आन्तरिक राजस्वका क्षेत्रको खोजि गरि तिनको दिगो परिचालन गर्ने,
११. गाउँपालिकाको संस्थागत संरचना (राजनीतिक प्रतिनिधि, कर्मचारी प्रशासन, विषय विज्ञ तथा भौतिक पूर्वाधार) को वर्तमान अवस्थालाई अत्याधुनिक, स्मार्ट, उच्च मनोबल युक्त, सकारात्मक र परिणाममुखी बनाउन नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

३.२.५ परिमाणात्मक लक्ष्य

राष्ट्रिय र प्रदेशको परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र स	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष		गण्डकी प्रदेशको लक्ष्य	
			आधार वर्ष आ.व. ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१
१	आर्थिक वृद्धिदर	प्रतिशत	6.8	9.6	7.1	10.2
२	कृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	27	19.4	28.2	23.7
३	उद्योग क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	15.2	16.7	14.2	22.4
४	सेवा क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	57.8	64.2	57.6	53.9
५	प्रति व्यक्ति वार्षिक आय	अमेरिकी डलर	1047	1595	1043	1956
६	सम्पत्तिमा आधारित गिनी गुणक	गुणक	0.31	0.29	0.37	0.26
७	बहुआयामिक गरीबी	प्रतिशत	28.6	13	14.2	7.2
८	निरपेक्ष गरीबी	प्रतिशत	18.7	11	14.91	7.4
९	साक्षरता (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	58	90	55.6	95
१०	बाल कुपोषण दर	प्रतिशत	27	15	29	17.3
११	खानेपानी सुविधा पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	94	99	91.1	100
१२	विद्युत सेवामा पहुँच भएको जनसंख्या	संख्या	90.7	99	80	96
१३	गाउँपालिकाभित्रको बेरोजगारको दर	प्रतिशत	11.4	6	9	4
१४	औषत आयु	वर्ष	69.7	72	71.7	77
१५	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	0.57	0.62	0.59	0.65

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको परिमाणात्मक लक्ष्य

सूचकहरु	इकाई	आधार वर्ष २०७६/७७	लक्ष्य २०८२/८३
आर्थिक विकास			
आफ्नो उत्पादन तथा आयले वर्षभरी खान पुग्ने जनसंख्या	प्रतिशत	३५	७०
पशुपालन घरघुरी	प्रतिशत	८०	१००
आर्थिक रुपले सकृय जनसंख्या	प्रतिशत	६०	७०
बेरोजगारी दर	प्रतिशत	३.२	३
वैदेशिक रोजगारी	प्रतिशत	१३.६	१३
कृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	६०	५०
रोजगारीमा गैरकृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	४०	५०
बैंक र वित्तीय संस्थामा खाता	प्रतिशत	४६	८०
सामाजिक विकास			
आधारभूत तह (कक्षा १ देखि ८ सम्म) को खूद भर्नादर	प्रतिशत		१००
साक्षरता दर	प्रतिशत	९०	१००
बालबालिकाको खोप कभरेज	प्रतिशत	९९	१००
एक वर्ष मुनिका मृत्यु भएका बालबालिका	संख्या	३.३	०
पाँच वर्ष मुनिका मृत्यु भएका बालबालिका	संख्या	१२.२	०
दक्ष प्रसूतीबाट गराईएको जन्म	प्रतिशत	८०	१००

भौतिक पूर्वाधार विकास			
बाह्रै महिना सञ्चालन हुने सडक	कि. मि.	७०	१००
सिंचाई सुविधा पुगेको क्षेत्र	प्रतिशत	६३.५	७०
भवन मापदण्ड अनुसारको घर	प्रतिशत	१२.५	३०
भूकम्प प्रतिरोधी घर	प्रतिशत	९	३०
पाईपवाट वितरित पानी प्रयोग गर्ने	प्रतिशत	७०	१००
फलस भएको शौचालय	प्रतिशत	७९	१००
विद्युत सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	८२	१००
इन्टरनेट सेवामा पहुँच प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	५	५०
वन वातावरण र विपद			
वन जंगलले ढाकेको क्षेत्र	प्रतिशत	५९.३९	६५
सुशासन र संस्थागत विकास			
पालिकाको सेवा प्रवाहवाट सन्तुष्ट अनुभूति गर्ने सेवाग्राही	प्रतिशत		१००
सीप विकास सम्बन्धी तालिम प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	२५	५०

३.३ राजश्व प्रक्षेपण

तोकिएको समय सिमा भित्र समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य र प्रतिफल प्राप्त गर्न गाउँपालिकाले आफ्नो आन्तरिक राजश्व तथा आयका साथै संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदानमा भर पर्नुपर्ने हुन्छ। गाउँपालिकाले आगामी पाँच वर्षमा प्रक्षेपित राजश्वका आधारमा आवधिक योजनामा उल्लिखित प्रतिफल हाँसिल गर्न वार्षिक योजना र त्यसको कार्यान्वयनमा ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ। त्यसका लागि गाउँपालिकाले आन्तरिक श्रोतको खोजी र त्यसको परिचालन गर्नु पनि त्यतिकै आवश्यक हुन्छ। तालिकामा गाउँपालिकाको चालु आर्थिक वर्षको लागि विनियोजित बजेट र त्यसैको आधारमा आगामी ५ वर्षका लागि प्रक्षेपित राजश्व परिचालनको अवस्थालाई प्रस्तुत गरिएको छ।

आय शिर्षक	आ.व.०७६।७७	आ.व.०७७।७८	आ.व.०७८।७९	आ.व.०७९।८०	आ.व.०८०।८१	आ.व.०८१।८२	आ.व.०८२।८३	कुल पाँच वर्षको आय
आन्तरिक श्रोत	35432805.5	51475000	49825000	54807500	60288250	66317075	72948782.5	304186608
सम्पत्ती, बहाल तथा पट्टा वापतको आयमा लाग्ने कर		300000						
एकीकृत सम्पत्ती कर			800000					
भुमिकर/मालपोत	1623057	2000000	1000000					
घरवहाल कर	34999	20000	350000					
अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	31978739	1475000						
अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी		45000000						
न्यायिक दस्तुर	6610	10000	10000					
परीक्षा शुल्क		10000	15000					
अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क			200000					
नक्सापास दस्तुर		100000	300000					
सिफारिश दस्तुर	1011592.5	1500000	10000000					
व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	16650	200000	100000					
नाता प्रमाणित दस्तुर		10000	100000					
अन्य दस्तुर		30000	100000					

व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	761158	300000	300000					
अन्य क्षेत्रको आय			45000000					
प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत		350000	350000					
व्यवसाय कर		120000	150000					
राजश्व बाँडफाँड	58553845.42	84256910	86760000	95436000	104979600	115477560	127025316	529678476
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	43302549.1	80013910	40288500					
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	11877296.32		40288500					
बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	3374000	4243000	6183000					
बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी								
अन्य आय		50000	50000	55000	60500	66550	73205	305255
अन्य राजश्व		50000	50000	55000	60500	66550	73205	305255
संघीय सरकार	228943000	298603350	329250000	362175000	398392500	438231750	482054925	2010104175
समानिकरण अनुदान	96400000	98300000	104400000					
शसर्त अनुदान चालु	132543000	200303350	168050000					
शसर्त अनुदान पुँजीगत			13600000					
विषेश अनुदान पुँजीगत			22400000					
समपुरक अनुदान पुँजीगत			20800000					
प्रदेश सरकार	21370000	27329000	21858000	24043800	26448180	29092998	32002297.8	133445275.8

समानिकरण अनुदान	21370000	12329000	11858000					
शसर्त अनुदान चालु								
विषेश अनुदान चालु			4000000					
समपुरक अनुदान चालु		15000000	6000000					
जनसहभागिता		5464540	3497389	3847127.9	4231840.7	4655024.8	5120527.23	21351909.58
कुल आय	344299650.9 2	467128800	491190389	540419428	594461371	653907508	719298259	2999276954

व्यय शिर्षक	आ.व.०७६।७७	आ.व.०७७।७८	आ.व.०७८।७९	आ.व.०७९।८०	आ.व.०८०।८१	आ.व.०८१।८२	आ.व.०८२।८३	कुल पाँच वर्षको व्यय
चालु	170200529.29	300399843.75	317539584					
पुँजीगत	109069090.54	233037720	237668119	261434931	287578424	316336266.4	347969893	1450987633
बजेट बचत	65030031.09	66308763.75	64017314					
गत वर्षको नगद मौज्जात	44552623.18	66308763.75	64017314					
कुल व्यय	279269619.83	533437563.75	555207703	610728473	671801321	738981453	812879598	3389598548

आ.व. : २०७८/७९									
शीर्षक	विनियोजन	स्रोत							
		आन्तरिक स्रोत	अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण			ऋण	जनसहभागिता	बैदेशिक	
			नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	स्थानीय तह				
आर्थिक विकास	५,२९,१०,०००	१,०८,५०,०००	४,२०,६०,०००	०	०	०	०	०	०
सामाजिक विकास	२३,१९,४५,०००	२,०१,३१,०००	१९,७०,३२,०००	१,४७,८२,०००	०	०	०	०	०
पूर्वाधार विकास	१७,६९,७९,११९	८,७२,५३,७३०	८,६२,२८,०००	०	०	०	३४,९७,३८९	०	०
सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	२,८८,२१,०००	१,७८,४१,०००	३९,३०,०००	७०,५०,०००	०	०	०	०	०

कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	६,४५,५२,५८४	६,४५,२६,५८४	०	२६,०००	०	०	०	०
कुल जम्मा	५५,५२,०७,७०३	२०,०६,०२,३१४	३२,९२,५०,०००	२,१८,५८,०००			३४,९७,३८९	

परिच्छेद ४: आर्थिक विकास

नेपालको संविधानले स्थानीय स्तरमा आर्थिक विकासका लागि स्थानीय सरकारको भूमिकालाई विशेष महत्त्व दिएको छ । आर्थिक विकासको माध्यमबाट नै गाउँवासीले आफ्नो जीवनस्तर सुधार गर्न सक्दछन् । स्थानीय जनताको आर्थिक समृद्धिका लागि गाउँपालिकाले गाउँवासीको चाहना, माग र प्राथमिकतालाई सम्बोधन गर्दै स्थानीय क्षेत्रभित्र आर्थिक क्रियाकलापहरू बढाउनुपर्ने हुन्छ । स्थानीय रूपमा उपलब्ध स्रोत र साधनहरूलाई प्रयोग र उपयोग गर्दै रोजगारी र आर्थिक वृद्धिको दिशामा अगाडि बढ्न सबल र आत्मनिर्भर स्थानीय अर्थतन्त्रको विकासलाई गति दिनु आवश्यक छ । गाउँपालिकाको विद्यमान भौगोलिक र ग्रामीण परिवेश एवं जीविकोपार्जनका लागि संघर्षशील र कर्मशील मानिसहरूको बाहुल्यता भएको मौजुदा स्थितिमा आर्थिक स्थितिमा सुधार गर्नका लागि आर्थिक विकासका कृयाकलापहरूको सञ्चालन हुन अपरिहार्य देखिन्छ ।

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आर्थिक उत्पादन तथा आयमा द्रुततर वृद्धि गरी सोको न्यायपूर्ण वितरणमार्फत गरिवी निवारणमा योगदान पुऱ्याउन विपन्न वर्गको आर्थिक स्तरमा सुधार र मानव संसाधनको गुणात्मक विकास जस्ता कार्यहरूबाट गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रलाई समृद्ध गर्नुपर्ने हुन्छ । गाउँपालिकाको आर्थिक वृद्धि सँगै आयको वितरणमा समानता कायम हुन सकेमा नै सामाजिक न्यायमा आधारित समतामूलक तथा लोक कल्याणकारी समाजको स्थापना गरी वास्तविक आर्थिक विकास हासिल गर्न सम्भव हुनेछ । यसका लागि गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आयमूलक रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गरी जनसाङ्ख्यिक लाभांशको अधिकतम उपयोग गर्ने सक्षमताको आवश्यकता छ ।

४.१ कृषि

४.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई खाद्यवस्तुको अभावमा जीवन जोखिममा पर्ने अवस्थाबाट सुरक्षित हुने र कानून बमोजिम खाद्य सम्पत्ताको हकको व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रणको एकल जिम्मेवारी समेत स्थानीय तहको हुने गरी निर्धारण गरिनुका साथै संविधान प्रदत्त जिम्मेवारीलाई स्थानीय सरकार सञ्चालन एनले विस्तृतीकरण समेत गरी स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारमा समावेश गरेको छ ।

खेतीयोग्य जमिन १३.१२ प्रतिशत रहेको हुप्सेकोट गाउँपालिकाको मुख्य रोजगारी र जीविकोपार्जनको रूपमा कृषि क्षेत्र रहेको छ । समुन्द्र सतहबाट न्यूनतम १६३ मि. देखि १७५२ मि.सम्म फैलिएको भौगोलिक धरातलीय स्वरूप अनुसार स्थान विशेष विभिन्न प्रकृतिको माटो र उत्पादन रहेको छ । यहाँ उत्पादित वस्तु स्थानीय बजारमा नै खपतको साथै बाह्य बजारमा पनि निर्यात हुने गरेको छ । यस गाउँपालिकामा करिब ८५ प्रतिशत जनसंख्या प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा कृषि क्षेत्रमा संलग्न रहेका छन् । यहाँको प्रमुख अन्न बालीहरू कोदो, धान, मकै, गहुँ आदि हुन् भने प्रमुख नगदे बालीहरू आलु, अदुवा, बोडी, काँको, करेला आदि हुन् । जुगेपानी, बेलुवा, कोलिया, चपाह क्षेत्रमा विभिन्न कृषि पकेट क्षेत्र रहेको छ ।

४.१.२ समस्या

सिंचाईको अभाव हुनु, कृषि उत्पादनको बजारीकरणको अभाव हुनु, वातावरण अनूकल उन्नत बिउ बिजन सहज रूपमा उपलब्ध नहुनु, कृषिको हकमा सरकारले दिने सेवा, सुविधा र अनुदानमा कृषकको पहुँच र सहजिकरणमा कमी, किटनाशक औषधी तथा मलमा सहज पहुँच र प्रयोग विधिमा कृषकहरूमा आवश्यक ज्ञानको कमी, कृषिजन्य खाद्यान्न उत्पादनमा रोग र किराहरूको आक्रमण, कृषि व्यवसायिकरणको सर्वसाधारणमा कम चेतना रहनु, कृषि वैज्ञानिक, विशेषज्ञ र प्रविधिकको अभाव, चिस्यान केन्द्र, संकलन केन्द्र, बिउ भण्डार तथा कृषि बजारको अभाव हुनु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरू हुन् ।

४.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

कृषि नै यस गाउँपालिकाको मुख्य पेसा र आर्थिक क्रियाकलापको आधार रहे तापनि उपयुक्त प्रविधि, युवा जनशक्तिको पलायनले कृषि मजदुरको अभावमा कृषिको व्यवसायीकरण तथा आधुनिकीकरण हुन नसकी अझै परम्परागत र निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीमा सीमित हुनु, कृषि पेसालाई मर्यादित बनाउन नसक्दा युवाहरूको कृषि क्षेत्रमा आकर्षण घट्नुका साथै न्यून उत्पादकत्व एवं व्यवसायिकताको कमीले गर्दा कृषि क्षेत्रबाट अपेक्षित उपलब्धि हुन नसक्नु, कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरणका

लागि आवश्यक दक्ष मानव संसाधनको पूर्ति, उत्पादित वस्तुको बजारीकरण सहज नहुनु, कृषि क्षेत्रमा पुँजीगत लगानी र लगानीकर्ताको कमी, जडिबुटि क्षेत्रको संरक्षण, संवर्धन र विकासका लागि जनचेतनाको अभाव, कृषि विउ विजनको गुणस्तर जाँच, श्रोत विउ प्रमाणीकरण र क्षमता अभिवृद्धिमा चुनौती रहेको छ ।

अवसर

कृषि उत्पादन र बजारीकरणमा कृषि क्षेत्रको लगानी क्रमिक रूपमा बढ्दै जानु, युवा पुस्तामा आधुनिक खेतीप्रति आर्कषण बढ्दै जानु, प्राङ्गारीक मलप्रति चासो बढ्दै जानु, प्रदेशले कृषि उत्पादनलाई पर्यटनसँग जोड्न प्रोत्साहन गर्नु, जडिबुटि उत्पादनका लागि भौगोलिक विविधता हुनु, जैविक खेती गर्न सकिने पकेट क्षेत्रहरु पहिचान हुँदै जानु, वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवाहरु कृषितर्फ आर्कषित हुनु, तुलनात्मक लाभ भएका वाली उत्पादन हुन सक्ने वातावरण हुनु, उपयुक्त कृषि प्रविधिको प्रयोगको माध्यमद्वारा व्यवसायीकरण गरी उत्पादन, उत्पादकत्व र आयआर्जनका अवसरहरूलाई वृद्धि गर्न सकिने आदि यस क्षेत्रका अवसरहरु रहेका छन् ।

४.१.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

कृषिमा आधुनिककरण र व्यवसायिकरण, समृद्ध कृषि अर्थतन्त्रको निर्माण ।

लक्ष्य

कृषि उत्पादनको विकास गरी कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान ५० प्रतिशत रहने ।

उद्देश्य

- कृषि प्रणालीलाई नाफामूलक, गुणस्तरीय, दिगो एवं व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गरी आर्थिक समृद्धि हाँसिल गर्नु ।
- कृषिजन्य उत्पादन वृद्धि गरी कृषि क्षेत्रलाई आधुनिक आत्मनिर्भर, व्यवसायिक तथा रोजगारोन्मुख बनाउँदै परिणाममुखी र प्रतिस्पर्धी बनाउनु ।

४.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १. कृषि प्रणालीलाई नाफामूलक, गुणस्तरीय, दिगो एवं व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गरी आर्थिक समृद्धि हाँसिल गर्नु ।	
१.१ कृषि पेशालाई बैज्ञानिक ढंगबाट व्यवस्थापन गरी व्यवसायिकरण, यान्त्रिकीकरण र बजारीकरण गरी हुप्सेकोट गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउने ।	१.१.१ उन्नत विउ विजन तथा किटनासक औषधी सहित कृषि भण्डार स्थापना गरिनेछ ।
	१.१.२ सम्भाव्यताका आधारमा हरेक वडामा कृषि पकेट -धान, मकै क्षेत्र निर्धारण गरिनेछ ।
	१.१.३ व्यवसायिक कफी, च्याउ, आलु खेती विकास गरिनेछ ।
	१.१.४ एक घर एक करेसाबारी कार्यक्रम (पहाडी समुदाय लक्षित) सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.५ एक घर ५ फलफुल विरुवा रोपण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.६ प्लास्टिक टनल हाम्रो तरकारी तपाईंहरूको (पहाडी समुदाय लक्षित) सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.७ सहायक कृषि प्राविधिकको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
उद्देश्य २. कृषिजन्य उत्पादन वृद्धि गरी कृषि क्षेत्रलाई आधुनिक आत्मनिर्भर, व्यवसायिक तथा रोजगारोन्मुख बनाउँदै परिणाममुखी र प्रतिस्पर्धी बनाउनु ।	
२.१ कृषिजन्य उत्पादनको सुरक्षा तथा बजारलाई सुनिश्चित गर्ने ।	२.१.१ कृषि विमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.२ कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र व्यवस्था गरिनेछ ।

	२.१.३ आकस्मिक बाली संरक्षण सेवा सुचारु गरिनेछ ।
	२.१.४ उत्पादन वृद्धि गर्न प्राविधिक औजार तथा तालिम व्यवस्था गरिनेछ ।
	२.१.५ व्यवसायिक तरकारी खेती गर्नलाई अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।
	२.१.६ कृषि प्रसार सेवा टेवा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.७ माटो उपचार शिविर/५०% अनुदानमा चुना वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

४.१.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. व्यवसायिक पशुपालन (गाई, भैसी, बाखा, बगुर, कुखुरा) गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार (फर्म) निर्माण गर्ने ।
२. सम्भाव्यताका आधारमा हरेक वडामा कृषि पकेट -धान, मकै क्षेत्र निर्धारण गर्ने ।
३. पशु पंक्षिको स्वास्थ्य परिक्षणको लागि भेटनेरी क्लिनिक निर्माण गर्ने ।

४.१.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	ग	उन्नत बिउ बिजन तथा किटनासक औषधी सहित कृषि भण्डार स्थापना	संख्या			१		१		२	"
२			१.१.२	ख	सम्भाव्यताका आधारमा हरेक वडामा कृषि पकेट -धान, मकै क्षेत्र निर्धारण	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"
३			१.२.३	ख	व्यवसायिक कफी, च्याउ, आलु खेती विकास	संख्या	०	१		१		१	३	"
४			१.१.४	क	एक घर एक करेसावारी कार्यक्रम (पहाडी समुदाय लक्षित) सञ्चालन	प्रतिशत	०	५०	५०				१००	"
५			१.१.५	क	एक घर ५ फलफुल विरुवा रोपण कार्यक्रम सञ्चालन	प्रतिशत	०	३०	३०	४०			१००	"
६			१.१.६	ख	प्लास्टिक टनल हाम्रो तरकारी तपाईंहरुको (पहाडी समुदाय लक्षित) तालिम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
७			१.१.७	ख	सहायक कृषि प्राविधिकको व्यवस्थापन	संख्या		२	२	२			६	"
८	२	२.१	२.१.१	ख	कृषि बिमा कार्यक्रम सञ्चालन	प्रतिशत		२०	२०	३०	३०		१००	"
९			२.१.२	ख	कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र व्यवस्था	संख्या	०	१	१	२	१	१	६	"
१०			२.१.३	क	आकस्मिक बाली संरक्षण सेवा सुचारु	प्रतिशत	०	२०	२०	२०	२०	२०	१००	"
११			२.१.४	क	उत्पादन वृद्धि गर्न प्राविधिक औजारको व्यवस्था	प्रतिशत							१००	"
१२			२.१.५	क	व्यवसायिक तरकारी खेती गर्नलाई अनुदान	प्रतिशत							१००	"
१३			२.१.६	क	कृषि प्रसार सेवा टेवा कार्यक्रम सञ्चालन	पटक		१	१	१	१	१	५	"
१४			२.१.७	ख	माटो उपचार शिविर/५०% अनुदानमा चुना वितरण कार्यक्रम सञ्चालन	पटक		१	१	१	१	१	५	"

४.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३							
प्रभाव	खाद्य आत्मनिर्भरताको प्रत्याभूति भएको हुने	व्यवसायिक कृषि संलग्न घरधुरीमा वृद्धि	प्रतिशत	३२			४०			५०	गापा	गापा		४	२	३
असर १	कृषि उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुने	खाद्यान्नको उत्पादन	मे.ट.	४००	५००	६००	७००	८००	९००	९००	"	"		४	२	३
		नगदेवालीको उत्पादन	मे.ट.	६००	७००	८००	९००	१०००	१२००	१२००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१	उन्नत विउ विजन तथा किटनासक औषधी सहित कृषि भण्डार स्थापना भएको हुने	कृषि भण्डार	संख्या			१		१		२	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.२	सम्भाव्यताका आधारमा हरेक वडामा कृषि पकेट - धान, मकै क्षेत्र निर्धारण भएको हुने	पकेट क्षेत्र	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.३	व्यवसायिक कफी, च्याउ, आलु खेती विकास भएको हुने	व्यवसायिक खेती विकास	संख्या	०	१		१		१	३	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.४	एक घर एक करेसावारी कार्यक्रम (पहाडी समुदाय लक्षित) सञ्चालन भएको हुने	एक घर एक करेसावारी कार्यक्रम	प्रतिशत	०	५०	५०				१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.५	एक घर ५ फलफुल बिरुवा रोपण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	एक घर ५ फलफुल बिरुवा रोपण कार्यक्रम	प्रतिशत	०	३०	३०	४०			१००	"	"		४	२	३

प्रतिफल १.६	प्लास्टिक टनल हाम्रो तरकारी तपाईंहरूको (पहाडी समुदाय लक्षित) तालिम सञ्चालन भएको हुने	तालिम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.७	सहायक कृषि प्राविधिकको व्यवस्थापन भएको हुने	कृषि प्राविधिक	संख्या		२	२	२			६	"	"		४	२	३
असर २	कृषिमा आधारित उद्यमीको विकास भएको हुने	कृषि जन्य उद्योगको बृद्धि	संख्या		३	३	३	३	३	१५	"	"		४	२	३
प्रतिफल २.१	कृषि विमा कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	कृषि विमा	प्रतिशत		२०	२०	३०	३०		१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल २.२	कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र व्यवस्था भएको हुने	कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र	संख्या	संख्या	०	१	१	२	१	१	"	"		४	२	३
प्रतिफल २.३	आकस्मिक बाली संरक्षण सेवा सुचारु भएको हुने	बाली संरक्षण सेवा	प्रतिशत	०	२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल २.४	उत्पादन बृद्धि गर्न प्राविधिक औजारको व्यवस्था भएको हुने	औजारको व्यवस्था	प्रतिशत							१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल २.५	व्यवसायिक तरकारी खेती गर्नलाई अनुदान दिएको हुने	अनुदान	प्रतिशत							१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल २.६	कृषि प्रसार सेवा टेवा कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	कृषि प्रसार सेवा टेवा कार्यक्रम	पटक		१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल २.७	माटो उपचार शिविर/५०% अनुदानमा चुना वितरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने		पटक		१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३

४.२ पशुपंक्षीपालन

४.२.१ विद्यमान अवस्था

गाउँपालिकामा परम्परागत रूपमा पालन गरिने मुख्य पशुपंक्षीहरूमा बाखा, भैंसी, गाई, बंगुर र कुखुरा रहेका छन्। यसैगरी यी कार्यहरूसँग माहुरीपालन पनि आवद्ध रहेको पाइन्छ। सामान्यतया व्यवसायिक पशुपालनको विकाससँगै वर्णशंकर तथा उन्नत जातका पशुहरूको हिस्सा कुल पशुको तुलनामा वृद्धि हुँदै गएको पाइन्छ। गाई, भैंसीमा कृत्रिम गर्भाधान सेवा उपलब्ध हुनु तथा बाखा र बंगुरतर्फ उन्नत जातका भालेहरूसँग प्रजनन गराउने परिपाटी विकास हुँदै गरेको छ। गाउँपालिकाका मुख्य पशुहरू जस्तै कुखुरा, हाँस, बाखा, राँगो लगाएत उत्पादनहरू निर्यात हुने गरेका छन्।

४.२.२ समस्या

पशुपंक्षीमा लाग्ने रोग व्यवस्थापन र सुधारिएका प्रणाली सम्बन्धी जानकारीको कमी, पशुपंक्षी बजारीकरण र भण्डारणमा किसानको सामूहिक स्वामित्व हुन नसक्नु, उत्पादन, अनुसन्धान र प्रसार बीच समन्वयको कमी, बजारीकरण र पशुपंक्षी पालनको निमित्त आवश्यक उन्नत नस्ल, रोग र महामारीको रोकथाम एवम पशु व्यवस्थापन सम्बन्धी उचित ज्ञानको कमी, पशु र मत्स्यपालनमा उपयुक्त यान्त्रिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्नु आदि प्रमुख समस्या हुन्।

४.२.३ चुनौति र अवसर

चुनौति

पशु प्राविधिकको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न, पशुपंक्षीपालन सम्बन्धी संस्थागत तथा संरचनागत व्यवस्था गर्न, स्थानीय सरकारको मातहतमा आएको कृषि प्रसार सेवालाई व्यवस्थापन र सदृढीकरण गर्न, परम्परागत पशुपंक्षीपालन ज्ञानको पुर्नखोज गरी आधुनिकीकरण र उपयोग गर्न, अन्तर-सरकार समन्वय प्रभावकारी बनाउन, पशुपंक्षीपालनमा उपयुक्त व्यावसायीकरण गर्न, कृषि अनुदानलाई प्रतिस्पर्धी बजारको विकास हुने गरी उपयोग गर्न, पशुपंक्षीमा देखिने किरा तथा रोगको पहिचान तथा नियन्त्रण गर्न आदि प्रमुख चुनौती हुन्।

अवसर

मासुजन्य र दुग्ध उत्पादनको बढ्दो माग हुनु, पशुपालनका पकेट क्षेत्रको बलियो आधार हुनु, युवा पुस्तामा आधुनिक पशुपंक्षीपालन प्रति आकर्षण बढ्दै जानु, आन्तरिक तथा बाह्य बजारमा निर्यातको अवसर हुनु, बढ्दो सडक संजाल, ज्ञान, सीप, पुँजी र उन्नत प्रविधिसहित वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवा पशुपंक्षीपालन क्षेत्रमा आकर्षित हुनु, उपयुक्त पशुपंक्षीपालन व्यवसायमा प्रविधिको प्रयोग बढ्दै जानु तथा हरेक व्यवसायलाई व्यवसायिक ढङ्गले काम गर्ने संस्कार विकास हुँदै जानु आदि प्रमुख अवसर हुन्।

४.२.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य

सोच

“पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा वृद्धि, गाउँपालिकाको समृद्धि ”

लक्ष्य

औद्योगिकीकरण सहितको व्यवसायिक पशुपंक्षीतर्फ उन्मुख गर्ने।

उद्देश्य

१. पशुपंक्षी व्यवसायलाई प्रविधियुक्त, परिणाममुखी, व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउनु।

२. पशुपंक्षीपालनलाई स्वरोजगारको माध्यमका रूपमा विकसित गर्दै आयआर्जनको दिगो स्रोतको रूपमा विकास गर्नु ।

४.२.५ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १. पशुपंक्षी व्यवसायलाई प्रविधियुक्त, परिणाममुखी, व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउनु ।	
१.१ पशुपंक्षीजन्य खाद्य वस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गरी आत्मनिर्भर बनाउन प्रविधि, प्राविधिक तथा वित्तीय सेवा उपलब्ध गराउने ।	१.१.१ पशुपंक्षी तथा मत्स्यपालन व्यवसायलाई व्यवस्थित बनाउन नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.१.२ एक वडा एक पशुपंक्षी पकेट क्षेत्र विकास गरी उत्पादनमा जोड दिईनेछ ।
	१.१.३ पशुपंक्षीजन्य वस्तुको वजारीकरणका लागि उत्पादनकर्तालाई अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.४ दाना उत्पादन उद्योग स्थापना गर्नलाई कृषकलाई अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.१.५ कृतिम तथा प्राकृतिक गर्भाधान सेवा विस्तार गरी उन्नत नश्लका पशुको संख्या बृद्धि गरिनेछ ।
	१.१.६ पशु विमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य २. पशुपंक्षीपालनलाई स्वरोजगारको माध्यमका रूपमा विकसित गर्दै आयआर्जनको दिगो स्रोतको रूपमा विकास गर्नु ।	
२.१ पशुपंक्षीपालन क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा सरकारी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धि गर्दै उत्पादनको बजार संरचना, सूचना प्रणाली र अन्य पूर्वाधारको विकास तथा सुधार गर्ने ।	२.१.१ पशुपंक्षीपालन क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा सरकारी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धि गर्ने नीति तथा कार्यक्रम लागू गरिनेछ ।
	२.१.२ पशु पंक्षिको स्वास्थ्य परिक्षणको लागि भेटनेरी क्लिनिक निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.३ व्यवसायिक पशुपालन (गाई, भैसी, बाखा, बगुर, कुखुरा) गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार (फर्म) निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.४ पशुपंक्षीको जात विशेष नमुना उत्पादन, तालिम, प्रशोधन र प्रदर्शन स्रोत केन्द्रहरूको विकास गरिनेछ ।
	२.१.५ दुध उत्पादनमा अनुदानको (प्रति लि. रु.५ का दरले) व्यवस्था गरिनेछ ।
	२.१.६ स्थानीय भेडा तथा भैसी संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

४.२.६ प्रमुख कार्यक्रम

१. एक वडा एक पशुपंक्षी पकेट क्षेत्र विकास गरी उत्पादनमा जोड दिने ।
२. व्यवसायिक पशुपालन (गाई, भैसी, बाखा, बगुर, कुखुरा) गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार (फर्म) निर्माण गर्ने ।
३. पशुपंक्षीको जात विशेष नमुना उत्पादन, तालिम, प्रशोधन र प्रदर्शन स्रोत केन्द्रहरूको विकास गर्ने ।

४.२.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	पशुपंक्षीपालन व्यवसायलाई व्यवस्थित बनाउन नीतिगत व्यवस्था	संख्या	०	१					१	गापा
२			१.१.२	ख	एक वडा एक पशुपंक्षी पकेट क्षेत्र विकास गरी उत्पादनमा जोड	संख्या	०	१		१		१	३	"
३			१.१.३	ख	पशुपंक्षीजन्य वस्तुको वजारीकरणका लागि उत्पादनकर्तालाई अनुदानको व्यवस्था	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
४			१.१.४	ख	दाना उत्पादन उद्योग स्थापना गर्नलाई कृषकलाई अनुदानको व्यवस्था	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
५			१.१.५	क	कृतिम तथा प्राकृतिक गर्भाधान सेवा विस्तार गरी उन्नत नश्लका पशुको संख्या बृद्धि	संख्या		१		१		१	३	"
६			१.१.६	ख	पशु विमा कार्यक्रम सञ्चालन	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
७	२	२.१	२.१.१	क	पशुपंक्षीपालन क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा सरकारी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
८			२.१.२	ग	पशु पंक्षीको स्वास्थ्य परिक्षणको लागि भेटनेरी क्लिनिक निर्माण	संख्या	०	१		१		१	३	
९			२.१.३	ख	व्यवसायिक पशुपालन (गाई, भैसी, बाखा, बगुंर, कुखुरा) गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार (फर्म) निर्माण	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"
१०			२.१.४	ग	पशुपंक्षीको जात विशेष नमुना उत्पादन, तालिम, प्रशोधन र प्रदर्शन स्रोत केन्द्रहरूको विकास	संख्या	०		१			१	२	"
११			२.१.५	क	दुध उत्पादनमा अनुदानको (प्रति लि. रु.५ का दरले) व्यवस्था	प्रतिशत		१०	२०	३०	४०	५०	५०	"

१२		२.१.६	क	स्थानीय भेडा तथा भैंसी संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन	पटक		१	१	१	१	१	५	"
१३		२.१.७	क	दाना उत्पादन उद्योग स्थापना गर्नलाई कृषकलाई अनुदान	प्रतिशत	०	२०	२०	२०	२०	२०	१००	"

४.२.८ नतिजा खाका

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	पशुपालन व्यवसायलाई आधुनिकीकरण, विविधिकरण तथा व्यवसायीकरण गर्दै कृषकहरुको दीगो आयश्रोतको रुपमा स्थापित भई गरिवी न्यूनीकरण भएको हुने	व्यवसायिक पशुपालनमा संलग्न घरधुरीमा	प्रतिशत	३२			४०			५०	गापा	गापा		४	२	३
असर १	पशुजन्य वस्तुको उत्पादकत्वमा बृद्धि भएको हुने	व्यवसायिक पशुपालन फार्म	संख्या		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१	पशुपंक्षीपालन व्यवसायलाई व्यवस्थित बनाउन नीतिगत व्यवस्था भएको हुने	नीतिगत व्यवस्था	संख्या	०	१					१	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.२	एक वडा एक पशुपंक्षी पकेट क्षेत्र विकास गरी उत्पादनमा जोड दिइएको हुने	पकेट क्षेत्र विकास	संख्या	०	१	१		१		३	"	"		४	२	३
प्रतिफल	पशुपंक्षीजन्य वस्तुको	अनुदान कार्यक्रम	संख्या	१	१	१	१	१	१	६	"	"		४	२	३

१.३	वजारीकरणका लागि उत्पादनकर्तालाई अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने																
प्रतिफल १.४	दाना उत्पादन उद्योग स्थापना गर्नलाई कृषकलाई अनुदानको व्यवस्था भएको हुने	दाना उत्पादन उद्योग	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		४	२	३	
प्रतिफल १.५	कृतिम तथा प्राकृतिक गर्भाधान सेवा विस्तार गरी उन्नत नश्लका पशुको संख्या वृद्धि भएको हुने	गर्भाधान सेवा विस्तार	संख्या		१		१		१	३	"	"		४	२	३	
प्रतिफल १.६	पशु बिमा कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	कृषि तथा पशु बिमा	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		४	२	३	
प्रतिफल १.७	पशुपंक्षीपालन क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा सरकारी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धि कार्यक्रम भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३	
प्रतिफल १.८	पशु पंक्षीको स्वास्थ्य परिक्षणको लागि भेटनेरी क्लिनिक निर्माण भएको हुने	भेटनेरी क्लिनिक	संख्या	०	१		१		१	३	"	"		४	२	३	
प्रतिफल १.९	व्यवसायिक पशुपालन (गाई, भैसी, बाखा, वगुंर, कुखुरा) गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार (फर्म) निर्माण भएको हुने	गाई, भैसी, बाखा, वगुंर, कुखुरा फर्म	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३	
प्रतिफल	पशुपंक्षीको जात विशेष	प्रशोधन र प्रदर्शन	संख्या	०		१			१	२	"	"		४	२	३	

१.१०	नमुना उत्पादन, तालिम, प्रशोधन र प्रदर्शन स्रोत केन्द्रहरूको विकास भएको हुने	स्रोत केन्द्र														
प्रतिफल १.११	दुध उत्पादनमा अनुदानको (प्रति लि. रु.५ का दरले) व्यवस्था भएको हुने	अनुदान	प्रतिशत		१०	२०	३०	४०	५०	५०	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१२	स्थानीय भेडा तथा भैंसी संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	स्थानीय भेडा तथा भैंसी संरक्षण कार्यक्रम	पटक		१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१३	दाना उत्पादन उद्योग स्थापना गर्नलाई कृषकलाई अनुदान दिएको हुने	अनुदान	प्रतिशत	०	२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		४	२	३

४.३ उद्योग तथा व्यवसाय

४.३.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले लघु, घरेलु तथा साना उद्योग, उद्यमशीलताको विकास र प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्य स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रमा राखेको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिमा उद्योग, वाणिज्य र सेवा क्षेत्रहरूको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । गाउँपालिकाको विकासलाई द्रुत गतिमा अगाडि बढाई रोजगारी सिर्जना गर्न तथा आर्थिक उन्नतीको लागि पर्याप्त रूपमा उद्योग विकास तथा विस्तार कार्यक्रमहरू ल्याउनुपर्छ । परम्परागत कृषि प्रणाली माथिको अत्यधिक निर्भरतालाई कम गर्न कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरणका साथ साथै उद्योग, वाणिज्य र सेवा क्षेत्रहरूको पनि निरन्तर विकास हुन सकेमा नै गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिमा उल्लेख्य सफलता हासिल गर्न सकिनेछ । हुप्सेकोट गाउँपालिकामा सामान्यतय खाद्यान्न, तेल, तरकारी तथा फलफूल, कपडा, फेन्सी, मासु, इलेक्ट्रोनिक्स, होमस्टे, होटल तथा रेष्टुरेण्ट र कुटानी पिसानी मिलहरू नै बढि रहेको पाइन्छ । त्यस्तै उद्योगमा काष्ठ, फर्निचर, राइस मिल, कसर उद्योग, साना तथा घरेलु एवं कृषिजन्य उद्योग रहेका छन् । भ्यालवास, कोलिया, गिरवारी, नयाँवस्ती, शंखदेव, हुप्सेकोट क्षेत्रमा साना बजारहरू छन् । यहाँको महत्वपूर्ण योजनाको रूपमा वडा नं. ५ मा राष्ट्रिय गौरवको धौवाडी फलाम खानी परियोजनाको निर्माण कार्य अघि बढिरहेको छ ।

४.३.२ समस्या

उपलब्ध तथ्यांकले यस गाउँपालिकाभित्र उद्योगको विकास र विस्तारको अवस्था न्यून रहेको देखाउँछ । गाउँपालिका भित्र यातायात सहज नहुनु, आपूर्ति व्यवस्थापन (Supply Chain) दिगो नहुनु, औद्योगिक पूर्वाधार क्षेत्रमा दक्ष प्राविधिक जनशक्ति अपर्याप्त हुनु, अपेक्षित रूपमा उद्योग क्षेत्रमा पुँजीगत लगानी, निर्माण र खर्च हुन नसक्नु, स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग तथा कल कारखानाको विकास नहुनु, होमस्टे, घरेलु तथा मझौला उद्योग, किराना व्यवसाय र अन्य व्यापार व्यवसाय सञ्चालनका लागि सीपमूलक तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन नहुनु, उद्योगग्रामको स्थापना नहुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

४.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

आयात व्यापारलाई प्रतिस्थापन गर्ने उद्योग स्थापना र सञ्चालन गर्न, प्रतिस्पर्धी क्षमता र औद्योगिक पूर्वाधारको कमी पूरा गर्न, बजार व्यवस्थापन गर्न, सर्वसाधारणको खर्च गर्ने क्षमता वृद्धि गर्न, वन तथा खनिज पैदावारको प्रशोधन गरी विभिन्न उद्योगहरू सञ्चालन र प्रवर्द्धन गर्न, गाउँलाई आत्मनिर्भर बनाउन विभिन्न वस्तुको उत्पादनमा वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन गर्न आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

अवसर

होटल, किराना र होमस्टे प्रवर्द्धन गर्ने अवसर रहनु, प्रशस्त मात्रामा जडिबुटि, तरकारी र फलफूल हुनाले जडिबुटि र फलफुलजन्य उद्योगहरूको सम्भावना रहनु, स्थानीय कच्चा पदार्थ (वन पैदावार)मा आधारित दैनिक उपभोग्य सामग्रीहरू उत्पादन तथा व्यवसायिक विकास र प्रवर्द्धन गर्न, वित्तीय क्षेत्रको पहुँच वृद्धि गरी उद्योग, बजार तथा व्यवसायको कार्यक्षेत्र विस्तार गर्न, व्यापारलाई लगानीसँग आबद्ध गराउन, निर्यातयोग्य वस्तुको उत्पादन, विविधिकरण तथा औद्योगिक पूर्वाधारको विकास गर्न, व्यवसाय उन्मुख सीप विकास तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिने आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

४.३.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

उद्योग र व्यवसाय प्रवर्द्धन, आर्थिक समृद्धिको आधार ।

लक्ष्य

गाउँपालिकाको आर्थिक क्रियाकलापमा उद्योग तथा व्यापार क्षेत्रहरू विस्तार गरी कुल ग्रहस्थ उत्पादनमा यी क्षेत्रहरूको योगदान बढाई ५० प्रतिशत पुर्याउने ।

उद्देश्य

- स्थानीय श्रोत साधनको उपभोग हुने उद्योगहरूको स्थापना गरी उत्पादनमा वृद्धि गर्नु ।
- उद्योग प्रवर्द्धन, रोजगार तथा स्वरोजगारद्वारा बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु ।

४.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ स्थानीय श्रोत साधनको उपभोग हुने उद्योगहरूको	स्थापना गरी उत्पादनमा वृद्धि गर्नु ।
१.१ स्थानीय कच्चा पदार्थ र कृषिमा आधारित उत्पादनलाई विविधिकरण गरी गाउँपालिकाको आय बढाउने ।	१.१.१ लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योग स्थापना र सञ्चालनमा प्रोत्साहन गरिनेछ । १.१.२ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग स्थापना गरिनेछ । १.१.३ हाट बजार स्थापना तथा विस्तार गरिनेछ । १.१.४ वार्षिक रुपमा गाउँपालिका स्तरीय हस्तकला प्रदर्शनी तथा प्रतियोगिता सञ्चालन गरिनेछ । १.१.५ स्थानीय उत्पादन प्रदर्शनी कक्ष तथा कोसेली घरको स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ ।
१.२ उद्योगहरूलाई आवश्यक पर्ने पूर्वाधार विकासमा जोड दिने ।	१.२.१ उद्योग वाणिज्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । १.२.२ गिरीवारी खोला वरपर उद्योग ग्रामको निर्माण गरिनेछ । १.२.३ प्रविधि अनुसन्धान र हस्तान्तरणमा सार्वजनिक, निजी बौद्धिक (Public Private Academic) सहकार्य गरिनेछ । १.२.४ धौवाडी फलाम खानी परियोजना निर्माण कार्य सम्पन्न गरी व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य २ उद्योग प्रवर्द्धन, रोजगार तथा स्वरोजगारद्वारा बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु ।	
२.१ प्रतिस्पर्धी क्षमता र तुलनात्मक लाभ भएका उद्योगहरूको स्थापना गरी रोजगारीको अवसरहरू सृजना गर्ने ।	२.१.१ जडिबुटि प्रसोधन केन्द्र स्थापना गरिनेछ । २.१.२ उद्योग सञ्चालनको लागि स्थानीय युवालाई प्राविधिक परामर्श तालिम र अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ । २.१.३ वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवाको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई प्रयोग गरी ग्रामिण व्यवसाय गर्न आवश्यक तालिम प्रदान गरिनेछ । २.१.४ आलु चिप्स उद्योग स्थापना गरिनेछ । २.१.५ दुध डेरीहरू र मासुजन्य उद्योग निर्माण गरिनेछ । २.१.६ बेलुवा चिस्यान केन्द्र निर्माण गरिनेछ ।

४.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

- गिरीवारी खोला वरपर उद्योग ग्रामको निर्माण गर्ने ।
- जडिबुटि प्रसोधन केन्द्र स्थापना गर्ने ।
- बेलुवा चिस्यान केन्द्र निर्माण गर्ने ।

४.३.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योग स्थापना र सञ्चालनमा प्रोत्साहन	प्रतिशत							१००	गापा
२			१.१.२	ख	स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापनामा सहजीकरण	प्रतिशत							१००	"
३			१.१.३	क	हाट बजार स्थापना तथा विस्तार	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"
४			१.१.४	ख	वार्षिक रुपमा गाउँपालिका स्तरीय हस्तकला प्रदर्शनी तथा प्रतियोगिता सञ्चालन	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"
५			१.१.५	क	स्थानीय उत्पादन प्रदर्शनी कक्ष तथा कोसेली घरको स्थापना र सञ्चालन	संख्या	०		१		१		२	"
६	१	१.२	१.२.१	ख	उद्योग वाणिज्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"
७			१.२.२	ग	गिरीवारी खोला वरपर उद्योगग्रामको निर्माण	प्रतिशत	०	१०	१०	२०	५०	१०	१००	"
८			१.२.३	क	प्रविधि अनुसन्धान र हस्तान्तरणमा सार्वजनिक, निजी बौद्धिक (Public Private Academic) सहकार्य कार्यक्रम	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"
९			१.२.४	ग	धौवाडी फलाम खानी परियोजना निर्माण कार्य	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
१०	२	२.१	२.१.१	ख	जडिबुटि प्रसोधन केन्द्र स्थापना	संख्या	०			१			१	"
११			२.१.२	क	उद्योग सञ्चालनको लागि स्थानीय युवालाई प्राविधिक परामर्श तालिम र अनुदान	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"

१२		२.१.३	क	वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवाको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई प्रयोग गरी ग्रामिण व्यवसाय गर्न आवश्यक तालिम	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"
१३		२.१.४	ख	आलु चिप्स उद्योग स्थापना	संख्या	०			१			१	"
१४		२.१.५	ख	दुध डेरीहरु र मासुजन्य उद्योग निर्माण	संख्या	०	१	१	१	१	२	६	"
१५		२.१.६	ग	बेलुवा चिस्यान केन्द्र निर्माण	प्रतिशत	०	५०	५०				१००	"

४.३.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	स्थानीय श्रोत, साधन एवं श्रम सीपमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योग व्यवसायको प्रवर्द्धन गरी स्वरोजगारका अवसर सृजना भएको हुनेछ	२५ लाख सम्मका उद्योग	संख्या		१०	१०	१०	१०	१०	५०	गापा	गापा		४	२	३
		२५ लाख देखि ५० लाख सम्मका उद्योग	संख्या	१	१	१	१	१	१	६	"	"		४	२	३
असर १	ग्रामीण पहिचान युक्त औद्योगिक उत्पादनबाट स्थानीय स्तरमा रोजगारीको अवस्था सिर्जना भएको हुने	रोजगारी	संख्या		५००	६००	८००	१०००	१५००	४४००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१	लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योग स्थापना र सञ्चालनमा प्रोत्साहन भएको हुने	उद्योग स्थापना र सञ्चालनमा प्रोत्साहन	प्रतिशत							१००	"	"		४	२	३

प्रतिफल १.२	स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग स्थापनामा सहजीकरण भएको हुने	उद्योग स्थापनामा सहजीकरण	प्रतिशत							१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.३	हाट बजार स्थापना तथा विस्तार भएको हुने	हाट बजार	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.४	वार्षिक रुपमा गाउँपालिका स्तरीय हस्तकला प्रदर्शनी तथा प्रतियोगिता सञ्चालन भएको हुने	हस्तकला प्रदर्शनी तथा प्रतियोगिता	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.५	स्थानीय उत्पादन प्रदर्शनी कक्ष तथा कोसेली घरको स्थापना र सञ्चालन भएको हुने	उत्पादन प्रदर्शनी कक्ष तथा कोसेली घर	संख्या	०		१		१		२	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.६	उद्योग वाणिज्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	उद्योग वाणिज्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.७	गिरीवारी खोला वरपर उद्योग ग्रामको निर्माण भएको हुने	उद्योग ग्राम	प्रतिशत	०	१०	१०	२०	५०	१०	१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.८	प्रविधि अनुसन्धान र हस्तान्तरणमा सार्वजनिक, निजी बौद्धिक (Public Private Academic) सहकार्य कार्यक्रम भएको हुने	सहकार्य कार्यक्रम	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.९	धौवाडी फलाम खानी परियोजना निर्माण कार्य अधि बढेको हुने	धौवाडी फलाम खानी परियोजना	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१०	जडिबुटि प्रसोधन केन्द्र स्थापना भएको हुने	जडिबुटि प्रसोधन केन्द्र	संख्या	०			१			१	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.११	उद्योग सञ्चालनको लागि स्थानीय युवालाई प्राविधिक	प्राविधिक परामर्श तालिम	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३

	परामर्श तालिम र अनुदान दिएको हुने	र अनुदान														
प्रतिफल १.१२	वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवाको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई प्रयोग गरी ग्रामिण व्यवसाय गर्न आवश्यक तालिम दिएको हुने	ग्रामिण व्यवसाय गर्न आवश्यक तालिम	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१३	आलु चिप्स उद्योग स्थापना भएको हुने	आलु चिप्सको उद्योग	संख्या	०			१			१	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१४	दुध डेरीहरु र मासुजन्य उद्योग निर्माण भएको हुने	दुध डेरीहरु र मासुजन्य उद्योग	संख्या	०	१	१	१	१	२	६	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१५	बेलुवा चिस्यान केन्द्र निर्माण भएको हुने	बेलुवा चिस्यान केन्द्र	प्रतिशत	०	५०	५०				१००	"	"		४	२	३

४.४ पर्यटन

४.४.१ पृष्ठभूमि

विशिष्ट भौगोलिक संरचनाले सिर्जना गरेको हावापानी, जनजीवन, वन वनस्पति र वन्यजन्तु तथा सांस्कृतिक विविधताको कारण हुप्सेकोट गाउँपालिका एउटा पर्यटकीय गन्तव्य स्थलको रूपमा स्थापित हुन प्रचुर सम्भावना बोकेको ठाउँ हो । यस गाउँपालिकाले प्राकृतिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्या-पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गर्दै आयमूलक रोजगारीका अवसरहरू सृजना गर्न सक्दछ । पर्यटकीय दृष्टिकोणबाट प्रचुर सम्भावना भएको गाउँपालिका भए पनि यहाँ पर्यटकका लागि आवश्यक सेवा पूर्वाधारहरूको अवस्था कमजोर रहेको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका प्रमुख धार्मिक एवं पर्यटकीय स्थानहरूमा धार्मिक महत्व बोकेका मन्दिरहरू रहेका छन् । गाउँपालिका भित्र रहेका प्रमुख धार्मिक, पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक लगायत प्रमुख क्षेत्रहरूमा रुद्र प्रताप सेनको रुद्रपुर गढी दरबार (भग्नावशेष), गोलपोखरी शान्ति पार्क, ऐतिहासिक मगर संग्रहालय, दरबार थुम्का, पौराणिक कालको मयूरपोखरी आदि पर्दछन्, साथै निसानी मन्दिर पिक्निक स्पोट, विष्णुधाम, राइनो रिभर भरना, थुम्की देवी मन्दिर, मोहन डाँडा, जलदेवी मन्दिर पिक्निक स्पोट, जवाहपोखरी, मोहन डाँडा होमस्टे, गैँडाखोला होमस्टे, जंगल सफारी, हात्तीलेड पोखरी भ्यू टावर जस्ता रमणीय स्थलहरू रहेका छन् ।

४.४.२ समस्या

पर्यटकीय स्थलसम्म पुग्ने पहुँच मार्ग व्यवस्थित नहुनु, पर्यटनका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार सहज नहुनु, पर्यटकीय गन्तव्यको पहिचान हुन नसक्नु, पर्यटकीय क्षेत्रमा वस्तु र सेवाको विविधिकरण हुन नसक्नु, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण, संवर्द्धन र प्रवर्द्धन प्रभावकारी ढङ्गले हुन नसक्नु, पर्यटन सेवा तथा सुविधामा गुणस्तर न्युन रहनु, होम स्टेको लागि आवश्यक ज्ञान तथा तालिमको अभाव हुनु, भ्यू प्वाइन्टको सम्भावना हुँदा पनि प्रचार प्रसार, व्यवस्थापन तथा निमाणको कमी हुनु, पिक्निक स्थलहरूमा आवश्यक पर्ने आधारभूत पूर्वाधारहरू निर्माण गर्न नसक्नु आदि यसका क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

४.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

पर्यटकीय विकासको लागि आवश्यक यातायात, सञ्चार र अन्य संरचनाहरूको विकास र व्यवस्थापन गर्न, पर्यटकीय होटल तथा होम-स्टे कार्यक्रम सञ्चालन गर्न, स्थानीय कला र संस्कृतिलाई समेटेर पर्यटन व्यवसायलाई व्यावसायिकरण गर्न, पर्यटकीय स्थलको पहिचान हुँदाहुँदै पनि बजेट अभावका कारण उचित व्यवस्थापन नभएको, पूर्वाधार विकास मार्फत पर्यटकीय उपजको विकास गरी पर्यटकीय सेवा तथा गन्तव्यको विविधिकरण गर्न कठिनाई आदि यसका क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

अवसर

आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकलाई हुप्सेकोटको जैविक विविधता अवलोकन गर्न र जातीय संस्कृतिको अनुभव गर्ने गरी होम-स्टे तथा होटल प्रवर्द्धन गरी सकिने, पर्यटकीय हिसाबले अग्रणी स्थानमा पुऱ्याउन सकिने प्रचुर सम्भावना हुनु, आम मानिसहरूको पर्यटकीय चेतना अभिवृद्धि गर्न र पर्यटनलाई व्यावसायिकरण गर्न विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न, मौलिक संस्कृति भल्किने खालको होमस्टे लगायतका पर्यटन उद्योगको विकास गर्न, संस्कृति र पर्यटनको क्षेत्रमा सम्भाव्यता अध्ययन, अनुसन्धान र अनवेषण कार्य गरी थप पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान र विकास गर्न, गाउँपालिकाका अन्य स्थानहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गरी पर्यटकहरूलाई उत्साहित गर्ने खालका उपयुक्त प्रकारका नयाँ र साहसिक खेलहरूको स्थापना गर्न जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

४.४.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

संस्कृति र पर्यटन पूर्वाधार, विकासको आधार ।

लक्ष्य

व्यवसायिक पर्यटन विकास मार्फत आर्थिक समृद्धि हाँसिल गर्ने ।

उद्देश्य

- पर्यटन गन्तव्यको पहिचान, प्रवर्द्धन र विस्तार गर्नु ।
- पर्यटकीय वस्तु तथा सेवाको विकास, विस्तार र विविधिकरण गर्नु ।

४.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ पर्यटन गन्तव्यको पहिचान, प्रवर्द्धन र विस्तार गर्नु ।	
१.१ पर्यटन क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रको सम्बाहकको रूपमा विकास गर्न पर्यटकीय गन्तव्य पहिचान र प्रवर्द्धन गर्ने ।	१.१.१ पर्यटकीय गुरु योजना निर्माण गरी गन्तव्य पहिचान गरिनेछ ।
	१.१.२ रुम्से होमस्टे, भरना खोला होमस्टे र मोहनडाँडा होमस्टे विकास गरिनेछ ।
	१.१.३ होमस्टे क्षमता विकास र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि गरिनेछ ।
	१.१.४ हुप्सेकोट हिल स्टेशनको रूपमा विकास गरिनेछ ।
	१.१.५ मठ मन्दिर, गुम्बा, पोखरी, भरना लगायतको प्राकृतिक, धार्मिक तथा साँस्कृतिक पर्यटकीय गन्तव्यहरुको संरक्षण र संवर्द्धन गरिनेछ ।
	१.१.६ पर्यटन पैदावारको प्रचारप्रसार तथा प्रवर्द्धन गर्न भिडियो डकुमेन्ट्री तयार गरिनेछ ।
	१.१.७ एक वडा एक नमुना पर्यटकीय गन्तव्य विकास गरिनेछ ।
	१.१.८ वडा नं. १ र ३ मा जङ्गल सफारीको संभाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।
उद्देश्य २. पर्यटकीय वस्तु तथा सेवाको विकास, विस्तार र विविधिकरण गर्नु ।	
२.१ प्राकृतिक सम्पदा, कला र संस्कृतिको संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा पर्यटन पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	२.१.१ वडा नं. १ मा रहेको मगर कला संग्राहलयलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
	२.१.२ वडा ६ मा जडिबुटी पार्क निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.३ गाउँपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रमा पूर्वाधार (मनोरञ्जन स्थल, वनभोज स्थल, होटल, रेष्टुरा) आदिको विकास गरिनेछ ।
	२.१.४ पर्यटकलाई मुख्य गन्तव्य स्थलसम्म पुऱ्याउन सुविधा सम्पन्न सडक मार्ग निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.५ रुद्रपुर-शिरपोखरी पदमार्ग निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.६ धौवाडी पर्यटकीय क्षेत्र विकास कार्य सम्पन्न गरिनेछ ।

४.४.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

- हुप्सेकोट हिल स्टेशनको रूपमा विकास गर्ने ।
- एक वडा एक नमुना पर्यटकीय गन्तव्य विकास गर्ने ।
- रुद्रपुर-शिरपोखरी पदमार्ग निर्माण गर्ने ।

४.४.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	ख	पर्यटकीय गुरुयोजना निर्माण गरी गन्तव्य पहिचान	संख्या	०		१				१	गापा
२			१.१.२	ख	रुम्से होमस्टे, भरना खोला होमस्टे र मोहनडाँडा होमस्टे विकास	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"
३			१.१.३	क	होमस्टे क्षमता विकास र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"
४			१.१.४	ख	हुप्सेकोट हिल स्टेशनको रुपमा विकास	प्रतिशत		२०	३०	५०			१००	"
५			१.१.५	क	मठ मन्दिर, पोखरी लगायतको प्राकृतिक, धार्मिक तथा साँस्कृतिक पर्यटकीय गन्तव्यहरुको संरक्षण र संवर्द्धन	संख्या		३	३	३	३	३	१५	"
६			१.१.६	ख	पर्यटन पैदावारको प्रचारप्रसार तथा प्रवर्द्धन गर्न भिडियो डकुमेन्ट्री तयार	संख्या	०			१			१	"
७			१.१.७	क	एक वडा एक नमुना पर्यटकीय गन्तव्य विकास	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
८			१.१.८	ग	वडा नं. १ र ३ मा जङ्गल सफारीको संभाव्यता अध्ययन	संख्या	०		१				१	"
९	२	२.१	२.१.१	क	वडा नं.१ मा रहेको मगर कला संग्राहलयलाई व्यवस्थित	प्रतिशत			५०	५०			१००	"
१०			२.१.२	ग	वडा ६ मा जडिबुटी पार्क निर्माण	संख्या	०			१			१	"
११			२.१.३	ख	गाउँपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रमा पूर्वाधार (मनोरञ्जन स्थल, वनभोज स्थल, होटल, रेष्टुरा) आदिको विकास	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
१२			२.१.४	ग	पर्यटकलाई मुख्य गन्तव्य स्थलसम्म पुऱ्याउन सुविधा सम्पन्न सडक मार्ग निर्माण	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
१३			२.१.५	ख	रुद्रपुर-शिरपोखरी पदमार्ग निर्माण	प्रतिशत	०	५०	५०				१००	"

१४		२.१.६	ख	धौवाडी पर्यटकीय क्षेत्र विकास	प्रतिशत		३०	३०	४०			१००	"
----	--	-------	---	-------------------------------	---------	--	----	----	----	--	--	-----	---

४.४.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३							
प्रभाव	भौगोलिक, धार्मिक, सांस्कृतिक तथा कृषि पर्यटन स्थानीय अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रुपमा विकास भएको हुने	व्यवस्थित पर्यटकीय स्थल	संख्या		२	२	२	२	२	१०	गापा	गापा		४	२	३
		व्यवस्थित होमस्टे क्षेत्र	संख्या			१		१		२	"	"		४	२	३
असर १	पर्यटन विकासका लागि आधारभुत पूर्वाधार तयार भएको हुने	पूर्वाधार निर्माण	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१	पर्यटकीय गुरु योजना निर्माण गरी गन्तव्य पहिचान भएको हुने	पर्यटकीय गुरु योजना	संख्या	०		१				१	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.२	रुम्से होमस्टे, भरना खोला होमस्टे र मोहनडाँडा होमस्टे विकास भएको हुने	होमस्टे	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.३	होमस्टे क्षमता विकास र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम भएको हुने	क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.४	हुप्सेकोट हिल स्टेशनको रुपमा विकास भएको हुने	हिल स्टेशन	प्रतिशत		२०	३०	५०			१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.५	मठ मन्दिर, पोखरी लगायतको प्राकृतिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक	पर्यटकीय गन्तव्यहरुको संरक्षण र	संख्या		३	३	३	३	३	१५	"	"		४	२	३

	पर्यटकीय गन्तव्यहरुको संरक्षण र संवर्द्धन भएको हुने	संवर्द्धन														
प्रतिफल १.६	पर्यटन पैदावारको प्रचारप्रसार तथा प्रवर्द्धन गर्न भिडियो डकुमेन्ट्री तयार भएको हुने	भिडियो डकुमेन्ट्री	संख्या	०			१			१	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.७	एक वडा एक नमुना पर्यटकीय गन्तव्य विकास भएको हुने	एक वडा एक नमुना पर्यटकीय गन्तव्य	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.८	वडा नं. १ र ३ मा जङ्गल सफारीको संभाव्यता अध्ययन भएको हुने	अध्ययन	संख्या	०		१				१	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.९	वडा नं.१ मा रहेको मगर कला संग्राहलयलाई व्यवस्थित गरेको हुने	मगर कला संग्राहलय	प्रतिशत			५०	५०			१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१०	वडा ६ मा जडिबुटी पार्क निर्माण भएको हुने	जडिबुटी पार्क	संख्या	०			१			१	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.११	गाउँपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रमा पूर्वाधार (मनोरञ्जन स्थल, वनभोज स्थल, होटल, रेष्टुरा) आदिको विकास भएको हुने	पर्यटकीय पूर्वाधार	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१२	पर्यटकलाई मुख्य गन्तव्य स्थलसम्म पुऱ्याउन सुविधा सम्पन्न सडक मार्ग निर्माण भएको हुने	सडक मार्ग	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१३	रुद्रपुर-शिरपोखरी पदमार्ग निर्माण भएको हुने	पदमार्ग निर्माण	प्रतिशत	०	५०	५०				१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१४	धौवाडी पर्यटकीय क्षेत्र विकास भएको हुने	धौवाडी पर्यटकीय क्षेत्र	प्रतिशत		३०	३०	४०			१००	"	"		४	२	३

४.५ सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्र

४.५.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले मुलुकको समग्र आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा सार्वजनिक र निजी क्षेत्रले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरेको छ । सहकारीलाई स्थानीय तहको एकल जिम्मेवारीमा समेत राखी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनबाट सहकारी क्षेत्र अन्तर्गत गरिने कार्यको विस्तृतीकरण समेत गरी स्थानीय स्तरमा सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्नका लागि स्थानीय सरकारलाई अग्रणी भूमिका दिइएको छ । स्थानीय श्रम, सीप, प्राविधिक, प्रविधि र पुँजीलाई अधिकतम रूपमा परिचालन गरी सहकारीलाई गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रको एक सबल स्तम्भका रूपमा विकसित गर्दै आर्थिक तथा सामाजिक विकासको योगदान सकिन्छ ।

सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रले ग्रामीण अर्थतन्त्रमा वित्तीय परिचालन लगायत विविध सुविधा प्रदान गर्दै अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गर्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ । यस क्षेत्रमा आर्थिक क्रियाकलाप विस्तारका लागि आवश्यक पर्ने पुँजीको पहुँच सहज हुने गरी बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरूको सेवा अपरिहार्य हुन्छ ।

वित्तीय संस्थाहरूमा मुक्तिनाथ विकास बैंक, ग्लोबल आई.एम.ई. बैंक र एन.सि.सि बैंक गरी ३ वटा बैंक र लघु वित्त सहकारी संस्थाहरू रहेका छन् । यी संस्थाहरूले बचत परिचालन तथा ऋण प्रवाहमा योगदान गरी आर्थिक विकासमा योगदान गर्न सक्नेछन् ।

४.५.२ समस्या

बैंक तथा वित्तीय संस्थामा विपन्न तथा पिछडिएका वर्गका घरपरिवारको पहुँच कमी हुनु तथा कारोवार समेत कम हुनु, लाभान्वित समूहहरू दोहोरिनु, ऋणको उपयोग व्यवसायिक कार्यमा कम हुनु, चर्को ब्याजदरमा ऋण प्रवाह हुनु, सहकारीहरू उद्देश्यमा तोकिए अनुसार सञ्चालनमा नरहेको, उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउन अपेक्षित सहयोग पुऱ्याउन नसक्नु आदि यसका समस्याहरू हुन् ।

४.५.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

सहकारी संस्थालाई सहकारी नीति अनुरूप सञ्चालन गरी व्यवस्थित गर्न, सहकारी तथा वित्तीय संस्थाको महत्व तथा उपयोगिता सम्बन्धमा जानकारी गराउनु, स्थानीय वासीको आयश्रोत कमीको कारण बचत वृद्धि गर्न, सहकारी तथा वित्तीय संस्थालाई आय आर्जन तथा रोजगारीका अवसरसँग आबद्ध गर्नु, लगानीको लागि पर्याप्त पुँजीको उपलब्ध गराउनु, गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रमा बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारीको पहुँच पुऱ्याउन आदि यसका क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

अवसर

स्थानीय स्तरदेखि राष्ट्रिय स्तरसम्म सहकारीका सञ्जाल विस्तार हुनु, सामाजिक सुरक्षा भत्तालाई बैंकिङ्ग प्रणालीबाट वितरणको नीति रहनु, सहकारी क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता वृद्धि हुँदै जानु, सहकारीको माध्यमबाट छरिएर रहेको पुँजी एकिकृत हुनु, सामुहिक खेती, व्यापार, सामुहिक उद्योग एवम् सेवामा सहज हुनु जस्ता यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

४.५.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

उत्पादन र रोजगारी, गाउँगाउँमा वित्तीय संस्था र सहकारी ।

लक्ष्य

विषयगत सहकारी सञ्चालनमा ल्याई उत्पादन र रोजगारीमा आबद्ध गराउने ।

उद्देश्य

१. वित्तीय तथा सहकारी क्षेत्रलाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गरी दिगो बनाउनु ।

२ सहकारी संस्थाहरूलाई व्यवस्थित गरी उत्पादनमा अग्रसर गराउनु ।

४.५.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ वित्तीय तथा सहकारी क्षेत्रलाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गरी दिगो बनाउनु ।	
१.१ सहकारी क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने ।	१.१.१ सहकारी दर्ता/नवीकरण र नियमन गरिनेछ । १.१.२ “एक घर एक खाता” र “घरघरमा सहकारी” कार्यक्रम लागु गरिनेछ । १.१.३ वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम र सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । १.१.४ वित्तीय संस्थाहरूको अनुगमन तथा वित्तीय अपराध र अपचलन न्यूनीकरणमा सहकार्य गरिनेछ । १.१.५ एक वडा एक वित्तीय सहकारी स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । १.१.६ गाउँपालिकाका प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा बैकिङ तथा वित्तीय सेवाहरूको विस्तार तथा सेवा सुदृढीकरण (शाखा, अस्थायी बैकिङ इकाई वा ATM मेसिन) गरिनेछ । १.१.७ प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा सहूलियत ऋण कार्यक्रम सञ्चालनमा सहकार्य गरिनेछ ।
उद्देश्य २ सहकारी संस्थाहरूलाई व्यवस्थित गरी उत्पादनमा अग्रसर गराउनु ।	
२.१ सहकारी संस्थालाई उत्पादनमुखी बनाउने ।	२.१.१ सहकारी उत्पादन, बजारीकरण र बचत परिचालन गरिनेछ । २.१.२ उद्यमशीलता विकास कोष स्थापना र सञ्चालनमा सहकार्य गरिनेछ । २.१.३ एक सहकारी एक उत्पादन नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

४.५.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. “एक घर एक खाता” र “घरघरमा सहकारी” कार्यक्रम लागु गर्ने ।
२. गाउँपालिकाका प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा बैकिङ तथा वित्तीय सेवाहरूको विस्तार तथा सेवा सुदृढीकरण गर्ने ।
३. एक सहकारी एक उत्पादन नीति अवलम्बन गर्ने ।

४.५.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	सहकारी दर्ता/नवीकरण र नियमन	प्रतिशत						१००	गापा	
२			१.१.२	क	“एक घर एक खाता” र “घरघरमा सहकारी” कार्यक्रम	प्रतिशत	४६					१००	”	
३			१.१.३	ख	वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम र सचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१	५	”
४			१.१.४	क	वित्तीय संस्थाहरूको अनुगमन तथा वित्तीय अपराध र अपचलन न्यूनीकरणमा सहकार्य	प्रकृया		निरन्तर					१००	”
५			१.१.५	क	एक वडा एक वित्तीय सहकारी स्थापनामा सहजीकरण	प्रतिशत							१००	
६			१.१.६	क	गाउँपालिकाका प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा बैकिङ तथा वित्तीय सेवाहरूको विस्तार तथा सेवा सुदृढीकरण	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	”
७			१.१.७	क	प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा सहूलियत ऋण कार्यक्रम सञ्चालनमा सहकार्य	प्रकृया		निरन्तर					१००	”
८	२	२.१	२.१.१	क	सहकारी उत्पादन, बजारीकरण र बचत परिचालन	प्रकृया		निरन्तर					१००	”
९			२.१.२	क	उद्यमशीलता विकास कोष स्थापना र सञ्चालनमा सहकार्य	प्रतिशत	०		५०	५०			१००	”
१०			२.१.३	क	एक सहकारी एक उत्पादन नीति अवलम्बन	संख्या	०		१				१	”

४.५.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३							
प्रभाव	स्थानीय, श्रम, सीप, पुँजी, प्रविधि, ज्ञान र बजारको अधिकतम परिचालन मार्फत् उत्पादन र उत्पादकत्वमा गुणस्तरीय वृद्धि भई आयातमा न्यूनीकरण भएको हुने	उत्पादन क्षेत्रमा सहकारीको लगानी वृद्धि	संख्या		१	१	१	१	२	६	गापा	गापा		४	२	३
		खाद्यान्नको उत्पादकत्वमा गुणस्तरीय वृद्धि	मे.ट.	४००	५००	६००	७००	८००	९००	९००	"	"		४	२	३
		खाद्यवस्तुको आयातमा कम	मे.ट.							०	"	"		४	२	३
असर १	सहकारी क्षेत्रमा सुशासन कायम भएको हुने	सहकारीको अनुगमन नियमन	पटक	१	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१	सहकारी दर्ता/नवीकरण र नियमन भएको हुने	सहकारी दर्ता/नवीकरण र नियमन	प्रतिशत							१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.२	“एक घर एक खाता” र “घरघरमा सहकारी” कार्यक्रम भएको हुने	“एक घर एक खाता” र “घरघरमा सहकारी” कार्यक्रम	प्रतिशत	४६						१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.३	वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम र सचेतनामूलक कार्यक्रम भएको हुने	सचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.४	वित्तीय संस्थाहरूको अनुगमन तथा वित्तीय अपराध र अपचलन न्यूनीकरणमा सहकार्य भएको हुने	सहकार्य	प्रकृया		निरन्तर					१००	"	"		४	२	३

प्रतिफल १.५	एक वडा एक वित्तीय सहकारी स्थापनामा सहजीकरण भएको हुने	एक वडा एक वित्तीय सहकारी स्थापनामा सहजीकरण	प्रतिशत							१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.६	गाउँपालिकाका प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा बैंकिङ तथा वित्तीय सेवाहरूको विस्तार तथा सेवा सुदृढीकरण भएको हुने	वित्तीय सेवा सुदृढीकरण	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.७	प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा सहलियत ऋण कार्यक्रम सञ्चालनमा सहकार्य भएको हुने	सहलियत ऋण कार्यक्रम	प्रकृया		निरन्तर					१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.८	सहकारी उत्पादन, बजारीकरण र बचत परिचालन भएको हुने	सहकारी उत्पादन, बजारीकरण र बचत परिचालन	प्रकृया		निरन्तर					१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.९	उद्यमशीलता विकास कोष स्थापना र सञ्चालनमा सहकार्य भएको हुने	उद्यमशीलता विकास कोष स्थापना र सञ्चालनमा सहकार्य	प्रतिशत	०		५०	५०			१००	"	"		४	२	३
प्रतिफल १.१०	एक सहकारी एक उत्पादन नीति अवलम्बन भएको हुने	नीति	संख्या	०		१				१	"	"		४	२	३

परिच्छेद ५: सामाजिक विकास

संघीय ढाँचामा रहेको नेपालको स्थानीय संरचनाले स्वायत्तताका साथै स्वशासनको माग गर्दछ । सामाजिक परिवेशको ज्ञाता स्वयम् सोहि समाजमा रहेका नागरिक हुन् । स्वयम् नागरिक सामाजिक क्षेत्रको विकासका योजनाका कर्ता र भोक्ता भै अभियानमा सरिक हुँदै समाज रुपान्तरण हुने निश्चित छ । गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिमा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण, युवा खेलकुद, श्रम तथा रोजगार जस्ता सामाजिक क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । शिक्षा, स्वास्थ्य र समावेशीकरण जस्ता सवालहरुलाई नागरिकको मौलिक हकको रुपमा स्थापित गर्दै माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र नीति निर्माण तहमा समाजको पछाडी परेको वा पारिएको वर्ग तथा क्षेत्रको सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने कानुनी तथा नीतिगत आधारहरु तयार भईसकेका छन् । सबैलाई गुणस्तरीय शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, स्वच्छ पिउने पानी र सबैखाले विभेदको अन्त्य जस्ता सवालहरुलाई महत्वपूर्ण रुपमा उठान गरेको छ ।

५.१ शिक्षा

५.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले आधारभूत तहसम्म अनिवार्य र माध्यमिक तहसम्म निशुल्क शिक्षा पाउने शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभुत गरेको छ । शिक्षा बिना दिगो विकास र समृद्धि सम्भव छैन । शिक्षाको माध्यमबाट मानिसमा ज्ञान, बुद्धि, विवेक र अन्तरनिहित प्रतिभाको प्रष्फुटन हुन्छ । शिक्षा व्यवसायिक व्यवहारिक, प्राविधिक र जीवनोपयोगी हुनु पर्दछ ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकामा २१ वटा सामुदायिक विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन् जसमध्ये १० वटा आधारभूत तह र ११ वटा माध्यमिक तहको विद्यालयहरु रहेका छन् भने २ वटा निजी विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन् । यहाँ ५ वर्ष वा सो भन्दा माथि उमेर समूहको कूल जनसंख्या २६,९९० जना रहेको छ जसमध्ये जम्मा साक्षरता दर ९० प्रतिशत रहेको छ । तहगत रुपमा हेर्दा पुर्वप्राथमिक तहमा २.२ प्रतिशत, आधारभूत तहमा ४९.६ प्रतिशत, माध्यमिक तहमा २०.०७ रहेको अवस्था घरधुरी सर्वेक्षणले देखाएको छ । त्यसैगरी स्नातक गरेको संख्या १.९ प्रतिशत छ भने स्नाकोत्तर वा सो सरह पास गरेको संख्या ०.५ प्रतिशत रहेको छ । विद्यमान अवस्थामा यस गाउँपालिका भित्र बसोवास गर्ने जम्मा जनसंख्या मध्ये १०.९ प्रतिशत जनसंख्या निरक्षर रहेको सर्वेक्षणले देखाएको छ । यस क्षेत्रको सरस्वती माध्यमिक विद्यालयमा कृषि सम्बन्धी प्राविधिक धारको शिक्षा सञ्चालन भइरहेको रहेको छ र आगामि वर्षहरुमा कृषि बाहेक अन्य प्राविधिक धारको शिक्षा सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।

५.१.२ समस्या

भौतिक पूर्वाधार (कक्षाकोठा, कार्यालय र पुस्तकालय र खेलमैदान) को कमी, शिक्षामा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग, अवधारणा र पहुँच नहुनु, शिक्षकहरुमा प्रतिवद्धताको कमी रहनु, अधिकांश विद्यालयमा शिक्षक दरबन्दी पर्याप्त नहुनु, प्राविधिक, शिप विकास एंवम व्यवसायिक शिक्षालाई शिक्षाको मुल धारको रुपमा विकास गर्न नसक्नु, बालबालिकालाई विद्यालय प्रति आकर्षण गर्ने कार्यक्रममा कमी, विचैमा विद्यालय छाड्ने दर बढ्दो अवस्थामा रहेका, सबै विद्यालयहरुमा घेराबारा नरहेको, भूकम्पीय मापदण्डका भवन नभएको आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

५.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

विषयगत एंव क्षेत्रगत रुपमा सबै विद्यालयहरुमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, शिक्षक विद्यार्थी अनुपात मिलाउनु, विद्यालयहरु आर्थिक रुपले कमजोर हुनु, शिक्षामा राजनीतिकरण हुनु, गुणस्तरीय शिक्षाको आधार परिपूर्ति गर्न बसाईसराईको कारणले गाउँ छोडी अन्यत्र जाने विद्यार्थीहरुलाई आकर्षित गर्न, शैक्षिक संस्थाको अनुगमन पद्धतीलाई प्रभावकारी बनाउँदै कमजोर रहेका विद्यालयलाई व्यवस्थित र सुदृढ गर्न जस्ता चुनौती रहेका छन् ।

अवसर

सबैका लागि आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क हुनु, समुदायमा प्राविधिक शिक्षा प्रतिको आर्कषण बढ्दै जानु, विद्यालय व्यवस्थापन केन्द्र गाउँपालिकाको एकल अधिकार सूचीमा रहनु, सतप्रतिशत शिक्षाको लागि विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा आउनु, शिक्षामा तालिम, मूल्याङ्कन तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम स्थानीय स्तरमै सञ्चालन हुनु, विद्यालयको व्यवस्थापन स्थानीय तहबाट नै हुने हुँदा स्थानीय परिस्थिति अनुसार सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्न पाउने जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

५.१.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

गुणस्तरीय तथा प्रविधिमैत्री ज्ञान, शिक्षित नागरिक समृद्ध हुप्सेकोटको शान ।

लक्ष्य

गुणस्तरीय शिक्षामार्फत क्षमतावान विद्यार्थी र सचेत नागरिक निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

१. शिक्षण संस्थाहरुमा पूर्वाधार तथा प्रविधिको विकास गर्नु ।
२. आधारभूत र माध्यमिक शिक्षालाई शतप्रतिशत, अनिवार्य र गुणस्तरीय बनाउनु ।

५.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ शिक्षण संस्थाहरुमा पूर्वाधार तथा प्रविधिको विकास गर्नु ।	
१.१ दिगो र समावेशी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।	१.१.१ सामुदायिक विद्यालय भूकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग, बाल तथा लैङ्गिकमैत्री बनाईनेछ ।
	१.१.२ हरेक विद्यालयमा व्यवस्थित शौचालय र खानेपानीको धारा निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.३ सबै विद्यालयमा स्तरीय खेल मैदान तथा बाल उद्यान/बगैँचा निर्माण र घेराबार गरिनेछ ।
	१.१.४ जनता मा.वि को शाखा सुन्दर बस्तीमा निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.५ आवश्यक विद्यालयहरुमा सुविधा सम्पन्न भवनहरु निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.६ बालहित प्रा.वि लाई स्थानान्तरण गरिनेछ ।
१.२ विद्यालयमा बहुआयामिक शिक्षण सिकाइ प्रणाली विकास गर्ने ।	१.२.१ प्राविधिक शिक्षा, प्रयोगात्मक शिक्षा तथा व्यवसायिक सीप विकास तथा तालिम पढ्दतिलाई जोड दिइनेछ ।
	१.२.२ वडा नं ३ मा प्राविधिक शिक्षालयको विकास गरिनेछ ।
	१.२.३ डिजिटल तथा भर्चुअल मोडको शिक्षण सिकाइ प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था गरिनेछ ।
उद्देश्य २ आधारभूत र माध्यमिक शिक्षालाई शतप्रतिशत, अनिवार्य र गुणस्तरीय बनाउनु ।	
२.१ शिक्षालाई अनिवार्य, समावेशी, प्रविधिमैत्री र प्रभावकारी बनाउने ।	२.१.१ मन्टेश्वरी तथा बाल सिकाई शिक्षण संस्थाको विकास गरिनेछ ।
	२.१.२ शिक्षक विद्यार्थी संख्या अनुपात सुदृढ गरी विषयगत शिक्षकको उचित व्यवस्थापन गरिनेछ ।
	२.१.३ सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता बढाउन माध्यमिक

	तहसम्मको शिक्षालाई निःशुल्क गरिनेछ ।
	२.१.४ माध्यमिक तहलाई आवसीय सुविधायुक्त बनाइनेछ ।
	२.१.५ शैक्षिक क्षेत्रलाई व्यवस्थित तथा गुणस्तरीय बनाउन शिक्षकलाई आवश्यक तालिम प्रदान गरिनेछ ।
	२.१.६ शैक्षिक प्रोफाइल तयार गरिनेछ ।
	२.१.७ SEE करियर परामर्श तालिम प्रदान गरिनेछ ।
	२.१.८ विद्यालय शिक्षामा गुणस्तर मापदण्ड र प्रत्यायन प्रणाली(Accreditation System) विकास गरी सबै विद्यालयमा समान गुणस्तर कायम गरिनेछ ।
	२.१.९ लोकसेवा तयारी कक्षा सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.१० स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.११ रेडियो तथा वैकल्पिक शिक्षा प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था गरिनेछ ।

४.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. आवश्यक विद्यालयहरूमा सुविधा सम्पन्न भवनहरू निर्माण गर्ने ।
२. प्राविधिक शिक्षा, प्रयोगात्मक शिक्षा तथा व्यवसायिक सीप विकास तथा तालिम पद्धतिलाई जोड दिने ।
३. वडा नं ३ मा प्राविधिक शिक्षालयको विकास गर्ने ।

५.१.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	सामुदायिक विद्यालय भूकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग, बाल तथा लैङ्गिकमैत्री बनाउने	संख्या		१	१	१	१	१	५	गापा
२			१.१.२	क	हरेक विद्यालयमा व्यवस्थित शौचालय र खानेपानीको धारा निर्माण	प्रतिशत		२०	२०	३०	३०		१००	"
३			१.१.३	क	सबै विद्यालयमा स्तरीय खेल मैदान तथा बाल उद्यान/बगैँचा निर्माण र घेराबार	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"
४			१.१.४	क	जनता मा.वि को शाखा सुन्दर बस्तीमा निर्माण	संख्या	०		१				१	"
५			१.१.५	क	आवश्यक विद्यालयहरुमा सुविधा सम्पन्न भवनहरु निर्माण	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
६			१.१.६	क	बालहित प्रा.वि लाई स्थानान्तरण	प्रतिशत							१००	"
७		१.२	१.२.१	क	प्राविधिक शिक्षा, प्रयोगात्मक शिक्षा तथा व्यवसायिक सीप विकास तथा तालिम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
८			१.२.२	क	वडा नं ३ मा प्राविधिक शिक्षालयको विकास	संख्या	१		१				२	"
९			१.२.३	क	डिजिटल तथा भर्चुअल मोडको शिक्षण सिकाइ प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था	प्रतिशत		२०	३०	३०	२०		१००	"
१०	२	२.१	२.१.१	क	मन्टेश्वरी तथा बाल सिकाई शिक्षण संस्थाको विकास	प्रतिशत		२०	२०	३०	३०		१००	"
११			२.१.२	ख	शिक्षक विद्यार्थी संख्या अनुपात सुदृढ गरी विषयगत शिक्षकको उचित व्यवस्थापन	प्रकृया		निरन्तर					१	"
१२			२.१.३	ग	सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता बढाउन माध्यमिक तहको शिक्षालाई निःशुल्क	प्रकृया		निरन्तर					१	"
१३			२.१.४	ख	माध्यमिक तहलाई आवसीय सुविधायुक्त बनाउने	संख्या	०	१		१		१	३	"
१४			२.१.५	क	शैक्षिक क्षेत्रलाई व्यवस्थित तथा गुणस्तरीय बनाउन शिक्षकलाई आवश्यक तालिम प्रदान	संख्या		१	१	१	१	१	५	"

१५		२.१.६	क	शैक्षिक प्रोफाइल तयार	संख्या	०	१					१	"
१६		२.१.७	क	SEE करियर परामर्श तालिम प्रदान	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"
१७		२.१.८	क	विद्यालय शिक्षामा गुणस्तर मापदण्ड र प्रत्यायन प्रणाली(Accreditation System) विकास गरी सबै विद्यालयमा समान गुणस्तर कायम	प्रकृया		निरन्तर					१	"
१८		२.१.९	क	लोकसेवा तयारी कक्षा सञ्चालन	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"
१९		२.१.१०	क	स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्माण	संख्या		१					१	"
२०		२.१.११	क	रेडियो तथा वैकल्पिक शिक्षा प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था	प्रतिशत		निरन्तर					१००	"

५.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	बजारको माग र आवश्यकतालाई धान्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन भएको हुने	दक्ष र व्यवसायिक विद्यार्थी उत्पादन गर्ने विद्यालय	संख्या	१		१				२	गापा	गापा		२	४	६
		पाँच वर्ष देखिमाथि उमेर समूहको जनसंख्याको साक्षरता दर	प्रतिशत	९०						१००	"	"		२	४	६
असर १	उत्पादनमुखी, व्यवसायिक र प्रतिस्पर्धात्मक जनशक्ति उत्पादन गर्न शिक्षण संस्थाहरुको संरचनात्मक	संरचनात्मक सुधार भएको विद्यालय	संख्या	२३	निरन्तर स्तरोन्नति					२३	"	"		२	४	६

	सुधार भएको हुने																
प्रतिफल १.१	सामुदायिक विद्यालय भूकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग, बाल तथा लैङ्गिकमैत्री भएको हुने	भूकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग, बाल तथा लैङ्गिकमैत्री विद्यालय	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.२	हरेक विद्यालयमा व्यवस्थित शौचालय र खानेपानीको धारा निर्माण भएको हुने	व्यवस्थित शौचालय र खानेपानीको धारा	प्रतिशत		२०	२०	३०	३०		१००	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.३	सबै विद्यालयमा स्तरीय खेल मैदान तथा बाल उद्यान/बगैँचा निर्माण र घेराबारभएको हुने	खेल मैदान तथा बाल उद्यान/बगैँचा	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.४	जनता मा.वि को शाखा सुन्दर बस्तीमा निर्माण भएको हुने	विद्यालयको शाखा निर्माण	संख्या			१				१	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.५	आवश्यक विद्यालयहरुमा सुविधा सम्पन्न भवनहरु निर्माण भएको हुने	भवन निर्माण	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.६	बालहित प्रा.वि लाई स्थानान्तरण गरिएको हुने	स्थानान्तरण	प्रतिशत							१००	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.७	प्राविधिक शिक्षा, प्रयोगात्मक शिक्षा तथा व्यावसायिक सीप विकास तथा तालिम पढ्नलाई जोड दिइएको हुने	सीप विकास तथा तालिम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.८	वडा नं ३ मा प्राविधिक शिक्षालयको विकास भएको हुने	प्राविधिक शिक्षालय	संख्या	१		१				२	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.९	डिजिटल तथा भर्चुअल मोडको शिक्षण सिकाइ	डिजिटल तथा भर्चुअल मोडको	प्रतिशत		२०	३०	३०	२०		१००	"	"		२	४	६	

	प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था भएको हुने	शिक्षण															
प्रतिफल १.१०	मन्टेश्वरी तथा बाल सिकाई शिक्षण संस्थाको विकास भएको हुने	बाल सिकाई शिक्षण	प्रतिशत		२०	२०	३०	३०		१००	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.११	शिक्षक विद्यार्थी संख्या अनुपात सुदृढ गरी विषयगत शिक्षकको उचित व्यवस्थापन भएको हुने	शिक्षक विद्यार्थी संख्या अनुपात	प्रकृया		निरन्तर					१	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.१२	सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता बढाउन माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क भएको हुने	माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क	प्रकृया		निरन्तर					१	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.१३	माध्यमिक तह आवसीय सुविधायुक्त भएको हुने	सुविधायुक्त आवसीय	संख्या		१		१		१	३	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.१४	शैक्षिक क्षेत्रलाई व्यवस्थित तथा गुणस्तरीय बनाउन शिक्षकलाई आवश्यक तालिम प्रदान भएको हुने	शिक्षकलाई तालिम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.१५	शैक्षिक प्रोफाइल तयार भएको हुने	शैक्षिक प्रोफाइल	संख्या		१					१	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.१६	SEE करियर परामर्श तालिम प्रदान भएको हुने	SEE करियर परामर्श तालिम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		२	४	६	
प्रतिफल १.१७	विद्यालय शिक्षामा गुणस्तर मापदण्ड र प्रत्यायन प्रणाली(Accreditation	विद्यालयमा समान गुणस्तर	प्रकृया		निरन्तर					१००	"	"		२	४	६	

	System) विकास गरी सबै विद्यालयमा समान गुणस्तर कायम भएको हुने															
प्रतिफल १.१८	लोकसेवा तयारी कक्षा सञ्चालन भएको हुने	लोकसेवा तयारी कक्षा	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		२	४	६
प्रतिफल १.१९	स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्माण भएको हुने	पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्माण	संख्या		१					१	"	"		२	४	६
प्रतिफल १.२०	रेडियो तथा वैकल्पिक शिक्षा प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था भएको हुने	रेडियो तथा वैकल्पिक शिक्षा प्रविधि	प्रतिशत		निरन्तर					१	"	"		२	४	६

५.२ युवा तथा खेलकुद क्षेत्र

५.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र साँस्कृतिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्ने, युवाको सशक्तिकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्दै व्यक्तित्व विकास गर्ने तथा राज्यको सर्वाङ्गीण विकासमा योगदानका लागि उपयुक्त अवसर प्रदान गर्ने नीति अवलम्बन गरेको छ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकामा १५-४० वर्ष उमेर समुहको जनसंख्या ४७ प्रतिशत रहेको छ। यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा युवा शक्तिको सहि परिचालन हुन सकेमा गाउँपालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा ठूलो योगदान पुग्नेछ। तर गाउँपालिकाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा रोजगारीको लागि विदेशिएका युवा जनसंख्या १३.६ प्रतिशत रहेको छ। यद्यपि यहाँ भएका युवाहरू विभिन्न युवा क्लबमा आबद्ध रहि विभिन्न खेलकुद, सामाजिक कार्य तथा आर्थिक गतिविधिमा सक्रिय रहेको पाईन्छ। जनसांख्यिक पुँजीको रूपमा रहेका युवाहरूको विदेश पलायन रोक्दै विकासको हरेक क्षेत्रमा युवाहरूको पहुँच बढाउने र सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणमा युवाहरूलाई मूल प्रवाहीकरण गर्दै शिक्षित, दक्ष, लगनशील, अनुशासित युवाहरूबाट गाउँपालिकाको विकासमा योगदानको वातावरण सिर्जना गर्नु प्राथमिकतामा छ।

५.२.२ समस्या

युवायुवतीको शारिरिक एवं मानसिक विकासको लागि खेलकुद, मनोरञ्जन र व्यायामको उचित व्यवस्था नहुनु, स्वदेशमा रोजगारीको अवसर न्युन रहनु र युवाको विदेश आकर्षण बढ्नु, सकारात्मक सोच र श्रमको सम्मान गर्ने संस्कृतिको कमी रहनु, खेलकुदको लागि भौतिक संरचना र आर्थिक श्रोतको अभाव हुनु, खेल मैदान लगायत खेल सामग्रीहरू अपर्याप्त र अव्यवस्थित रहनु, दक्ष प्रशिक्षकद्वारा सिकाई र प्रोत्साहनको अभाव हुनु, गाउँपालिकामा सञ्चालन हुने विभिन्न कार्यक्रममा युवायुवतीहरूलाई संलग्न गराउन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

५.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

युवाहरूलाई मनोरञ्जन र खेलकुद लगायत विभिन्न सुविधा उपलब्ध गराएर उनीहरूको मानसिक, शारिरिक एवं संवेगात्मक भावनाको विकास गराउन, दीर्घकालीन योजनाहरू निर्माण गर्न, आर्थिक व्यवस्थापन नहुँदा युवा प्रतिभाहरूको विदेश जाने कमलाई रोक्न, भौगोलिक अवस्था समथल नहुनाले खेलकुदको विकास गर्न, युवाहरूमा सकारात्मक सोचको वृद्धि गरी खेलकुदप्रति सम्मान गर्ने वातावरणको सिर्जना गर्न, युवाहरूमा स्वयंसेवी भावनाको जागृत गर्न, सामाजिक र आर्थिक सेवाहरूमा युवाको पहुँच वृद्धि गर्न आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन्।

अवसर

नेपालको संविधानमा युवा विकास सम्बन्धी व्यवस्था हुनु, स्वदेशमा रोजगार र स्वरोजगारका अवसर अभिवृद्धिका लागि सरकारको उच्च प्राथमिकता रहनु, विभिन्न क्लबहरूद्वारा खेलकुद पूर्वाधार विकास र प्रतियोगिता आयोजनामा योगदान रहनु, गाउँपालिकामा खेलकुद समितिहरू गठन गरी खेलकुद विकासमा जोड दिनु, बेरोजगार युवाहरूलाई सीप, प्रविधि र पुँजी उपलब्ध गराई उद्यमशिलतामा संलग्न गराउन, खेलकुद प्रति समाजमा सकारात्मक दृष्टिकोण विकास हुँदै जानु, सबै तहका सरकारमा खेलकुद विकासको जिम्मेवारी रहनु, खेलकुदमा युवाको आकर्षण र संलग्नता वृद्धि हुँदै जानु, आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

५.२.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

सिर्जनशिल, सक्षम तथा नैतिकवान युवा, सहभागितामूलक विकासको आधार।

लक्ष्य

युवा वर्गको सीप अभिवृद्धि गरी समुन्नत समाजको निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

१. सीप, दक्षता र कार्यकुशलताको विकास गरी युवा वर्गको परिचालन गर्नु ।
२. खेलकुद जनशक्ति र पूर्वाधारको विकास गर्नु ।

५.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ शिप, दक्षता र क्षमताको विकास गरी युवा वर्गको परिचालन गर्नु ।	
१.१ प्राविधिक र व्यवसायिक शिपका माध्यमबाट युवा वर्गलाई उद्यमशील बनाउने ।	१.१.१ “युवासँग स्थानीय सरकार विशेष कार्यक्रम” सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.२ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा लक्षित उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.३ युवा क्लबको निर्माण तथा सकृय परिचालन गरिनेछ ।
	१.१.४ युवा शिपमुलक तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य २ खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि युवा वर्गलाई आकर्षित गर्नु ।	
२.१ स्थानीय तहमा मनोरञ्जनात्मक, परम्परागत तथा संस्कृतिजन्य खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्ने ।	२.१.१ खेलकुद पूर्वाधार, खेल मैदान र खेलकुद सामग्री आपूर्ति गरिनेछ ।
	२.१.२ वडा नं २ मा हुप्सेकोट खेलग्राम निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.२ विकास कार्यमा युवा संलग्नता र परिचालन गरिनेछ ।
	२.१.३ राष्ट्रपति रनीङ्ग सिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.४ हुप्सेकोट खेलकुद सप्ताह व्यवस्थापन गरिनेछ ।
	२.१.५ वडा नं १ मा कभर्ड हल निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.६ खुल्ला व्यायमशाला निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.७ युवा सम्बन्धी स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

५.२.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. वडा नं १ मा कभर्ड हल निर्माण गर्ने ।
२. वडा नं २ मा हुप्सेकोट खेलग्राम निर्माण गर्ने ।
३. खेलकुद पूर्वाधार, खेल मैदान र खेलकुद सामग्री आपूर्ति गर्ने ।

५.२.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	ग	“युवासँग स्थानीय सरकार विशेष कार्यक्रम” सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	गापा
२			१.१.२	क	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा लक्षित उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	”
३			१.१.३	ख	युवा क्लबको निर्माण तथा सकृय परिचालन	प्रकृया		निरन्तर					१	”
४			१.१.४	ख	युवा शिपमुलक तालिम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१	५	”
५			१.१.५	क	विकास कार्यमा युवा संलग्नता र परिचालन	प्रकृया		निरन्तर					१	”
६	२	२.१	२.१.१	क	खेलकुद पूर्वाधार, खेल मैदान र खेलकुद सामग्री आपूर्ति	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	”
७			२.१.२	ख	वडा नं २ मा हुप्सेकोट खेलग्राम निर्माण	संख्या			१				१	”
८			२.१.४	क	राष्ट्रपति रनीङ्ग सिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन	प्रकृया	१	निरन्तर					१	”
९			२.१.५	क	हुप्सेकोट खेलकुद सप्ताह व्यवस्थापन	प्रकृया		निरन्तर					१	”
१०			२.१.६	क	वडा नं १ मा कभर्ड हल निर्माण	संख्या			१				१	”
११			२.१.७	क	खुल्ला व्यायमशाला निर्माण	संख्या				१			१	”
१२			२.१.८	क	युवा सम्बन्धी स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन	प्रकृया	१	निरन्तर					१	”

५.२.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३							
प्रभाव	युवाहरुको सर्वाङ्गिय विकासका लागि प्राविधिक शिक्षा, उच्चमशीलता, रोजगारी, एवं सिर्जनशीलताको विकास हुनुका साथै खेलकुद क्षेत्रमा प्रतिभाशाली खेलाडीहरु उत्पादन भएको हुने	वैदेशिक रोजगारीमा गएका युवा	प्रतिशत	१३.६						०	गापा	गापा		२	५	५
	युवा क्लब, संजाल तथा संस्था	संख्या	भएकाको स्तरोन्नति								"	"		२	५	५
असर १	प्राविधिक र व्यवसायिक शिपका माध्यमबाट युवा वर्ग उच्चमशील भएको हुने	उच्चमशील युवा वर्ग	प्रतिशत							१००	"	"		२	५	५
प्रतिफल १.१	“युवासँग स्थानीय सरकार विशेष कार्यक्रम” सञ्चालन भएको हुने	युवा विशेष कार्यक्रम”	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		२	५	५
प्रतिफल १.२	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा लक्षित उच्चमशीलता विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	उच्चमशीलता विकास कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		२	५	५
प्रतिफल १.३	युवा क्लबको निर्माण तथा सकृय परिचालन भएको हुने	युवा क्लबको निर्माण तथा परिचालन	प्रकृया		निरन्तर					१	"	"		२	५	५
प्रतिफल १.४	युवा शिपमुलक तालिम सञ्चालन भएको हुने	तालिम	पटक	१	१	१	१	१	१	५	"	"		२	५	५

प्रतिफल १.५	विकास कार्यमा युवा संलग्नता र परिचालन भएको हुने	युवा संलग्नता र परिचालन	प्रकृया		निरन्तर					१	"	"		२	५	५
असर २	स्थानीय तहमा मनोरञ्जनात्मक, परम्परागत तथा संस्कृतिजन्य खेलकुद पूर्वाधारको विकास भएको हुने	खेलकुद पूर्वाधारको विकास	प्रतिशत							१००	"	"		२	५	५
प्रतिफल २.१	खेलकुद पूर्वाधार, खेल मैदान र खेलकुद सामग्री आपूर्ति भएको हुने	खेलकुद पूर्वाधार, खेल मैदान र खेलकुद सामग्री	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		२	५	५
प्रतिफल २.२	वडा नं २ मा हुप्सेकोट खेलग्राम निर्माण भएको हुने	साहसिक र मनोरञ्जनात्मक खेलकुद	संख्या			१				१	"	"		२	५	५
प्रतिफल २.३	राष्ट्रपति रनीङ्ग सिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन भएको हुने	राष्ट्रपति रनीङ्ग सिल्ड प्रतियोगिता	प्रकृया	१	निरन्तर					१	"	"		२	५	५
प्रतिफल २.४	हुप्सेकोट खेलकुद सप्ताह व्यवस्थापन भएको हुने	खेलकुद सप्ताह	प्रकृया		निरन्तर					१	"	"		२	५	५
प्रतिफल २.५	वडा नं १ मा कभर्ड हल निर्माण भएको हुने	कभर्ड हल	संख्या			१				१	"	"		२	५	५
प्रतिफल २.६	खुल्ला व्यायमशाला निर्माण भएको हुने	खुल्ला व्यायमशाला	संख्या				१			१	"	"		२	५	५
प्रतिफल २.७	युवा सम्बन्धी स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	स्काउट कार्यक्रम	प्रकृया	१	निरन्तर					१	"	"		२	५	५

५.३ स्वास्थ्य

५.३.१ पृष्ठभूमि

संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने एवम् स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँचको विषयलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । नागरिकलाई स्वस्थ बनाउन राज्यले स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने एवम् गुणस्तरीय, सहज, सुलभ स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै सबैको स्वस्थ जीवन प्रत्याभूत गरी दिगो विकास सुनिश्चित गर्नुपर्ने दायित्व पनि संविधानबाटै निर्देशित छ । संविधानले परिकल्पना गरेको लोक कल्याणकारी राज्यको अवधारणाले नागरिकको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा सुधार गर्नका लागि लगानी गर्नु पर्ने कुरालाई केन्द्रित गर्दछ ।

यहाँका स्थानीयवासीहरूले प्राथमिक उपचारको लागि स्वास्थ्य चौकी मार्फत सेवा लिने गरेको पाइन्छ । गाउँपालिकाको वडा नं. ४ मा २ वटा स्वास्थ्य चौकी र गाउँपालिका भरिमा ५ वटा आधारभूत स्वास्थ्य चौकीहरू रहेका छन् । वडा नं. ४ मा रहेको भयालबास स्वास्थ्य चौकीको स्तरोन्नती गरी १५ शैयाको अस्पताल निर्माण गर्ने योजना रहेको छ । यस गाउँपालिकाको स्वास्थ्य चौकीहरूमा प्राथमिक उपचार, सुरक्षित मातृत्व, गर्भवति र सुत्केरी जाँच, परिवार नियोजनको सामान्य सेवा लगायतको स्वास्थ्य सेवाहरू उपलब्ध हुने गरेको पाइन्छ ।

५.३.२ समस्या

अस्पतालको अभाव र स्वास्थ्य सेवा अपर्याप्तता, निशुल्क औषधी, स्वास्थ्य प्रयोगशाला, पोषणयुक्त खानाको कमी हुनु, सबै वडामा स्वास्थ्य सचेतना र सेवाको पहुँच नहुनु, स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यकता अनुसारको दक्ष जनशक्ति अभाव हुनु, स्तरीय भवन, भौतिक सामग्री र आधुनिक उपकरणको आवश्यकता परिपूर्ति गर्न नसक्नु, गुणस्तरीय स्वास्थ्यको पहुँच र एकरूपता कायम हुन नसक्नु, प्राथमिक बाहेक अन्य अत्यावश्यक स्वास्थ्य उपचारको लागि चितवन र काठमाडौँ नै पुग्नुपर्ने, आवश्यक संख्यामा एम्बुलेन्स उपलब्ध नहुनु, आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

५.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

भौगोलिक विकटताले यातायात सर्वसुलभ गर्न, एम्बुलेन्स सुविधा र अस्पताल सेवाको पहुँच समतामूलक तथा सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गर्न, स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासमा पर्याप्त बजेट उपलब्ध गर्न, संविधानमा व्यवस्था गरेको सङ्घीय स्वरूप भौगोलिक एवम् जनसङ्ख्याको अनुपात अनुरूप स्वास्थ्य संस्थाहरूको न्यायोचित वितरण गर्न, विद्यमान स्वास्थ्य चौकीमा प्रयोगशाला, निशुल्क औषधि र चिकित्सक सेवा उपलब्ध गराई स्तरोन्नती गर्न, स्वास्थ्य चौकीको सेवा नपुगेका स्थानमा स्वास्थ्य चौकी स्थापना गरी स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन जस्ता चुनौती रहेका छन् ।

अवसर

स्वास्थ्य क्षेत्रमा सरकारी र गैर सरकारी क्षेत्रको समन्वयन र सहकार्य हुनु, सर्वसाधारणको स्वास्थ्य सेवा र पोषणको महत्वबारे बढ्दो जागरण हुनु, आर्युवेद चिकित्सा प्रणालीलाई विकास गर्न स्थानीय क्षेत्रमा जडीबुटीहरू प्रशस्त मात्रामा उपलब्ध हुनु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा देखिएको प्राविधिक जनशक्तिको कमीलाई व्यवस्थापन गरी आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र सुविधामा पहुँच बढाउन, वैकल्पिक उपचार पद्धतिको विकास गर्न, स्वास्थ्यमा निजी क्षेत्रको संलग्नता बढ्दै जानु जस्ता अवसरहरू छन् ।

५.३.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

स्वास्थ्य सेवामा सबै नागरिकको पहुँच; स्वस्थ र सुखी समाज ।

लक्ष्य

आधारभूत चिकित्सा सेवा र स्वास्थ्य सूचना तथा सञ्चार प्रणालीको विकास गर्ने ।

उद्देश्य

- चिकित्सालय र चिकित्सा सेवालार्ई गुणस्तरीय र सर्वसुलभ बनाउनु ।
- गाउँपालिकाको औसत आयुमा वृद्धि गर्नु ।

५.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ चिकित्सालय र चिकित्सा सेवालार्ई गुणस्तरीय र सर्वसुलभ बनाउनु ।	
१.१ आधारभूत स्वास्थ्य सेवालार्ई गुणस्तरीय र सर्वसुलभ बनाउने ।	<p>१.१.१ बालबालिकालार्ई पूर्ण खोप र अन्य आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गरी प्रसुती सेवालार्ई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>१.१.२ प्रत्येक वडामा बर्थिङ सेन्टर, स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य केन्द्र तथा आवश्यक भवन, अन्य पूर्वाधार, उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>१.१.३ महामारीको पूर्वतयारी, सर्ने तथा नसर्ने रोग नियन्त्रण तथा रोकथामका लागि प्रतिकार्य योजना बनाई लागु गरिनेछ ।</p> <p>१.१.४ स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नती गरी एक्स रे, ल्याब तथा २४ औ घन्टा स्वास्थ्य परामर्श सेवा गरिनेछ ।</p> <p>१.१.५ एबुलेन्सको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>१.१.६ हरेक वडामा सामुदायिक औषधी भण्डारण कोष सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>१.१.७ गाउँपालिकाको हेल्थ प्रोफाइल निर्माण गरिनेछ ।</p> <p>१.१.८ वडा नं ४ मा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलार्ई १५ शैयाको अस्पतालको रूपमा विकास गरिनेछ ।</p> <p>१.१.९ गैँडा खोलामा खोप केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।</p>
१.२ प्रजनन स्वास्थ्यलार्ई अधिकारको रूपमा स्थापित र सुनिश्चित गर्ने ।	<p>१.२.१ गर्भवती र सुत्केरी महिलालार्ई कम्तीमा एक वर्षसम्म मासिक न्युनतम पोषण भत्ता दिइनेछ ।</p> <p>१.२.२ बर्थिङ सेन्टर रात्री सेवा सञ्चालन प्रोत्साहन खर्चको व्यवस्था गरिनेछ ।</p> <p>१.२.३ वडा नं ५ र ६ को बर्थिङ सेन्टरहरुमा गर्भवती प्रतिकक्षा कक्ष सेवा सञ्चालनका लागि सम्पूर्ण व्यवस्थापन गरिनेछ ।</p>
उद्देश्य २ गाउँपालिकाको औसत आयुमा वृद्धि गर्नु ।	
२.१ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गरी दिगो स्वास्थ्य वित्तीय र विमा प्रणाली विकास गर्ने ।	<p>२.१.१ बालबालिका, गर्भवती महिला र जेष्ठ नागरिकलार्ई स्वास्थ्य सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गरिनेछ ।</p> <p>२.१.२ आम नागरिक स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनस्वास्थ्य अभियान र सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>२.१.३ वृद्धवृद्धाको स्वास्थ्य विमा, सामान्य स्वास्थ्य विमा, महामारी विमा, गर्भवती विमाको अवधारणा विकास गरिनेछ ।</p> <p>२.१.४ गर्भवती आमा कोरोना भाइरस covid-19 संक्रमण संगै अति जोखिम औलो तथा डेंगु रोग संक्रमण रोकथाम/सुपा नेट वितरण गरिनेछ ।</p> <p>२.१.५ आँखा शिविर, पाठेघर परिक्षण, मुटुरोग, मधुमेह रोग सम्बन्धी</p>

	निशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.६ लागुपदार्थ दुर्वेसन सम्बन्धी जनचेतना मुलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
२.२ आयुर्वेदिक र प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रको स्थापना गर्ने ।	२.२.१ आयुर्वेदिक स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
	२.२.२ योग ध्यान केन्द्र तथा साधना केन्द्र सञ्चालन गरिनेछ ।

५.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. प्रत्येक वडामा बर्थिङ सेन्टर, स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य केन्द्र तथा आवश्यक भवन, अन्य पूर्वाधार, उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने ।
२. वडा नं ४ मा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई १५ शैयाको अस्पतालको रूपमा विकास गर्ने ।
३. एबुलेन्सको व्यवस्था गर्ने ।

५.३.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु	
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
१	१	१.१	१.१.१	क	बालबालिकालाई पूर्ण खोप र अन्य आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गरी प्रसुती सेवालालाई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	गापा	
२			१.१.२	ख	प्रत्येक वडामा बर्थिङ सेन्टर, स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य केन्द्र तथा आवश्यक भवन, अन्य पूर्वाधार, उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था	प्रतिशत		२०	२०	२०	३०	१०	१००	"	
३			१.१.३	क	महामारीको पूर्वतयारी, सर्ने तथा नसर्ने रोग नियन्त्रण तथा रोकथामका लागि प्रतिकार्य योजना बनाई लागु	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	
४			१.१.४	क	स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नती गरी एक्स रे, ल्याब तथा २४ औ घन्टा स्वास्थ्य परामर्श सेवा	प्रतिशत		२०	२०	२०	३०	१०	१००	"	
५			१.१.५	क	एबुलेन्सको व्यवस्था गर्ने	संख्या	०		१				१	"	
६			१.१.६	ख	हरेक वडामा सामुदायिक औषधी भण्डारण कोष सञ्चालन	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"	
७			१.१.७	क	गाउँपालिकको हेल्थ प्रोफाइल निर्माण	संख्या	०		१				१	"	
८			१.१.८	ख	वडा नं ४ मा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई १५ शैयाको अस्पतालको रूपमा विकास	संख्या			१			१	१	"	
९			१.१.९	क	गैँडा खोलामा खोप केन्द्र स्थापना	संख्या	०		१			१	१	"	
१०		१.२	१.२.१	ख	गर्भवती र सुत्केरी महिलालाई कम्तीमा एक वर्षसम्म मासिक न्युनतम पोषण भत्ता	प्रकृया		निरन्तर					१	१	"
११			१.२.२	क	बर्थिङ सेन्टर रात्री सेवा सञ्चालन प्रोत्साहन खर्चको व्यवस्था	प्रकृया		निरन्तर					१	२	"
१२			१.२.३	क	वडा नं ५ र ६ को बर्थिङ सेन्टरहरुमा गर्भवती प्रतिकक्षा कक्ष सेवा सञ्चालनका लागि सम्पूर्ण व्यवस्थापन	संख्या	०	१	१				२	"	
१३	२	२.१	२.१.१	क	बालबालिका, गर्भवती महिला र जेष्ठ नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवाको पहुँच अभिवृद्धि	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	

१४		२.१.२	क	आम नागरिक स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनस्वास्थ्य अभियान र सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"
१५		२.१.३	क	वृद्धवृद्धाको स्वास्थ्य विमा, सामान्य स्वास्थ्य विमा, महामारी विमा, गर्भवती विमा	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"
१६		२.१.४	क	गर्भवती आमा कोरोना भाइरस covid-19 संक्रमण संगै अति जोखिम औलो तथा डेंगु रोग संक्रमण रोकथाम/सुपा नेट वितरण	प्रकृया		निरन्तर					१	"
१७		२.१.५	क	आँखा शिविर, पाठेघर परिक्षण, मुटुरोग, मधुमेह रोग सम्बन्धी निशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	पटक		२	२	२	२	२	१०	"
१८		२.१.६	क	लागुपदार्थ दुर्वेसन सम्बन्धी जनचेतना मुलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
१९		२.१.७	ख	आयुर्वेदिक स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना	संख्या				१			१	"
२०		२.१.८	क	योग ध्यान केन्द्र तथा साधना केन्द्र सञ्चालन	संख्या				१			१	"

५.३.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	विविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३							
प्रभाव	समुदायमा न्यूनतम स्वास्थ्य सुविधाको पहुँच विस्तार भएको हुने	३० मिनेट भित्र अस्पतालको पहुँचमा भएको जनसंख्या	प्रतिशत	०						१००	गापा	गापा	२	३	६	
		स्वास्थ्य विमा गर्ने घर संख्या	प्रतिशत	-						१००	"	"		२	३	६
असर १	स्वास्थ्य सुविधा गुणस्तरीय, प्रभावकारी तथा कम खर्चिलो	एक वर्ष मुनिका मृत्यु भएका	प्रतिशत	३.३						०	"	"	२	३	६	

	भएको हुने	बालबालिका															
		पाँच वर्ष मुनिका मृत्यु भएका बालबालिका	प्रतिशत	१२.२						०	"	"		२	३	६	
		स्वास्थ्य संस्थामा प्रसूती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	८०						१००	"	"		२	३	६	
		सुविधा सम्पन्न अस्पताल	संख्या	०		१				१	"	"		२	३	६	
		आधारभूत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, बर्थिङ्ग वार्ड र परामर्श केन्द्र आदी) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	संख्या	७						८	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.१	बालबालिकालाई पूर्ण खोप र अन्य आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गरी प्रसूती सेवा प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन भएको हुने	पूर्ण खोप र अन्य आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.२	प्रत्येक वडामा बर्थिङ्ग सेन्टर, स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य केन्द्र तथा आवश्यक भवन, अन्य पूर्वाधार, उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था भएको हुने	बर्थिङ्ग सेन्टर, स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य केन्द्र तथा आवश्यक भवन, अन्य पूर्वाधार, उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था	प्रतिशत		२०	२०	२०	३०	१००	१००	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.३	महामारीको पूर्वतयारी, सर्ने तथा नसर्ने रोग नियन्त्रण तथा रोकथामका लागि प्रतिकार्य योजना बनाई लागु भएको हुने	रोग नियन्त्रण तथा रोकथाम प्रतिकार्य योजना	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		२	३	६	

प्रतिफल १.४	स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नती गरी एक्स रे, ल्याब तथा २४ औ घन्टा स्वास्थ्य परामर्श सेवा उपलब्ध भएको हुने	स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नती	प्रतिशत		२०	२०	२०	३०	१००	१००	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.५	एबुलेन्सको व्यवस्था भएको हुने	एबुलेन्स सेवा	संख्या	०		१				१	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.६	हरेक वडामा सामुदायिक औषधी भण्डारण कोष सञ्चालन भएको हुने	औषधी भण्डारण कोष	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.७	गाउँपालिकको हेल्थ प्रोफाईल निर्माण भएको हुने	हेल्थ प्रोफाईल	संख्या	०		१				१	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.८	वडा नं ४ मा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई १५ शैयाको अस्पतालको रुपमा विकास भएको हुने	१५ शैयाको अस्पताल	संख्या			१				१	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.९	गैंडा खोलामा खोप केन्द्र स्थापना भएको हुने	खोप केन्द्र	संख्या	०		१				१	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.१०	गर्भवती र सुत्केरी महिलालाई कम्तीमा एक वर्षसम्म मासिक न्युनतम पोषण भत्ता भएको हुने	पोषण भत्ता	प्रकृया					निरन्तर			१	"	"		२	३	६
प्रतिफल १.११	वर्धिङ्ग सेन्टर रात्री सेवा सञ्चालन प्रोत्साहन खर्चको व्यवस्था भएको हुने	सञ्चालन खर्च	प्रकृया					निरन्तर			१	"	"		२	३	६
प्रतिफल १.१२	वडा नं ५ र ६ को वर्धिङ्ग सेन्टरहरुमा गर्भवती प्रतिक्षा कक्ष सेवा सञ्चालनका लागि सम्पूर्ण व्यवस्थापन भएको हुने	गर्भवती प्रतिक्षा कक्ष सेवा	संख्या	०	१	१				२	"	"		२	३	६	

प्रतिफल १.१३	बालबालिका, गर्भवती महिला र जेष्ठ नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवाको पहुँच अभिवृद्धि भएको हुने	स्वास्थ्य सेवाको पहुँच अभिवृद्धि	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		२	३	६
प्रतिफल १.१४	आम नागरिक स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनस्वास्थ्य अभियान र सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	जनस्वास्थ्य अभियान र सचेतना कार्यक्रम	संख्या	०	१	१	१	१	१	१	५	"	"		२	३	६
प्रतिफल १.१५	बृद्धवृद्धाको स्वास्थ्य विमा, सामान्य स्वास्थ्य विमा, महामारी विमा, गर्भवती विमा भएको हुने	विमा	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.१६	गर्भवती आमा कोरोना भाइरस covid-19 संक्रमण सँगै अति जोखिम औलो तथा डेंगु रोग संक्रमण रोकथाम/सुपा नेट वितरण भएको हुने	संक्रमण रोकथाम	प्रकृया		निरन्तर						१	"	"		२	३	६
प्रतिफल १.१७	आँखा शिविर, पाठेघर परिक्षण, मुटुरोग, मधुमेह रोग सम्बन्धी निशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन भएको हुने	निशुल्क स्वास्थ्य शिविर	पटक		२	२	२	२	२	१०	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.१८	लागुपदार्थ दुर्वसन सम्बन्धी जनचेतना मुलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	जनचेतनामुलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.१९	आयुर्वेदिक स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना भएको हुने	आयुर्वेदिक स्वास्थ्य केन्द्र	संख्या				१			१	"	"		२	३	६	
प्रतिफल १.२०	योग ध्यान केन्द्र तथा साधना केन्द्र सञ्चालन भएको हुने	योग ध्यान केन्द्र तथा साधना केन्द्र	संख्या				१			१	"	"		२	३	६	

५.४ खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्र

५.४.१ पृष्ठभूमि

खानेपानी तथा सरसफाई अन्तर्राष्ट्रिय दिगो विकासको एउटा प्रमुख लक्ष्य हो । स्वच्छ खानेपानी नागरिकको आधारभूत आवश्यकता र नैसर्गिक अधिकार हो त्यसैले नेपालको संविधानले पनि मौलिक हकको रूपमा खानेपानी तथा सरसफाईलाई समावेश गरेको छ । हुप्सेकोट गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने जम्मा घरपरिवारमध्ये ७० प्रतिशत घरपरिवारले मात्र नीजि धाराको पानी प्रयोग गरेको देखिन्छ भने सार्वजनिक पाइप धाराको प्रयोग गर्नेको संख्या २६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । हुप्सेकोट गाउँपालिकाभित्र बस्ने ५१०८ घरपरिवार संख्यामध्ये ७९ % अर्थात ४०३६ परिवारले फलस भएको शौचालय, १७ % अर्थात ८६९ परिवारले शौचालयको रूपमा साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ भने २०३ (४ प्रतिशत) को घरमा शौचालय नै रहेको छैन । पक्की शौचालय भएको परिवार संख्या ३०.४६ प्रतिशत रहेको छ ।

५.४.२ समस्या

अधुरा आयोजनाको संख्या उल्लेख्य रहनु, ठूला आयोजनाका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन नहुनु साथै सम्पूर्ण घरमा सुविधा सम्पन्न पक्की शौचालयको व्यवस्था हुन नसक्नु, खानेपानीको मुहान र श्रोतको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, जिर्ण अवस्थामा रहेका खानेपानी योजनाको मर्मतसम्भार नहुनु, घरबाट निस्कने फोहरलाई वैज्ञानिक तरिकाबाट व्यवस्थापन गर्न नसकेको, सार्वजनिक शौचालयको सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, बसाईसराईको चाप र जनसंख्या वृद्धिसँगै बस्ती तथा ग्रामीण क्षेत्रमा प्रदुषण बढ्दै जानु, खानेपानीका पर्याप्त श्रोत नहुनु र भएका पनि संरक्षण हुन नसक्नु, खानेपानीको स्वच्छता र पानी जाँच गरी खानेपानी आपूर्ति हुन नसक्नु, बस्ती तथा बजारको ढल निकास नभएको आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

५.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

प्राकृतिक, मानविय तथा अन्य कारणले सुक्दै गएको पानीको मुहान संरक्षण गर्न, उपलब्ध पानीको श्रोतको माथी बढ्दै गएको चापलाई व्यवस्थित गर्न, अव्यवस्थित रूपमा हुने गरेको सडक निर्माण, भौगोलिक विकटता, छरिएर रहेको बस्ती र आर्थिक अभावका कारण सबै जनसंख्यामा खानेपानीको प्रबन्ध गर्न, खानेपानीको रसायनिक तथा जैविक जाँच गरी प्रारम्भिक स्वच्छताको सुनिश्चितता गर्न, खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र गुणस्तरीयता कायम गर्न, सरसफाई क्षेत्रमा जनचेतना र प्रतिज्ञा अभिवृद्धि गर्न, पूर्ण सरसफाई र व्यवस्थित ढल निकासको प्रबन्ध गर्न, सबै घरपरिवारलाई सुविधा सम्पन्न शौचालय निर्माण गर्ने उत्प्रेरणा जगाउन जस्ता यस उपक्षेत्रका चुनौतीहरू रहेका छन् ।

अवसर

स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित हुनु, सरसफाई तथा स्वच्छता कार्यक्रम जनस्वास्थ्यको प्रमुख सरोकारको विषय हुनु, खानेपानी तथा सरसफाईका संरचना विकास र विस्तारका लागि संघ, प्रदेश, स्थानीय तह, गै.स.स, तथा अन्य विकासका साभेदारहरूको सहभागिता बढ्दै जानु, पूर्ण सरसफाईयुक्त गाउँपालिका घोषणा गर्ने नीति हुनु, एक घर एक धाराको राष्ट्रिय प्रतिवद्धतालाई पूर्णरूपमा कार्यान्वयन गर्न, खानेपानीका मुहान र श्रोतको उचित व्यवस्थापन हुने गरी सबै जनसंख्यामा खानेपानी उपलब्ध गर्न, सबै गाउँमा आधारभुत सरसफाई सेवामा पहुँच तथा मानव मलमुत्र र फोहोरको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरण स्वच्छता कायम गर्न, गाउँपालिकाको फोहोर व्यवस्थापन गर्न ल्यान्डफिल साईटको निर्माण गर्न जस्ता अवसरहरू छन् ।

५.४.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

समृद्ध हुप्सेकोटको शान, स्वच्छ पिउने पानी र सफा घर आँगन ।

लक्ष्य

सम्पूर्ण नागरिकमा सुरक्षित, सर्वसुलभ र दिगो खानेपानी तथा सरसफाईको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य

१. नागरिकलाई स्वस्थ, गणस्तरीय तथा दिगो खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउनु ।

२. घर तथा समुदायमा शतप्रतिशत स्वच्छता कायम गर्नु ।

५.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ नागरिकलाई स्वस्थ, गणस्तरीय तथा दिगो खानेपानी	सेवा उपलब्ध गराउनु ।
१.१ शुद्ध र दिगो खानेपानी सेवा प्रवाहमा विभिन्न तहको भूमिका सबलीकरण गर्ने ।	१.१.१ एक घर एक धाराको नीति सम्पन्न गरिनेछ । १.१.२ निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरू समयमा नै सम्पन्न गरी चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती गरिनेछ । १.१.३ डिप बोरिङ्ग तथा लिफ्टिङ्ग गरेर खानेपानीको व्यवस्था गरिनेछ । १.१.४ खानेपानी शुद्धता परिक्षण केन्द्र स्थापना गरिनेछ । १.१.५ आवश्यक स्थानमा खानेपानी टंकी निर्माण गरिनेछ । १.१.६ खानेपानी तथा सरसफाई समन्वय समिति पुर्नगठन तालिम, सामग्री वितरण गरिनेछ ।
उद्देश्य २ घर तथा समुदायमा शतप्रतिशत स्वच्छता कायम गर्नु ।	
२.१ सरसफाई सेवाको स्तर वृद्धि गर्ने ।	२.१.१ सार्वजनिक स्थलहरूमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गरिनेछ । २.१.२ वातावरण संरक्षणका निमित्त गाउँघर सफाई र वृक्षरोपण अभियान विस्तार गरिनेछ । २.१.३ शौचालय तथा घरका फाहोरहरू जम्मा गर्ने, प्रशोधन गर्ने तथा डिस्पोज गर्ने कार्यक्रम विस्तार गरिनेछ । २.१.४ घरधुरी, निजी एवं सार्वजनिक प्रतिष्ठानहरूबाट विसर्जित हुने फोहरमैला आदिलाई 5R (Recycle, Reduce, Replace, Reuse and Refuse)को पद्धती अवलम्बन गरी दिगो सरसफाई कार्यक्रम विस्तार गरिनेछ । २.१.५ घरेलु फोहोर वर्गिकरण तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

५.४.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. एक घर एक धाराको नीति सम्पन्न गर्ने ।

२. शौचालय तथा घरका फाहोरहरू जम्मा गर्ने, प्रशोधन गर्ने तथा डिस्पोज गर्ने कार्यक्रम विस्तार गर्ने ।

३. सार्वजनिक स्थलहरूमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गर्ने ।

५.३.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	ग	एक घर एक धाराको नीति	संख्या			१				१	गापा
२			१.१.२	ख	निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरु समयमा नै सम्पन्न गरी चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"
३			१.१.३	ख	डिप बोरिङ तथा लिफ्टिङ गरेर खानेपानीको व्यवस्था	प्रतिशत		४०	६०				१००	"
४			१.१.४	ख	खानेपानी शुद्धता परिक्षण केन्द्र स्थापना	संख्या	०		१				१	"
५			१.१.५	क	आवश्यक स्थानमा खानेपानी टंकी निर्माण	संख्या		१		१		१	३	"
६			१.१.६	क	खानेपानी तथा सरसफाई समन्वय समिति पुर्नगठन तालिम, साम्रगी वितरण	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
७	२.	२.१	२.१.१	क	सार्वजनिक स्थलहरुमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
८			२.१.२	क	वातावरण संरक्षणका निमित्त गाउँघर सफाई र वृक्षरोपण अभियान विस्तार	प्रकृया		निरन्तर					१	"
९			२.१.३	क	शौचालय तथा घरका फोहोरहरु जम्मा गर्ने, प्रशोधन गर्ने तथा डिस्पोज गर्ने कार्यक्रम विस्तार	प्रतिशत							१००	"
१०			२.१.४	ख	घरधुरी, निजी एवं सार्वजनिक प्रतिष्ठानहरुबाट विसर्जित हुने फोहोरमैला आदिलाई 5R (Recycle, Reduce, Replace, Reuse and Refuse)को पद्धती अवलम्बन गरी दिगो सरसफाई कार्यक्रम	प्रतिशत							१००	"
११			२.१.५	क	घरेलु फोहोर वर्गिकरण तालिमको व्यवस्था	संख्या		१	१	१	१	१	५	"

५.३.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३							
प्रभाव	पालिका भित्र बसोबास गर्ने सबै नागरिकहरुलाई सफा, स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानी उपलब्धता र सरसफाई व्यवस्थित भएको हुनेछ	निजीधारा उपलब्ध घर परिवार	प्रतिशत	७०						१००	गापा	गापा		७	६	५
		उपचार गरिएको वा सुरक्षित खानेपानी सुविधा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत	९५						१००	"	"		७	६	५
		स्वच्छ - शौचालय भएका घरधुरी	प्रतिशत	९६						१००	"	"		७	६	५
असर १	गाउँवासीलाई शुद्ध तथा स्वस्थ खानेपानी उपलब्ध भएको हुने	सक्रिय खानेपानी र सरसफाई उपभोक्ता	संख्या							५	"	"		७	६	५
प्रतिफल १.१	एक घर एक धाराको नीति भएको हुने	नीति	संख्या			१				१	"	"		७	६	५
प्रतिफल १.२	निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरु समयमा नै सम्पन्न	खानेपानी आयोजना	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		७	६	५

	गरी चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती भएको हुने															
प्रतिफल १.३	डिप बोरिङ्ग तथा लिफ्टिङ्ग गरेर खानेपानीको व्यवस्था भएको हुने	डिप बोरिङ्ग तथा लिफ्टिङ्ग	प्रतिशत		४०	६०				१००	"	"		७	६	५
प्रतिफल १.४	खानेपानी शुद्धता परिक्षण केन्द्र स्थापना भएको हुने	शुद्धता परिक्षण केन्द्र	संख्या			१				१	"	"		७	६	५
प्रतिफल १.५	आवश्यक स्थानमा खानेपानी टंकी निर्माण भएको हुने	टंकी निर्माण	संख्या		१		१		१	३	"	"		७	६	५
प्रतिफल १.६	खानेपानी तथा सरसफाई समन्वय समिति पुर्नगठन तालिम, साम्रगी वितरण भएको हुने	खानेपानी तथा सरसफाई समन्वय समिति पुर्नगठन तालिम, साम्रगी वितरण	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		७	६	५
असर २	सत्प्रतिशत स्वच्छता कायम भएको हुने	फोहोर वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्ने परिवार	प्रतिशत							१००	"	"		७	६	५
प्रतिफल २.१	सार्वजनिक स्थलहरुमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण भएको हुने	सार्वजनिक शौचालय	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		७	६	५

प्रतिफल २.२	वातावरण संरक्षणका निमित्त गाउँघर सफाई र वृक्षरोपण अभियान विस्तार भएको हुने	सफाई र वृक्षरोपण	प्रकृया						निरन्तर १	१	"	"		७	६	५
प्रतिफल २.३	शौचालय तथा घरका फाहोरहरु जम्मा गर्ने, प्रशोधन गर्ने तथा डिस्पोज गर्ने कार्यक्रम विस्तार भएको हुने	प्रशोधन तथा डिस्पोज कार्यक्रम	प्रतिशत							१००	"	"		७	६	५
प्रतिफल २.४	घरधुरी, निजी एवं सार्वजनिक प्रतिष्ठानहरूबाट विसर्जित हुने फोहोरमैला आदिलाई 5R (Recycle, Reduce, Replace, Reuse and Refuse) को पद्धती अवलम्बन गरी दिगो सरसफाई कार्यक्रम विस्तार भएको हुने	5R (Recycle, Reduce, Replace, Reuse and Refuse) पद्धती	प्रतिशत							१००	"	"		७	६	५
प्रतिफल २.५	घरेलु फोहोर वर्गिकरण तालिमको व्यवस्था भएको हुने	फोहोर वर्गिकर	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		७	६	५

५.५ लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण

५.५.१ पृष्ठभूमि

बालबालिका, युवा, किशोरकिशोरी, महिला, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति द्वन्द्वपीडित, उत्पीडित वर्ग, समुदायहरूलाई राज्यको तर्फबाट सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्नु पर्दछ। उनीहरूलाई अन्य नागरिक सरह समाजमा स्थापित गर्न र उनीहरूको शारीरिक, मानसिक एवं भावनात्मक विकासको लागि विशेष कार्यक्रम मार्फत सम्बोधन गर्नु पर्दछ। उनीहरू सामाजिक रूपले कुनै न कुनै प्रकारको उत्पीडनमा परेका हुन्छन्। समाजमा रहेका यी उत्पीडित वर्ग र समुदायको हितको निम्ति सुरक्षा र संरक्षण प्रदान नगर्ने हो भने स्वच्छ, सुन्दर र शान्तिपूर्ण समाजको स्थापना गर्ने परिकल्पना साकार हुन सक्दैन। तसर्थ उनीहरूलाई मनोवैज्ञानिक ढंगले व्यवहार गरेर उनीहरूको अधिकार र हितको ग्यारेण्टी गर्नु पर्दछ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको कूल जनसंख्यामध्ये महिला जनसंख्या ४९ प्रतिशत, बालबालिका जनसंख्या २७ प्रतिशत र ज्येष्ठ नागरिक जनसंख्या ८.४ प्रतिशत रहेको छ। महिला, युवा, किशोर-किशोरी, बालबालिका र ज्येष्ठ नागरिकको हितमा विभिन्न कार्यक्रमहरू यस गाउँपालिकामा हुने गरेको र उनीहरूलाई मनोवैज्ञानिक ढंगले व्यवहार गरेर उक्त वर्गको अधिकार र हित हुने खालका विभिन्न कार्यक्रमहरू समेत सञ्चालन हुने गरेको छ। उत्पीडित वर्ग, द्वन्द्वपीडित, अपाङ्गता भएका नागरिकले पनि आम नागरिक सरह समाजमा स्थापित गर्न र उनीहरूको शारीरिक, मानसिक एवं भावनात्मक विकासको लागि यस गाउँपालिकामा विशेष कार्यक्रम मार्फत सम्बोधन हुने गरेको छ। त्यही अनुरूप आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र राजनैतिक क्षेत्रमा सबैको सहभागितामा वृद्धि हुँदै आएको छ।

५.५.२ समस्या

महिला माथि हुने घरेलु र वाट्य व्यवहारगत विभेद हट्न नसक्नु, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र राजनैतिक क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता कम हुनु, महिला सशक्तिकरणका कार्यक्रम नियमित रूपमा सञ्चालन नहुनु, गरिब, उत्पीडित वर्ग, पिछडिएको वर्ग र महिलाहरूलाई संबोधन गर्ने प्रभावकारी कार्यक्रम सञ्चालन नहुनु, वर्गीय, जातीय, लैङ्गिक र पेशागत भेदभाव हुनु, शिक्षाको अभावले पिछडिएका वर्गमा चेतना र बुझाइको कमी हुनु, किशोर किशोरीहरूको मनोभाव बुझेर व्यवहार नगर्नु र उनीहरूलाई समाजमा घुलमिल हुने वातावरण सिर्जना नहुनु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सपाङ्ग सरह समाजमा प्रतिस्थापन गराउने वातावरण सिर्जना नहुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

५.५.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

समाजमा व्याप्त महिला हिंसा अन्त्य गर्न सामाजिक विभेद र असमानता हटाई महिला सशक्तिकरण गराउन, ज्येष्ठ नागरिकको हेरचाह, खानपिन, स्वास्थ्य उपचार, मनोरञ्जन र आश्रय स्थलको निर्माण गरी उनीहरूलाई सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्न, पिछडिएका वर्गमा आफ्नो व्यवहार र भविष्य प्रति सकारात्मक सोच जगाउन, रोजगारीको अवसर तथा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्न, महिला तथा पिछडिएका जातीलाई समाजमा प्रतिस्पर्धात्मक रूपमा समावेश गर्न, सामाजिक जनचेतनाको जगाउन, उत्पीडित तथा पिछडिएको वर्गको हितमा प्रभावकारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न, समाजमा परापूर्वकालदेखि कायम रहेको रुढीवादी सोच तथा परम्पराहरू उन्मुलन गरेर उचित मानसिकताको विकास गर्न, समाजका सबै तहमा उचित शिक्षाको व्यवस्था गर्न जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन्।

अवसर

लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणमा संवैधानिक व्यवस्था हुनु, समावेशीकरणलाई बढी व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउन विभिन्न संवैधानिक आयोगहरूको व्यवस्था हुनु, मुलुक सात ओटा प्रदेश सहितको संघिय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रमा प्रवेश हुनु, आफ्नो धर्म, संस्कृति, भाषाको संरक्षण र संवर्द्धनका लागि सचेतना तथा क्रियाशीलतामा अभिवृद्धि हुनु, संविधानमा महिलासम्बन्धी हकहरूलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरिनु र संघदेखि स्थानीय तहसम्म महिला प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता, सचेतनामूलक र सशक्तिकरण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरी सामाजिक विभेद न्यूनीकरण

गराई सभ्य समाजको निर्माण गर्न, राज्यको तर्फबाट जेष्ठ नागरिक, एकल महिला र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सामाजिक सुरक्षा प्रदान गरिएको जस्ता अवसरहरू छन् ।

५.५.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

समावेशी, सशक्त र लैङ्गिक समानता, समुन्नत गाउँपालिकाको अभियान ।

लक्ष्य

वञ्चितकरणमा परेका वर्गलाई अधिकारको प्रत्याभूति गर्दै गुणस्तरीय जीवन र अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने ।

उद्देश्य

- जातिय तथा लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गर्दै समतामूलक समाजको निर्माण गर्नु ।
- ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका, अपाङ्गतामैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु ।

५.५.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ जातिय तथा लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गर्दै समतामूलक समाजको निर्माण गर्नु ।	
१.१ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाई सामाजिक न्यायको प्रत्याभूति गर्ने ।	१.१.१ एकल महिला आयआर्जन तथा स्वावलम्बन कार्यक्रम तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.१.२ महिला समुह, समिति गठन तथा परिचालन गरिनेछ ।
	१.१.३ महिला सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.४ सासु-बुहारी अन्तरक्रिया ३ दिने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.५ लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.६ लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष स्थापना गरिनेछ ।
	१.१.७ हाम्रो छोरीको सुनौलो भविष्य कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य २ ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका, अपाङ्गतामैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु ।	
२.१ ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका, अपाङ्गता तथा आर्थिक रूपले विपन्नलाई विशेष प्राथमिकता दिई सशक्तीकरण र सामाजिक रूपान्तरण गर्ने ।	२.१.१ ज्येष्ठ नागरिकहरूको ज्ञान, सिप र अनुभवलाई उपयोग गर्न अन्तरपुस्तु सिप हस्तान्तरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.२ वडा स्तरीय ज्येष्ठ नागरिक संजाल गठन तथा गाउँपालिका स्तरीय संजालको बैठक गरिनेछ ।
	२.१.३ ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि दिवा सेवा केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
	२.१.४ ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम गरिनेछ ।
	२.१.५ अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण घुम्ती शिविर सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.६ दृष्टिविहिन भएका व्यक्तिहरूलाई screen reader software को व्यवस्था गरिनेछ ।
	२.१.७ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि सीप विकास तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.८ व्यवसाय सञ्चालनका लागि start up fund को व्यवस्था गरिनेछ ।

	२.१.९ दलित लक्षित कार्यक्रम गरिनेछ ।
	२.१.१० बालविवाह न्यूनीकरण सम्बन्धी कानुनि सचेतना अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।

५.५.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. महिला सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
२. ज्येष्ठ नागरिकहरुको लागि दिवा सेवा केन्द्र स्थापना गर्ने ।
३. व्यवसाय सञ्चालनका लागि start up fund को व्यवस्था गर्ने ।

५.४.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/ ७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/ ७९	२०७९/ ८०	२०८०/ ८१	२०८१/ ८२	२०८२/ ८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	एकल महिला आयआर्जन तथा स्वावलम्बन कार्यक्रम तालिमको व्यवस्था	संख्या	०	२	२	२	२	२	१०	गापा
२			१.१.२	क	महिला सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	०	३	३	३	३	३	१५	"
३			१.१.३	क	सासु-बुहारी अन्तरक्रिया ३ दिने कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
४			१.१.४	क	लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
५			१.१.५	क	लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष स्थापना	संख्या			१				१	"
६			१.१.६	क	हाम्रो छोरीको सुनौलो भविष्य कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
७	२	२.१	२.१.१	क	ज्येष्ठ नागरिकहरुको ज्ञान, सिप र अनुभवलाई उपयोग गर्न अन्तरपुस्तक सिप हस्तान्तरण कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		२	२	२	२	२	१०	"
८			२.१.२	क	वडा स्तरीय ज्येष्ठ नागरिक संजाल गठन तथा गाउँपालिका स्तरीय संजालको बैठक	संख्या		२	२	२	२	२	१०	"
९			२.१.३	क	ज्येष्ठ नागरिकहरुको लागि दिवा सेवा केन्द्र स्थापना	संख्या		१		१			२	"
१०			२.१.४	क	ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
११			२.१.५	क	अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण घुम्ती शिविर	प्रकृत्या		निरन्तर					१	"
१२			२.१.६	क	दृष्टिविहिन भएका व्यक्तिहरुलाई screen reader software को व्यवस्था	संख्या	०	१					१	"
१३			२.१.७	क	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि सीप विकास तालिम कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	"

१४		२.१.८	क	व्यवसाय सञ्चालनका लागि start up fund को व्यवस्था	प्रकृया	निरन्तर					१	"
१५		२.१.९	क	दलित लक्षित कार्यक्रम	संख्या	१	१	१	१	१	५	"

५.४.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	महिला र पछाडी पारिएका वर्गको क्षमता बृद्धि भएको हुने	परिवर्तित स्थानीय संरचना तथा कानून अनुसार समावेशी समिति, संयन्त्र तथा संजाल	संख्या							८	गापा	गापा		६	५	६
असर १	समाजमा हुने जातिय तथा लैङ्गिक वभेदको अन्त्य गर्दै सामाजमा सम्मानजनक वसाईको प्रत्याभूति भएको हुने	लैंगिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी घटना (वार्षिक)	संख्या							०	"	"		६	५	६
		व्यवसायिक अनुदान प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	प्रतिशत							१००	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.१	एकल महिला आयआर्जन तथा स्वावलम्बन कार्यक्रम तालिमको व्यवस्था भएको हुने	तालिम	संख्या	०	२	२	२	२	२	१०	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.२	महिला सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन	सीप विकास कार्यक्रम	संख्या	०	३	३	३	३	३	१५	"	"		६	५	६

	भएको हुने															
प्रतिफल १.३	सासु-बुहारी अन्तरक्रिया ३ दिने कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	अन्तरक्रिया कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.४	लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	सचेतना कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.५	लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष स्थापना भएको हुने	निवारण कोष	प्रकृया		निरन्तर					१	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.६	हाम्रो छोरीको सुनौलो भविष्य कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.७	ज्येष्ठ नागरिकहरूको ज्ञान, सिप र अनुभवलाई उपयोग गर्न अन्तरपुस्तक सिप हस्तान्तरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	सिप हस्तान्तरण कार्यक्रम	प्रकृया		निरन्तर					१	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.८	वडा स्तरीय ज्येष्ठ नागरिक संजाल गठन तथा गाउँपालिका स्तरीय संजालको बैठक भएको हुने	ज्येष्ठ नागरिक संजाल गठन	प्रकृया		निरन्तर					१	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.९	ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि दिवा सेवा केन्द्र स्थापना भएको हुने	दिवा सेवा केन्द्र	संख्या		२	२	२	२	२	१०	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.१०	ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम भएको हुने	सम्मान कार्यक्रम	संख्या		२	२	२	२	२	१०	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.११	अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण घुम्ती शिविर भएको हुने	परिचय पत्र वितरण	प्रकृया		निरन्तर					१	"	"		६	५	६
प्रतिफल	दृष्टिविहिन भएका	screen reader	संख्या		१					१	"	"		६	५	६

१.१२	व्यक्तिहरुलाई screen reader software को व्यवस्था भएको हुने	software														
प्रतिफल १.१३	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि सीप विकास तालिम कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	सीप विकास तालिम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.१४	व्यवसाय सञ्चालनका लागि start up fund को व्यवस्था भएको हुने	start up fund	प्रकृत्या		निरन्तर					१	"	"		६	५	६
प्रतिफल १.१५	दलित लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	दलित लक्षित कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		६	५	६

परिच्छेद ६ : भौतिक पूर्वाधार विकास

गाउँपालिकाको आर्थिक सामाजिक विकासमा पूर्वाधार विकासको ठूलो महत्व हुन्छ। नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय तहमा सिर्जना गरिने स्थानीय भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार जस्तै-स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक र पुल, पुलेसा तथा भोलुंगे पुल, खानेपानी, सिंचाई, वैकल्पिक ऊर्जा, लघु तथा साना जलविद्युत्, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल तथा सामुदायिक भवन, प्रशासनिक भवन र आवास तथा बस्ती विकास जस्ता पूर्वाधार निर्माण कार्यको जिम्मेवारी समेत प्रदान गरेको छ। यसले गाउँपालिकाको समग्र विकासलाई गतिशील बनाउनका साथै आर्थिक सामाजिक अवसरहरूलाई रूपान्तरण गर्दै समृद्धि हाँसिल गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ।

६.१ यातायात, सडक, पुल

६.१.१ पृष्ठभूमि

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको दक्षिणी भेगमा रहेको चारकोषे जंगल भएर जाने राष्ट्रिय महत्वको पुर्व पश्चिम राजमार्ग यस गाउँपालिकाको मुख्य रणनीतिक सडकको रूपमा रहेको छ। प्रादेशिक र केन्द्रिय व्यापारिक तथा प्रशासनिक स्थानसँग हुप्सेकोटलाई जोड्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने यस राजमार्गले गाउँपालिकाको वडा १ र ३ लाई समेटेको छ। यसैगरी गाउँपालिकाको पूर्वी भेगमा वडा ५ हुँदै प्रगतिनगर रामपुर सडक यस गाउँपालिकाको अर्को रणनीतिक सडक अन्तर्गत पर्दछ। गाउँपालिकाको सर्वाङ्गण विकासको लागि प्रत्येक वडा जोड्ने सडकहरू गाउँपालिका केन्द्र तथा रणनीतिकसडकमार्गसँग जोड्न आवश्यक छ। विद्यमान सडकहरूलाई प्रथामिकताका आधारमा कालोपत्रे गर्नु, सडक अपुग भएको स्थानमा नयाँ टूयाक खोल्नु र पक्की पुल निर्माण गरी यातायातलाई सुचारु र व्यवस्थित गर्नु नितान्त जरुरी छ। यसको साथै पर्यटन व्यवसायको संभाव्यता अध्ययन गरी पर्यटकीय पदमार्गको निर्माण र विस्तार कार्यलाई महत्व दिएर अगाडी बढाउनु जरुरी छ।

गाउँपालिकाको यातायात गुरु योजना तयार भइसकेको छ जस अनुसार यहाँ १४२ संख्यामा रहेका सडकहरूको जम्मा लम्बाई ३०७.०८ कि. मि. रहेको छ, जसमध्ये २९४.५ कि. मि. निर्माण भएको छ भने बाँकी १२.५८ कि. मि. नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने देखिएको छ। क वर्गका ४ सडक, ख वर्गका २९ सडक, ग वर्गका ६९ सडक र घ वर्गका ३७ सडक रहेका छन् भने तिनिहरूको अधिकार क्षेत्र क्रमशः १२ मि, १० मि, ८ मि र ६ मि कायम गरिएको छ। दुईटा संख्यामा रहेका रणनीतिक सडकहरूको लम्बाई ८.७९ कि. मि. रहेको छ। क वर्गका सडकहरूको जम्मा लम्बाई ६९.८३ कि. मि. रहेको छ जसमध्ये ६०.७६ कि. मि. निर्माण भएको छ भने बाँकी १.०७ कि. मि. नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने देखिएको छ। ख वर्गका सडकहरूको जम्मा लम्बाई ८५.४१ कि. मि. रहेको छ जुन पूर्ण निर्माण भएको छ। ग वर्गका सडकहरूको जम्मा लम्बाई १२२.१२ कि. मि. रहेको छ जसमध्ये १११.२४ कि. मि. निर्माण भएको छ भने बाँकी १०.८८ कि. मि. नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने देखिएको छ। घ वर्गका सडकहरूको जम्मा लम्बाई २८.९३ कि. मि. रहेको छ जुन पूर्ण निर्माण भएको छ। साथै गाउँपालिकामा रिङ्गरोडको पनि अवधारणा राखिएको छ। प्रस्तावित रिङ्गरोडको जम्मा लम्बाई ६६.३१ कि.मि. रहेको छ जसमध्ये ६०.७९ कि.मि. हाल चलिरहेको सडकमा पर्दछ भने बाँकी ५.५२ कि.मि. नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने देखिएको छ। रिङ्गरोडमा पर्ने हरेक सडक जुनसुकै वर्गमा परेपनी त्यस सडकको न्यूनतम अधिकार क्षेत्र १० मि. कायम गरिएको छ।

६.१.२ समस्या

धेरैजसो मुख्य र शाखा सडकहरू कच्ची र साँगुरा हुनु तथा यातायातको राम्रो व्यवस्था नहुनु, पुल तथा कल्भर्ट अपर्याप्त हुनु, भौगोलिक अवस्थाको कारण वर्षातमा बस्ती डुवानमा पर्नु, आवश्यक पुर्व तयारी र अध्ययन बिना नै सडक निर्माण तथा अव्यवस्थित आवास क्षेत्र विकास हुनु, सडकहरू कालोपत्रे गर्न वित्तीय श्रोतको कमी हुनु, वातावरणीय पक्षलाई ध्यान नदिई सडक निर्माण हुनु, पर्यटकीय पदमार्गको विस्तार नहुनु, पर्याप्त यातायातका साधनहरूको अभाव हुनु, मापदण्ड बिना आयोजना पहिचान तथा छनौट हुनु, सडक निर्माणमा बजेट विनियोजन र सञ्चालनमा कुशलताको अभाव हुनु र ठेक्कापट्टा व्यवस्थापन कमजोर रहनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

अवसर

गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्रसम्म जोड्ने सडक निर्माणमा प्रदेश सरकारले आर्थिक सहयोग र समन्वयन गर्नु, गाउँपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरू स्तरोन्नती तथा कालोपत्रे गर्न, पक्कीपुल र पर्यटकीय पदमार्ग निर्माण गर्न संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग रहनु, सडकको डिजाइन, निर्माण, मर्मत सम्भार तथा सडक सुरक्षाका लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग हुनु, गाउँपालिकाको सबै वडा छुने ढाँचाको रिङ्गरोड सम्भाव्यता अध्ययन हुनु, स-साना खोला तथा खोल्सीहरूमा आवश्यकता अनुसार पुल तथा कल्भर्ट निर्माण र जिर्ण अवस्थामा रहेका पुलको मर्मत सम्भार गर्नु जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

चुनौती

गाउँपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरूको स्तरोन्नती गरी कालो पत्रे गर्न, प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन गर्न, वडा केन्द्रदेखि गाउँपालिका केन्द्रसम्म जोड्ने सडकको विस्तार र कालोपत्रे गर्न, वातावरणीय पक्षलाई ध्यान दिई सडक विस्तार गर्न, सडक यातायात बाहेक यातायातका अन्य साधनहरूको सञ्चालन गर्न, सडकमा रहेका विद्युत तथा सञ्चारका पोलहरूको उचित व्यवस्थापन गर्न, बजेट विनियोजन तथा सञ्चालनलाई व्यवस्थित गर्न, बस्तीलाई व्यवस्थित रूपमा विस्तार गर्न, निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता र गुणस्तरलाई सुनिश्चित गर्न, गाउँपालिकाको पहाडी भेगलाई जोडेर लिङ्गरोडको र रिङ्गरोड निर्माण गर्न जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् ।

६.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

समग्र विकासको मेरुदण्ड, व्यवस्थित यातायात पूर्वाधार र सडकखण्ड ।

लक्ष्य

गाउँपालिकाका सम्पूर्ण सडक तथा पुलहरूलाई गुणस्तरीय र वातावरणमैत्री बनाउने ।

उद्देश्य

- गुणस्तरीय, दिगो, सुरक्षित र वातावरणमैत्री यातायात सञ्जाल विस्तार गर्नु ।
- गाउँपालिकाको विद्यमान सडकहरूको स्तरोन्नती गर्नु ।

६.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ गुणस्तरीय, दिगो, सुरक्षित र वातावरणमैत्री	यातायात सञ्जाल विस्तार गर्नु ।
१.१ राष्ट्रिय मापदण्डमा आधारित गुणस्तरीय, दिगो, सुरक्षित र वातावरणमैत्री सडक संजालको निर्माण गर्ने ।	१.१.१ गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्रसम्मको सडक सञ्जाल स्तरोन्नती र कालोपत्रे गरिनेछ ।
	१.१.२ मापदण्ड अनुसार गाउँपालिकाको आवश्यक स्थानमा बसपार्क र बसस्टपहरू निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.३ निर्मित सडक गुरुयोजना निर्माण लागु गरिनेछ ।
	१.१.४ पर्यटन पदमार्गको सञ्चालन तथा लिङ्गरोडको संभाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।
	१.१.५ आवश्यकताको आधारमा सबै महत्वपूर्ण क्षेत्रहरूमा मोटर पुल तथा भोलुङ्गे पुल विस्तार गरिनेछ ।

उद्देश्य २ गाउँपालिकाको विद्यमान सडकहरूको स्तरोन्नती गर्नु ।	
२.१ विद्यमान सडक सञ्जालहरूको स्तरोन्नती गरी सडक यातायात सहज बनाउने ।	२.१.१ पदमार्गहरूको स्तरोन्नती गरी सुरक्षित र व्यवस्थित बनाइनेछ ।

६.१.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. गाउँपालिकाको यातायात गुरुयोजना अनुसारको कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने ।
२. गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्रसम्मको सडक सञ्जाल स्तरोन्नती र कालोपत्रे गरि सार्वजनिक यातायात सुचारु गर्ने ।
३. उचित स्थान पहिचान गरेर बस पार्क निर्माण गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।

६.१.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३		
१	१	१.	१.१.१	क	गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्रसम्मको सडक सञ्जाल स्तरोन्नती र कालोपत्र	कि.मी	०	५	५	५	५	५	२५	गापा
२			१.१.२	ख	मापदण्ड अनुसार गाउँपालिकाको आवश्यक स्थानमा बसपार्क र बस स्टपहरु निर्माण	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
३			१.१.३	क	सडक गुरु योजना कार्यान्वयन	कि.मी	०	५	५	५	५	५	२५	"
५			१.१.४	ख	आवश्यकताको आधारमा सबै महत्वपूर्ण क्षेत्रहरुमा मोटर पुल तथा भोलुङ्गे पुल विस्तार	संख्या		२	२	२	२	२	१०	"
६	२	२.	२.१.१	ख	पदमार्गहरुको स्तरोन्नती गरी सुरक्षित र व्यवस्थित	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"

६.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	गाउँपालिकाको सबै वडा केन्द्र, प्रमुख बजार क्षेत्र र पर्यटक स्थलहरु सम्म १२ है महिना सवारी साधन सञ्चालन हुने सडक निर्माण भएको हुने	कालोपत्रे सडक	कि.मि.							२५	गापा	गापा		३	९	५
	ग्राभेल सडक	कि.मि.	२९४.५	२	२	३	३	३.३	३०७.८	"	"		३	९	५	
असर १	सडक तथा पुल लगायतका पूर्वाधारलाई दिगो, भरपर्दो तथा गुणस्तरीय हुने	दिगो सडक पूर्वाधार	प्रतिशत							१००	"	"		३	९	५
प्रतिफल १.१	गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्रसम्मको सडक सञ्जाल स्तरोन्नती र कालोपत्र भएको हुने	स्तरोन्नती र कालोपत्र	कि.मी	०	५	५	५	५	५	२५	"	"		३	९	५
प्रतिफल १.२	मापदण्ड अनुसार गाउँपालिकाको आवश्यक स्थानमा बसपार्क र बस	बसपार्क र बस स्टपहरु	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		३	९	५

	स्टपहरु निर्माण भएको हुने															
प्रतिफल १.३	सडक गुरु योजना कार्यान्वयन भएको हुने	सडक गुरु योजना	कि.मी	०	५	५	५	५	५	२५	"	"		३	९	५
प्रतिफल १.४	आवश्यकताको आधारमा सबै महत्वपूर्ण क्षेत्रहरुमा मोटर पुल तथा भोलुङ्गे पुल विस्तार भएको हुने	पुल	संख्या		२	२	२	२	२	१०	"	"		३	९	५
प्रतिफल १.५	पदमार्गहरुको स्तरोन्नती गरी सुरक्षित र व्यवस्थित भएको हुने	पदमार्ग स्तरोन्नती	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		३	९	५

६.२ सिंचाई

६.२.१ पृष्ठभूमि

हुप्सेकोट गाउँपालिकामा गिरवारी खोला साथै विभिन्न स्थानबाट बग्ने अन्य खोला-नालाहरु सिंचाईको प्रमुख श्रोतको रूपमा रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगलाई हेर्दा कुल भू-भाग ११२.४३ वर्ग कि.मि. मध्ये खेतीयोग्य जमिन १३.१२ वर्ग कि.मि. रहेको छ । यसैगरी गाउँपालिकामा कुल खेतीयोग्य जमिनको ६३.५ प्रतिशतमा मात्र सिंचाईको सुविधा पुगेको देखिन्छ ।

गाउँपालिकाका प्राय गाउँहरुमा व्यवस्थित तथा आधुनिक सिंचाई पूर्वाधारको सुविधा पुग्न सकेको छैन र यहाँ बसोवास गर्ने नागरिकहरु सिंचाईको लागि पूराना राजकुलो, खोला र केहि नयाँ कुलोकुलेसाहरुमा निर्भर रहेको अवस्था छ । बढ्दो जनसंख्यासँगै तल्लो बेल्टमा कृषियोग्य जमिन माँसिदै गएको अवस्थामा कृषियोग्य जमिनलाई संरक्षण गरी व्यवस्थित सिंचाईको प्रक्रियालाई अवलम्बन गरी भएका सिंचाईका श्रोतबाट आधुनिक सिंचाई प्रणाली अपनाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । यस गाउँपालिकामा विभिन्न सिंचाई योजनालाई प्राथमिकिकरण गरी सुख्खा ग्रस्त क्षेत्रमा लिफ्ट सिंचाई, थोपा सिंचाई, फोहोरा सिंचाई, प्लाष्टिक सिंचाई, आकासेपानी संकलन र तालतलैया तथा पानीको श्रोत संरक्षण मार्फत सिंचाई व्यवस्थालाई उत्पादनमुखी बनाई नयाँ खेतीको विधि तथा ढाँचाहरुको अभ्यास गर्न आवश्यकता रहेको छ ।

६.२.२ समस्या

सिंचाईको अभावको कारण व्यवसायिक कृषि र कृषि उत्पादकत्वमा ह्रास आउनु, नहरहरुको राम्रो व्यवस्थापन हुन नसक्नु, सिर्जनशील सिंचाई नहुनु, प्राकृतिक र पूराना ढाँचाका सिंचाई रहेकोले वर्षे भरी एकैनासको भरपर्दो सिंचाई उपलब्धता नहुनु, सिंचाईयोग्य भूमिको खण्डीकरण तथा अव्यवस्थित ग्रामीण विकास हुनु, मुख्य सिंचाईहरु कच्ची र स्तर नाजुक रहनु, परम्परगत सिंचाईमा निर्भता अधिकतम हुनु, उपलब्ध पानीको श्रोतमाथी चाप बढ्दै जानु, सिंचाई गुरुयोजना बनाई योजनाबद्ध विकास तथा व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, र बहुउद्देश्य सिंचाई आयोजनाहरु विस्तार गर्न नसक्नु आदि सिंचाई क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

६.२.३ अवसर र चुनौती

अवसर

गिरवारी खोलामा सिंचाई योजना गर्न, खोला नभएका क्षेत्रमा डिप बोरिङ्ग र बाटर पम्पिङ्गको विकास गर्न, ठूला व्यवसायिक कृषि फार्म तथा आयोजनाहरु विकासतर्फ निजी क्षेत्रको आकर्षण बढ्दै जाँदा सिंचाईको सुविधाको माग बढ्दो क्रममा रहनु, कृषियोग्य र सिंचाईयोग्य जमिनमा सिंचाई गर्न र जमिनको स्वरूप अनुरूप उपयुक्त प्रविधि अवलम्बन गर्न, वर्षामा आउने पानीलाई संकलन गरेर ड्याम बाँध्न सकिने, नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाईको विकास हुनु र सिंचाईमा दक्षता वृद्धि हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

चुनौती

सिंचाई क्षेत्रमा विज्ञ प्रशिक्षक र तालिम प्राप्त प्राविधिकको पूर्ति गर्न, आर्थिक श्रोत र साधन उपलब्ध गराउन, सिंचाई सेवा शुल्क संकलन कार्य प्रभावकारी बनाउन, सिंचाई आयोजनाहरुको मर्मतसम्भार, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई दिगो र प्रभावकारी बनाउन, प्राकृतिक मुल तथा मुहानको दिगो संरक्षण गर्न, सतह सिंचाई तथा भूमिगत सिंचाईको संयोजनात्मक प्रयोग गर्न, आधुनिक सिंचाईमा ध्यानाकर्षण तथा लगानी वृद्धि गर्न, सिंचाई आयोजना विकासप्रति समुदायको चासो वृद्धि गर्न, आदि सिंचाई क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

६.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

सिंचाई विकासको माध्यमबाट कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि ।

लक्ष्य

आधुनिक सिंचाई प्रणालीको विकास र व्यवस्थापनद्वारा कृषि उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

- विद्यमान सिंचाई पूर्वाधारको मर्मत तथा जिर्णोद्धार गर्नु ।
- उपयुक्त प्रविधिमाफत कृषियोग्य भूमिमा सिंचाईको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु ।

६.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ विद्यमान सिंचाई पूर्वाधारको मर्मत तथा जिर्णोद्धार गर्नु ।	
१.१ हुप्सेकोट गाउँपालिकाको सम्पूर्ण विद्यमान सिंचाईहरूको स्तर वृद्धि गर्ने ।	१.१.१ परम्परागत सिंचाई प्रविधिहरूलाई बाह्रै महिना सिंचाई उपलब्ध हुन सक्ने गरी स्तरोन्नती गरिनेछ । १.१.२ सबै जीर्ण सिंचाईहरूको मर्मत सम्भार गरी नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाईको सम्भाव्यता अध्ययन तथा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
उद्देश्य २ उपयुक्त प्रविधिमाफत कृषियोग्य भूमिमा सिंचाईको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु ।	
२.१ सिंचाई प्रणालीको व्यवस्थापनको लागि संस्थागत संरचना सुदृढीकरण गर्ने ।	२.१.१ सिंचाई उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास गरिनेछ । २.१.२ सिंचाई योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन नीतिगत कानून तर्जुमा गरिनेछ ।
२.२ खेतीयोग्य जमिनहरूमा नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउने ।	२.२.१ भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र श्रोत पहिचान गरी सिंचाई गुरुयोजना निर्माण गरिनेछ । २.२.२ सुख्खा ग्रस्त क्षेत्र, कृषि पकेट क्षेत्र तथा कृषि फार्महरूमा आवश्यकता पहिचान गरी सिंचाईको व्यवस्था गरिनेछ । २.२.३ सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान तथा तालतलैया र पोखरीको संरक्षण गरिनेछ ।

६.२.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

- खेतीयोग्य जमिनहरूमा प्रविधियुक्त दिगो सिंचाई सुविधा उपलब्ध गर्ने ।
- भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र श्रोत पहिचान र सम्भावित सिंचाई योजनाका परिदृश्यहरू समेत प्रतिविम्बित हुने गरी विस्तृत सिंचाई गुरुयोजना तयार गर्ने ।
- सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान संरक्षण गर्ने र विद्यमान सिंचाईको मर्मत सम्भार र स्तरोन्नती गर्ने ।

६.२.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/ ७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	परम्परागत सिंचाई प्रविधिहरुलाई बाह्रै महिना सिंचाई उपलब्ध	प्रतिशत		निरन्तर					१००	गापा
२			१.१.२	ख	सबै जीर्ण सिंचाईहरुको मर्मत सम्भार गरी नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाईको सम्भाव्यता अध्ययन तथा कार्यान्वयन	संख्या		१	१	१	१	१	५	”
३	२	२.१	२.१.१	क	सिंचाई उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास	प्रतिशत		निरन्तर					१००	”
४			२.१.२	क	सिंचाई योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन नीतिगत कानून तर्जुमा	संख्या		१					१	”
५		२.२.१	क	भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र श्रोत पहिचान गरी सिंचाई गुरुयोजना निर्माण	संख्या			१				१	”	
६		२.२.२	क	सुख्खा ग्रस्त क्षेत्र, कृषि पकेट क्षेत्र तथा कृषि फार्महरुमा आवश्यकता पहिचान गरी सिंचाईको व्यवस्था	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	”	
७		२.२.३	क	सिंचाई आयोजनाहरुको मुहान तथा तालतलैया र पोखरीको संरक्षण	प्रतिशत			निरन्तर					१००	”

६.२.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३							
प्रभाव	कूल खेतीयोग्य जमिनमा १२ महिना पर्याप्त मात्रामा सिंचाई सेवा उपलब्ध भएको हुने	१२ महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	हेक्टर	२१८	२२०	२३०	२४०			२५०	गापा	गापा		४	२	५
असर १	कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धि गर्न भरपर्दो सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुने	प्रयोगमा आएका सिंचाई प्रविधि	संख्या							५	"	"		४	२	५
प्रतिफल १.१	परम्परागत सिंचाई प्रविधिहरुलाई बाह्रै महिना सिंचाई उपलब्ध भएको हुने	सिंचाई प्रविधिहरु स्तरोन्नती	प्रतिशत		निरन्तर					१००	"	"		४	२	५
प्रतिफल १.२	सबै जीर्ण सिंचाईहरुको मर्मत सम्भार गरी नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाईको सम्भाव्यता अध्ययन तथा कार्यान्वयन भएको हुने	सिंचाई मर्मत सम्भार	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		४	२	५
प्रतिफल १.३	सिंचाई उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास भएको हुने	संस्थागत क्षमता विकास	प्रतिशत		निरन्तर					१००	"	"		४	२	५

प्रतिफल १.४	सिंचाई योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन नीतिगत कानुन तर्जुमा भएको हुने	नीतिगत कानुन तर्जुमा	संख्या		१					१	"	"		४	२	५
प्रतिफल १.५	भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र श्रोत पहिचान गरी सिंचाई गुरुयोजना निर्माण भएको हुने	सिंचाई गुरुयोजना निर्माण	संख्या			१				१	"	"		४	२	५
प्रतिफल १.६	सुख्खा ग्रस्त क्षेत्र, कृषि पकेट क्षेत्र तथा कृषि फार्महरूमा आवश्यकता पहिचान गरी सिंचाईको व्यवस्था भएको हुने	उपयुक्त सिंचाईको विस्तार	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		४	२	५
प्रतिफल १.७	सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान तथा तालतलैया र पोखरीको संरक्षण भएको हुने	मुहान तथा तालतलैया र पोखरी संरक्षण	प्रतिशत		निरन्तर					१००	"	"		४	२	५

६.३ भवन तथा ग्रामीण विकास

६.३.१ पृष्ठभूमि

दिगो सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लागि भवन तथा ग्रामीण विकास क्षेत्रको महत्वपूर्ण योगदान रहेको हुन्छ। विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक भवन, सभागृह जस्ता सामाजिक पूर्वाधार नागरिकलाई सेवा सुविधाको पहुँच वृद्धि गर्ने आधार हुन्। संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई आवासको हक प्रदान गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले राष्ट्रिय भवन संहिता तथा मापदण्ड वमोजिम भवन निर्माण अनुमति, अनुगमन र नियमन, सरकारी भवन, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक भवन, सभागृह र अन्य सरकारी भवन तथा संरचनाको निर्माण र मर्मत संभार तथा सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने, सुरक्षित वस्ती विकास सम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी सुम्पेको छ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको अधिकांश क्षेत्रका बस्तीहरू आवश्यकता अनुसार विस्तार भएका छन् भने योजनाबद्ध रूपमा विकास नभई स्थानीय अवस्था र बजारीकरण हुँदै गएको अधिकांश स्थानमा पक्की घरहरूको बाहुल्यता रहेको छ भने ग्रामीण भेगहरूतिर घरहरू कच्ची संरचनाका छन्। ग्रामीण भेगमा भौगोलिक विकटताका कारण भवन तथा ग्रामीण विकासको क्षेत्रमा धेरै प्रगति हुन सकेको छैन। गाउँपालिकामा हालसम्म भू-उपयोग योजना निर्माण नभएकोले भू-उपयोग योजना अनुसार र एकीकृत ग्रामीण विकास एवं व्यवस्थित बस्ती विकासका लागि निश्चित क्षेत्र समेत निर्धारण हुन सकेको छैन। त्यस्तैगरी ग्रामीण विकास र बस्ती विकास बढेसँगै कतिपय कृषि योग्य जमिनहरूमा बस्ती विस्तार भई गैरकृषि कार्यमा प्रयोग हुँदै आइरहेका छन्।

६.३.२ समस्या

सुरक्षित ग्रामीण विकासको बारेमा जनचेतनाको कमी हुनु, राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन नहुनु, भवन निर्माण गर्ने कामदारमा प्राविधिक क्षमता र दक्षतामा कमी हुनु, गुणस्तरीय निर्माण सामग्रीको अभाव हुनु, भवन निर्माण किफायती नभई महँगो हुनु, भवन निर्माणमा प्राविधिकको रेखदेख, निरीक्षण र अनुगमनको कमी हुनु, सुरक्षित, स्वस्थकर, सुविधायुक्त र वातावरणमैत्री आवास निर्माण नहुनु, सामुदायिक आवास निर्माणमा जनचासो कम हुनु, जोखिमयुक्त बस्तीहरू स्थानान्तरण गरी एकीकृत बस्ती निर्माणको अवधारणा विकासमा कम ज्ञान हुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

६.३.३ अवसर र चुनौती

अवसर

सुकम्वासी बस्ती र अन्य एक्लो बस्तीहरूको पहिचान गरी उपयुक्त ठाउँमा विस्तार गर्न सकिने, सरकारी र सामुदायिक भवन निर्माणमा प्रदेश सरकारसँग समन्वयन हुनु, भवन तथा ग्रामीण विकास सरकारको प्राथमिकता पर्नु, योजनाबद्ध तरिकाले जग्गा विकास तथा व्यवस्थापन, पूर्वाधार विकास र आवास निर्माण गर्दै स्थानीय पहिचानयुक्त गाउँ बसाल्ने सम्भावना रहनु, आर्थिक गतिविधि धेरै हुन सक्ने रणनीतिक क्षेत्र पहिचान गरी गाउँ बसाल्ने सम्भावना रहनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

चुनौती

विभिन्न ठाउँमा छरिएर रहेका बस्ती तथा घरहरूलाई एकीकृत रूपमा समुचित सेवा उपलब्ध गराउन, जोखिमयुक्त र छरिएका बस्तीहरूलाई स्थानान्तरण गराई एकीकृत बस्ती निर्माण गर्न, सरकारी र सामुदायिक भवन बनाउन, लालपूर्जा नभएको जग्गाहरूलाई व्यवस्थित गर्न, राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता अनुरूप भवन निर्माण मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्न, सुरक्षित, स्वास्थ्यकर, सुविधायुक्त, कम खर्चिलो, भू-कम्प प्रतिरोधी, वातावरणमैत्री भवन निर्माण गर्न, दक्ष कामदार, प्राविधिक र गुणस्तरीय निर्माण सामग्री उपलब्ध गरी भवन तथा आवास निर्माण गर्न, जस्ता चुनौतीहरू छन्।

६.३.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

सुरक्षित भवनको चाहना, स्थानीय मापदण्डको पालना ।

लक्ष्य

भौतिक पूर्वाधार तथा सेवा सुविधाको विकास, त्यसको गुणस्तर र पहुँचमा वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. भौतिक विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु ।
२. आधारभूत ग्रामीण पूर्वाधारको अवस्था सुधार गर्नु ।

६.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ भौतिक विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु ।	
१.१ राष्ट्रिय भवन संहिता र स्थानीय भवन मापदण्ड कार्यान्वयन गरी सुरक्षित र वातावरणमैत्री भवन निर्माणमा जोड दिने ।	१.१.१ व्यवस्थित बस्ती विकासको लागि चक्लावन्दी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.२ राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	१.१.३ बहुउद्देश्यीय व्यवसायिक भवन निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.४ हरेक वडामा व्यवस्थित घाटको विकास गरिनेछ ।
	१.१.५ एक वडा एक बहुउद्देश्यीय पार्क निर्माण गरिनेछ ।
उद्देश्य २ आधारभूत ग्रामीण पूर्वाधारको अवस्था सुधार गर्नु ।	
२.१ जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका बस्तीहरूलाई स्थानान्तरण गरी बस्ती विकास तथा ग्रामीण विकासका लागि जमिनको एकिकरण गर्ने ।	२.१.१ ग्रामीण विकास र बस्ती विकासको क्षेत्र निर्धारण गरिनेछ ।
	२.१.२ जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर बस्तीहरूको पहिचान गरी संरक्षण गरिनेछ ।
	२.१.३ एकीकृत बस्तीको लागि उपयुक्त जग्गाको खोजी गरी बस्तीको विकास गरिनेछ ।

६.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गरी आवास तथा बस्ती विकास गर्ने ।
२. जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर बस्तीहरूको पहिचान भई संरक्षण गर्ने ।
३. ग्रामीण विकास र बस्ती विकासको क्षेत्र निर्धारण गर्ने ।

६.३.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	ख	व्यवस्थित बस्ती विकासको लागि चक्लावन्दी कार्यक्रम सञ्चालन	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०		१००	गापा
२			१.१.२	क	राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन	प्रतिशत		निरन्तर					१००	"
३			१.१.३	क	बहुउद्देश्यीय व्यवसायिक भवन निर्माण	संख्या	०		१				१	"
४			१.१.४	क	हरेक वडामा व्यवस्थित घाटको विकास	संख्या		१	१	१	१	२	६	"
५			१.१.५	क	एक वडा एक बहुउद्देश्यीय पार्क निर्माण	संख्या		१	१	१	१	२	६	"
६	२	२.१	२.१.१	ख	ग्रामीण विकास र बस्ती विकासको क्षेत्र निर्धारण	प्रतिशत			४०	३०	३०		१००	"
७			२.१.२	क	जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर बस्तीहरुको पहिचान गरी संरक्षण	संख्या		निरन्तर					१	"
८			२.१.३	ख	एकीकृत बस्तीको लागि उपयुक्त जग्गाको खोजी गरी बस्तीको विकास	प्रतिशत			३०	३०	३०	१०	१००	"

६.३.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३						
प्रभाव	सबै प्रकारका आधारभूत सुविधा सम्पन्न आवास, वस्ती विकास, व्यवस्थित र गुणस्तरीय सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माणहरु र निजी घरहरु पालिकाले निर्धारण गरेको मापदण्ड अनुसार निर्माण भएको हुने	सुरक्षित आवास क्षेत्र	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	गापा	गापा	६	११	५
असर १	आवासिय क्षेत्र व्यवस्थित, दिगो, वातावरणमैत्री तथा योजनावद्ध भएको हुने	योजनावद्ध आवास क्षेत्र	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"	६	११	५
प्रतिफल १.१	व्यवस्थित बस्ती विकासको लागि चक्लावन्दी कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	चक्लावन्दी कार्यक्रम	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०		१००	"	"	६	११	५
प्रतिफल १.२	राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन भएको हुने	राष्ट्रिय भवन निर्माण	प्रतिशत		निरन्तर					१००	"	"	६	११	५
प्रतिफल १.३	बहुउद्देश्यीय व्यवसायिक भवन निर्माण भएको हुने	बहुउद्देश्यीय व्यवसायिक भवन	संख्या	०		१				१	"	"	६	११	५
प्रतिफल १.४	हरेक वडामा व्यवस्थित घाटको विकास भएको हुने	घाट	संख्या		१	१	१	१	२	६	"	"	६	११	५
प्रतिफल	एक वडा एक बहुउद्देश्यीय पार्क	बहुउद्देश्यीय	संख्या		१	१	१	१	२	६	"	"	६	११	५

१.५	निर्माण भएको हुने	पार्क													
प्रतिफल १.६	ग्रामीण विकास र बस्ती विकासको क्षेत्र निर्धारण भएको हुने	ग्रामीण विकास र बस्ती विकास	प्रतिशत			४०	३०	३०		१००	"	"	६	११	५
प्रतिफल १.७	जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर बस्तीहरूको पहिचान गरी संरक्षण भएको हुने	जोखिमयुक्त बस्ती संरक्षण	संख्या		निरन्तर					१	"	"	६	११	५
प्रतिफल १.८	एकीकृत बस्तीको लागि उपयुक्त जग्गाको खोजी गरी बस्तीको विकास भएको हुने	एकीकृत बस्ती विकास	प्रतिशत			३०	३०	३०	१०	१००	"	"	६	११	५

६.४ विद्युत तथा ऊर्जा

६.४.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास र उद्यम विस्तारमा विद्युत तथा ऊर्जाको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। वायु ऊर्जा, सौर्य ऊर्जा, लघु जलविद्युत् तथा राष्ट्रिय ग्रिड प्रणाली आपूर्तिद्वारा उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन हुनुका साथै दैनिक जनजीवनलाई पनि सहज बनाउन सकिन्छ। ऊर्जाको सहज उपलब्धता र प्रयोगले पेट्रोलियम पदार्थको प्रयोग न्यूनीकरण र वातावरणीय योगदानको साथै आयात प्रतिस्थापन गर्नमा मद्दत पुग्दछ।

गाउँपालिकामा बत्तीको लागि बिजुली प्रयोग गर्ने परिवार २० प्रतिशत, र बत्तीको लागि सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवार ७० प्रतिशत रहेका छन्। विद्युत सेवाको पहुँच नपुगेको परिवारहरू धेरै रहेकोले विद्युतीय सेवा नपुगेको क्षेत्रहरूमा राष्ट्रिय प्रशारण लाइन विस्तार गर्ने कार्यमा जोड दिन आवश्यक देखिन्छ।

६.४.२ समस्या

सबै घरहरूमा केन्द्रिय प्रशारण लाइनको पहुँच पुग्न नसक्नु, भौगोलिक विकटताले गर्दा सबै बस्तीहरूमा विद्युत सेवा उपलब्ध नहुनु, धेरै स्थानहरूमा अझै पनि अव्यवस्थित काठे विद्युतका पोलहरू र नाङ्गा विद्युतका तारहरू रहनु, प्राकृतिक विपत्तीको कारणले लामो समयसम्म विद्युत आपूर्ति अवरुद्ध हुनु, भरपर्दो र गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलब्ध नहुनु, वैकल्पिक ऊर्जाको सम्भावना भए पनि प्रयोग न्यून रहनु, वैकल्पिक ऊर्जा योगदानको स्पष्ट लक्ष्य निर्धारण हुन नसक्नु, सडक बत्तीहरूको अभाव हुनु, ऊर्जा उत्पादनमा प्राविधिक र वित्तीय श्रोतको अभाव हुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

६.४.३ अवसर र चुनौती

अवसर

भौतिक पूर्वाधार निर्माणलाई संघ तथा प्रदेश सरकार दुवैले प्राथमिकतामा राख्नु, जलविद्युत उत्पादनमा लगानीमैत्री र प्रतिस्पर्धाको वातावरण सिर्जना गरी विदेशी तथा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्न, प्राविधिक र वित्तीय साभेदारीमा सौर्य ऊर्जा उत्पादन गर्न, सौर्य ऊर्जाको क्षेत्रलाई विस्तार गरी विभिन्न क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न, कृषि तथा पशुपंक्षी पालनमा संलग्न कृषक, फर्म, व्यवसायिक समुह, कृषि सहकारी आदिको सहकार्यमा ठूलो क्षमताको बायोग्यास प्लान्ट निर्माण गर्न जस्ता अवसरहरू छन्।

चुनौती

विद्युत र ऊर्जा विकासका लागि जिल्ला, प्रदेश र संघिय सरकार बीच समन्वय गर्न, वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्न, जलविद्युत उत्पादनमा पर्याप्त मात्रामा विदेशी तथा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्न, केन्द्रिय प्रशारण लाइनको अभावले उद्योग तथा कलकारखना सञ्चालन गर्न, विद्युत अवरोध हुँदा समयमा नै मर्मत गरी सुचारु गर्न, वैकल्पिक ऊर्जाको क्षेत्रमा प्रविधि प्रवर्द्धन तथा क्षमता विस्तार गर्न, सेवा प्रवाह गर्दै आएका साना तथा लघु जलविद्युतको उचित संरक्षण, व्यवस्थापन तथा स्तरोन्नती गर्न, प्राविधिक र वित्तीय अभावले जिर्ण काठे पोलहरू परिवर्तन गरी गुणस्तरीय फलाम र स्टिलका पोलहरू व्यवस्था गर्न, नवीकरणीय ऊर्जा उत्पादन सम्बन्धी नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन्।

६.४.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

दिगो आर्थिक विकास र समृद्धिको लागि गुणस्तरीय ऊर्जा र विद्युत सेवाको विस्तार।

लक्ष्य

गाउँपालिकालाई आवश्यकता अनुरूप दिगो र गुणस्तरीय विद्युत सेवा विस्तार गर्ने ।

उद्देश्य

१. सबै घरधुरीमा दिगो र भरपर्दो विजुलीको पहुँच विस्तार गर्नु ।

६.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ सबै घरधुरीमा दिगो र भरपर्दो विजुलीको पहुँच विस्तार गर्नु ।	
१.१ वैकल्पिक ऊर्जाको उत्पादन र प्रयोगमा वृद्धि गर्ने ।	१.१.१ गाउँपालिका केन्द्र, वडा केन्द्र विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य बजार केन्द्रमा सौर्य बत्ती जडान गरिनेछ ।
	१.१.२ लघु जलविद्युत आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन गरी विद्युत आयोजनामा स्थानीय जनताको लगानी सुनिश्चित गरिनेछ ।
	१.१.३ कृषि सहकारी आदिको सहकार्यमा ठूलो क्षमताको बायोग्यास प्लान्ट स्थापना गरी बायोग्यास तथा प्राङ्गारीक मल उत्पादन मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाइनेछ ।
१.२ प्रत्येक घरधुरीमा राष्ट्रिय प्रसारणको लाइनको पहुँच पुऱ्याउने ।	१.२.१ राष्ट्रिय प्रसारण विद्युत सेवाको पहुँच विस्तार गरी सबै गाउँ र टोलमा बाह्रै महिना विद्युत सेवा सुनिश्चित गरिनेछ ।
	१.२.२ संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरु र सब स्टेसनहरुको निर्माण गरिनेछ ।
	१.२.३ विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन सुनिश्चित गरिनेछ ।

६.४.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. राष्ट्रिय प्रसारण विद्युत सेवाको पहुँच सबै गाउँ र टोलमा बाह्रै महिना विद्युत सेवा उपलब्ध गर्ने ।
२. राष्ट्रिय प्रसारण विद्युत सेवाको पहुँचलाई सबै गाउँ र टोलमा सुनिश्चित गर्ने ।
३. कृषि सहकारी आदिको सहकार्यमा ठूलो क्षमताको बायोग्यास प्लान्ट स्थापना गरी बायोग्यास तथा प्राङ्गारीक मल उत्पादन मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाई रोजगारी सिर्जना गर्ने ।

६.४.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३		
१	१	१.१	१.१.१	ख	गाउँपालिका केन्द्र, वडा केन्द्र विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य मुख्य बजार केन्द्रमा सौर्य बत्ती जडान	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	”
२			१.१.२	क	लघु जलविद्युत आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन गरी विद्युत आयोजनामा स्थानीय जनताको लगानी सुनिश्चित	संख्या				१			१	”
३			१.१.३	ख	बायोग्यास प्लान्ट स्थापना गरी बायोग्यास तथा प्राङ्गारीक मल उत्पादन मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाउने	प्रतिशत	०	१०	२०	२०	२०	३०	१००	”
४		१.२	१.२.१	ख	राष्ट्रिय प्रसारण विद्युत सेवाको पहुँच विस्तार गरी सबै गाउँ र टोलमा बाह्रै महिना विद्युत सेवा सुनिश्चित	प्रतिशत		३०	३०	४०			१००	”
५			१.२.२	ग	संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरु र सब स्टेशनहरुको निर्माण	संख्या		१	१	१	१	१	५	”
६			१.२.३	ख	विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन सुनिश्चित	संख्या		१	१	१	१	१	५	”

६.४.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	गाउँपालिकाका सबै घरधुरी लगायत सार्वजनिक क्षेत्र, उद्योग व्यवसाय सञ्चालनमा समेत १२ है महिना गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलब्ध भएको हुने	सोलार प्रणाली सहित विद्युत सेवा पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	७०						१००	गापा	गापा		३	७	२
असर १	वैकल्पिक ऊर्जाको विकास गरी कृषि तथा औद्योगिक अभ्यासहरुलाई प्रविधिमैत्री तथा मितव्ययी भएको हुने	वैकल्पिक ऊर्जा प्रविधिमैत्री पकेट क्षेत्र	संख्या	०	१	१	१			३	"	"		३	७	२
		सुधारिएको ऊर्जा (वायोग्यास, एलपि) प्रयोग	प्रतिशत	९५						१००	"	"		३	७	२
		सुधारिएको वा धुवारहित चुल्हो जडान भएका परिवार	संख्या	४०						१००	"	"		३	७	२
प्रतिफल १.१	गाउँपालिका केन्द्र, वडा केन्द्र विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य मुख्य बजार केन्द्रमा सौर्य बत्ती जडान	सौर्य बत्ती जडान	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		३	७	२

	भएको हुने																
प्रतिफल १.२	लघु जलविद्युत आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन गरी विद्युत आयोजनामा स्थानीय जनताको लगानी सुनिश्चित भएको हुने	संभाव्यता अध्ययन	संख्या			१				१	"	"			३	७	२
प्रतिफल १.३	बायोग्यास प्लान्ट स्थापना गरी बायोग्यास तथा प्राङ्गारीक मल उत्पादन मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री भएको हुने	बायोग्यास प्लान्ट स्थापना	प्रतिशत		१०	२०	२०	२०	३०	१००	"	"			३	७	२
प्रतिफल १.४	राष्ट्रिय प्रसारण विद्युत सेवाको पहुँच विस्तार गरी सबै गाउँ र टोलमा बाह्रै महिना विद्युत सेवा सुनिश्चित भएको हुने	राष्ट्रिय प्रसारण विद्युत सेवा विस्तार	प्रतिशत		३०	३०	४०			१००	"	"			३	७	२
प्रतिफल १.५	संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरु र सब स्टेशनहरुको निर्माण भएको हुने	विद्युत पोलहरु र सब स्टेशनहरुको निर्माण	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"			३	७	२
प्रतिफल १.६	विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन सुनिश्चित भएको हुने	विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"			३	७	२

६.५ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पूर्वाधार

६.५.१ पृष्ठभूमि

एककाईसौं शताब्दीको भूमण्डलीकृत समाज सूचना र सञ्चारको युगमा छ । सूचना र सञ्चारको क्षेत्रमा आएको क्रान्तिलाई नेपालको शहरी क्षेत्रले लगभग आत्मसाथ गरिसकेको भएता पनि ग्रामीण क्षेत्रमा टेलिभिजन, पत्रपत्रिका, इन्टरनेट, टेलिफोन, मोबाइल र कुरियर सेवा विस्तार हुने क्रममा छ । सञ्चार र प्रविधिका यी माध्यमहरूको पूर्णरूपले विकास गरी ग्रामीण जनतालाई सूचना र सञ्चारको दुनियाँमा प्रवेश गराउनु चुनौतीपूर्ण रहेको छ । नेपालको संविधानले जनताको सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा परिभाषित गरेको छ ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको सबै वडामा इन्टरनेटको पहुँच नपुगेको र पुगेको स्थानमा पनि यहाँका सेवाहरूलाई पूर्ण रूपमा कम्प्युटरकृत गर्न अझ बाँकी छ । यहाँ सबै स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय, सार्वजनिक सेवा प्रदायक संस्थाहरूमा भने गुणस्तरीय सूचना प्रविधिको पहुँच पुग्न आवश्यक रहेको छ । मोबाइल फोन सबैको हातहातमा रहेकाले प्रयोगकर्तालाई श्रव्य, दृश्य, सूचना, गीतसंगीत, समाचारको पहुँच छ त्यसैले पछिल्लो समयमा इन्टरनेट तथा मोबाइल फोन प्रयोगकर्ताको संख्या अझ बढ्दै गएको देखिन्छ ।

६.५.२ समस्या

भौगोलिक विकटताका कारण सबै स्थानीय तहसम्म गुणस्तरीय इन्टरनेट सेवा र अन्य सञ्चारका माध्यमको उपलब्धता गर्न नसक्नु र उपलब्ध सञ्चार माध्यमहरू समेत बजार केन्द्रित हुनु, सबै क्षेत्रमा कम्प्युटर तथा इन्टरनेटको व्यवस्था अपर्याप्त हुनु, NTC, NCELL को टावरहरू पर्याप्त र भरपर्दो नहुनु, सूचना तथा सञ्चारको पोल तथा तारहरू अव्यवस्थित हुनु, सामाजिक सञ्जालको प्रयोग बढेसँगै यसको दुरुपयोग बढ्दै जानु, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना गर्न नसक्नु, गाउँ कार्यपालिका र वडा कार्यालयहरूमा इन्टरनेटको क्षमता कमजोर रहनु, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र अन्य सामाजिक संघसंस्थामा इन्टरनेट पूर्वाधारको पहुँच नहुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

६.५.३ अवसर र चुनौती

अवसर

नेपालको संविधानले सूचना र सञ्चार सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा समावेश गर्नु, सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी नीति नियम निर्माणमा प्रदेश र संघीय सरकार क्रियाशील हुनु, स्थानीय तहमा मोबाइल फोन प्रयोगकर्ताको संख्यामा वृद्धि हुनु, राज्यको खुला नीतिका कारण निजी क्षेत्रका सञ्चार माध्यमहरूले देशव्यापी रूपमा प्रसारण गर्नु, मोबाइल फोन सेवा र इन्टरनेट सेवा पहुँचले सूचना तथा खबर सम्प्रेषणमा सहज हुनु, गाउँपालिकाका कामहरू डिजिटल रूपमा व्यवस्थित हुँदै जानु, जनतामा डिजिटल साक्षरता क्रमशः बढ्दै जानु जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

चुनौती

सञ्चार र प्रविधिका माध्यमहरूको पूर्ण रूपले विकास गर्न, इन्टरनेट सेवा प्रदायक संस्थाहरूको संख्या वृद्धि हुँदै जाँदा सूचना प्रविधिको विकास र साइबर सुरक्षाको लागि पर्याप्त व्यवस्था गर्न, आवश्यक संख्यामा सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि विकास सम्बन्धी तालीम प्राप्त व्यक्ति पूर्ति गर्न, परम्परागत हुलाक सेवालाई विविधिकरण गर्न, दुरसञ्चार सेवामा सबै नागरिकको पहुँच पुऱ्याउन, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सार्वजनिक कार्यालय जस्ता ठाउँहरूमा पर्याप्त टेलिफोन सेवा उपलब्ध गराउन, गाउँपालिका भित्र संचालित कार्यक्रमहरूलाई रेडियो, एफ.एम लगायत अन्य सञ्चार माध्यमद्वारा प्रचार प्रसार गर्न जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् ।

६.५.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

गुणस्तरीय सूचना तथा सञ्चार, प्रविधिमैत्री हुप्सेकोट निर्माणको आधार ।

लक्ष्य

आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास गर्ने ।

उद्देश्य

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई सुरक्षित, भरपर्दो र सर्वसुलभ बनाउनु ।
२. गाउँपालिकामा गुणस्तरीय सञ्चारको पहुँच विस्तार गर्नु ।

६.५.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई सुरक्षित, भरपर्दो र सर्वसुलभ बनाउनु ।	
१.१ सूचना र सञ्चार क्षेत्रको पूर्वाधार र प्राविधिक जनशक्ति विकास गरी सर्वसुलभ र भरपर्दो बनाउने ।	१.१.१ गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुरूप सूचना तथा सञ्चार नीति तर्जुमा गरिनेछ ।
	१.१.२ नागरिकमा Digital Literacy बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत् तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.३ हरेक सरकारी कार्यालय र सामुदायिक भवनहरूमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास गरिनेछ ।
	१.१.४ सबै भेगमा मोबाइल डाटाको गुणस्तर वृद्धिका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास गरिनेछ ।
	१.१.५ सुविधायुक्त टेलिसेन्टरहरूको विकास गरिनेछ ।
	१.१.६ सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धीत प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
	१.१.७ हुप्सेकोट एफ.एम सञ्चालनको लागि सहज वातावरण निर्माण गरिनेछ ।
उद्देश्य २ गाउँपालिकामा गुणस्तरीय सञ्चारको पहुँच विस्तार गर्नु ।	
२.१ सबै बस्तीहरूमा सञ्चार सेवाको सुनिश्चितता गर्ने ।	२.१.१ सूचना तथा सञ्चार माध्यमहरूको सघन घनत्व व्यवस्थापन गर्ने र त्यस्ता माध्यमहरूलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
	२.१.२ सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्षा स्थापना गरिनेछ ।

६.५.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. हरेक सरकारी कार्यालयहरूमा र सामुदायिक भवनहरूमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास गर्ने ।
२. हुप्सेकोट एफ.एम सञ्चालनको लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
३. गाउँपालिकामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच सहज र सरल गर्ने ।

६.५.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु	
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३			
१	१	१.१	१.१.१	क	गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुरूप सूचना तथा सञ्चार नीति तर्जुमा	संख्या			१				१	गापा	
२			१.१.२	क	नागरिकमा Digital Literacy बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	
३			१.१.३	ख	हरेक सरकारी कार्यालय र सामुदायिक भवनहरूमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास	प्रतिशत		३०	३०	४०				१००	"
४			१.१.४	ख	सबै भेगमा मोबाइल डाटाको गुणस्तर वृद्धिका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास	प्रतिशत		४०	६०					१००	"
५			१.१.५	क	सुविधायुक्त टेलिसेन्टरहरूको विकास	संख्या			१		१			२	"
६			१.१.६	क	सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धीत प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि	प्रतिशत			निरन्तर					१००	"
७			१.१.७	क	हुप्सेकोट एफ.एम सञ्चालनको लागि आवश्यक व्यवस्था	प्रतिशत		३०	३०	४०				१००	"
८	२	२.१	२.१.१	क	सूचना तथा सञ्चार माध्यमहरूको सघन घनत्व व्यवस्थापन गर्ने र त्यस्ता माध्यमहरूलाई प्रोत्साहन	प्रकृया		निरन्तर					१	"	
९			२.१.२	क	सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्षा स्थापना	प्रतिशत		३०	३०	३०	१०		१००	"	
१०			२.१.२	क	Free WiFi zone हरू स्थापना भएको हुने	संख्या	०		१		१		२	"	

६.५.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	द्विल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	भरपर्दो, विश्वसनीय एवं गुणस्तरीय सूचना तथा सञ्चार सेवाको विकास र विस्तार भएको हुने ।	सञ्चारका कुनै एक साधन उपलब्ध परिवार	प्रतिशत							१००	गापा	गापा	३	९	५	
असर १	गाउँपालिकावासीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँचलाई सहज र सरल	इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत							१००	"	"	३	९	५	
प्रतिफल १.१	गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुरूप सूचना तथा सञ्चार नीति तर्जुमा भएको हुने	सञ्चार नीति	संख्या		१					१	"	"	३	९	५	
प्रतिफल १.२	नागरिकमा Digital Literacy बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत् तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"	३	९	५	
प्रतिफल १.३	हरेक सरकारी कार्यालय र सामुदायिक भवनहरूमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास भएको हुने	सूचना प्रविधिको सुविधा	प्रतिशत		३०	३०	४०			१००	"	"	३	९	५	
प्रतिफल	सबै भेगमा मोबाइल	मोबाइल	प्रतिशत		४०	६०				१००	"	"	३	९	५	

१.४	डाटाको गुणस्तर वृद्धिका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास भएको हुने	डाटाको गुणस्तर														
प्रतिफल १.५	सुविधायुक्त टेलिसेन्टरहरूको विकास भएको हुने	टेलिसेन्टर	संख्या		१		१		२	"	"		३	९	५	
प्रतिफल १.६	सुचना प्रविधिसँग सम्बन्धीत प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने	तालिम	प्रकृया		निरन्तर				१	"	"		३	९	५	
प्रतिफल १.७	हुप्सेकोट एफ.एम सञ्चालनको लागि आवश्यक व्यवस्था भएको हुने	एफ.एम सञ्चालन	प्रतिशत		३०	३०	४०		१००	"	"		३	९	५	
प्रतिफल १.८	सुचना तथा सञ्चार माध्यमहरूको सघन घनत्व व्यवस्थापन गर्ने र त्यस्ता माध्यमहरूलाई प्रोत्साहन भएको हुने	सघन घनत्व व्यवस्थापन	प्रकृया		निरन्तर				१	"	"		३	९	५	
प्रतिफल १.९	Free WiFi zone हरु स्थापना भएको हुने	Free WiFi zone स्थापना	संख्या	०		१		१		२	"	"		३	९	५

परिच्छेद ७: वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

७.१ वन, भू-संरक्षण र जैविक विविधता

७.१.१ पृष्ठभूमि

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगलाई हेर्दा प्राकृतिक सम्पदाको हिसाबले ५९.३९ प्रतिशत वन क्षेत्रले, २२.२१ प्रतिशत बुट्यान तथा भाडी, १६.८४ प्रतिशत खेती योग्य जमिन, ०.१५ प्रतिशत बालुवा र बगर क्षेत्र र ०.१४ प्रतिशत जलक्षेत्रले भू-भाग ओगटेको देखिन्छ। कुनै पनि स्थानको समग्र भू-आवरण मध्ये ४० प्रतिशत भन्दा बढी वन क्षेत्र हुनु वातावरणीय सन्तुलनको हिसाबले सुखद विषय हो। यद्यपी सो वनको पूर्णतः सदुपयोग र वैज्ञानिक व्यवस्थापन र खेतीयोग्य जमिनमा वैज्ञानिक कृषि प्रणाली अवलम्बन गर्न सके उत्पादनको समेत राम्रो सम्भावना देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा त्रिकोण, सत्यावती, शिवालय, थुम्केदेवी, मिरमिरे, शान्ती, मयुर पोखरी, विराट, मुसी डाँडा, पोखरा भञ्ज्याङ, जोल्टी पोखरी लगायतका अन्य सामुदायिक वनहरू रहेका छन्।

गाउँपालिकाको ठूलो क्षेत्र वन, बुट्यान तथा भाडी क्षेत्रले ढाकेको छ र यहाँ प्राकृतिक रूपमा कुरिलो, हरो, कमला, पिपला, पाकम्मे आदि जडिबुटीहरू पाइन्छ। चित्तल, हरिण, बाघ, मृग, बदेल्, गैँडा, हात्ती, बाँदर, चितुवा, घोरल, भालु प्रमुख वन्यजन्तुहरू हुन्। यी जडिबुटीहरूको संरक्षण, संकलन, भण्डारण र प्रशोधन तथा वन्यजन्तुहरूको सुरक्षा र संरक्षणका लागि गुरु योजना निर्माण गर्न आवश्यक छ।

७.१.२ समस्या

वन विनाश तथा खुल्ला चरिचरन, वृक्षरोपण सम्बन्धी जनचेतनाको अभाव हुनु, सबै प्रजातीका बोटविरुवाको पहिचान तथा संरक्षणको अभाव हुनु, जडिबुटीको पहिचान एवं संरक्षणमा कम हुनु, वनजंगलको विनाशका कारण वायुमण्डलको तापक्रम बढ्नु, पहिरो र भू-क्षय जस्ता प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम हुनु, खोला किनारमा तटबन्धन नहुनु, भू-उपयोगमा आएको परिवर्तनले पानीको मुहान सुक्दै जानु, लोपोन्मुख जीवजन्तु तथा पशुपक्षीहरूको हेरचाह र संरक्षण नहुनु, विस्तारित सडक सञ्जालले जमिन र जंगलमा असर पुऱ्याउनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

७.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

विकास तथा वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्न, भूक्षय, वन विनाश, धुवाधुलोको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरण संरक्षण गर्न, मानव र प्रकृति बीचको अन्तरसम्बन्ध र प्राकृतिक श्रोतको दिगो उपयोग बारे जनचेतना वृद्धि गर्न, वातावरणमैत्री विकासलाई संस्थागत गर्न, खोला, वन जंगल जस्ता सार्वजनिक स्थलहरूबाट ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो र काठको अत्यधिक र अनियन्त्रित उत्खनन् रोक्न, जथाभावी रूपमा निर्माण हुने बाटोको टूट्याक विस्तार कार्य रोक्न, प्राकृतिक श्रोतको अधिक दोहन नियन्त्रण गर्न, स्थानीय तहमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सुपरीवेक्षण गर्ने निकायको संरचना प्रभावकारी गराउन, नागरिक स्तरमा वातावरण सम्बन्धी दायित्वबोध गराउन जस्ता प्रमुख चुनौती हुन्

अवसर

उत्पादनशील वन क्षेत्र उचित मात्रामा उपलब्ध हुनु, उपभोक्ताहरूलाई सीपमूलक तथा जीविकोपार्जन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, वातावरण संरक्षण दिगो विकासको लक्ष्यमा समाविष्ट रहनु, काष्ठ तथा गैरकाष्ठ वनपैदावारको व्यवसायिक लाभको अवसर हुनु, वन तथा जैविक विविधता संरक्षणबाट पर्यापर्यटनको विकासमा टेवा पुग्नु, जनमानसमा वन तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी चेतना बढ्दै जानु जस्ता अवसरहरू रहेका छन्।

७.१.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

उत्पादनशील वन, वातावरणमैत्री विकास र जैविक विविधताको दिगो संरक्षण।

लक्ष्य

वन तथा जैविक विविधताको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्ने ।

उद्देश्य

- सामुदायिक वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन तथा बजारीकरण गर्नु ।
- वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण र वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु ।

७.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ सामुदायिक वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन गर्नु ।	
१.१ वनको संरक्षणमुखी व्यवस्थापन गरी वन तथा जैविक विविधताको दिगो उपयोग गर्ने ।	१.१.१ सबै आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरिनेछ ।
	१.१.२ विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्टयाई वनमा आश्रित वन्यजन्तु तथा जडिबुटीको पहिचान तथा संरक्षण गरिनेछ ।
	१.१.३ गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा बजारीकरण गरिनेछ ।
	१.१.४ विभिन्न व्यवस्थापन प्रणालीबाट उत्पादित काठजन्य वस्तु र जडीबुटीको उत्पादन, प्रशोधन र उपयोगमा विविधिकरण र प्रविधि विकास गरी नयाँ रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना गरिनेछ ।
	१.१.५ वृक्षारोपण र वन विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.६ जडिबुटी तथा अन्य उच्च मूल्यका मसलाजन्य उत्पादनमा जोड दिइनेछ ।
	१.१.७ वन पैदावार उपयोग तथा जैविक विविधता र वातावरणसम्बन्धी नीति, कानून, योजना तर्जुमा कार्यान्वयन नियमन तथा अनुगमन गरिनेछ ।
	१.१.८ खानी तथा खनिज पदार्थहरूको पहिचान तथा वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण उपाय अवलम्बन गरी सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा उपयोग गरिनेछ ।
उद्देश्य २ वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण र वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु ।	
२.१ वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।	२.१.१ एक वडा एक उद्यान पार्क निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.२ वन्यजन्तुको लागि वन क्षेत्रमा पोखरी निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.३ उच्च प्रविधिको नर्सरी प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

७.१.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

- वृक्षारोपण र वन विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- वन्यजन्तुको लागि वन क्षेत्रमा पोखरी निर्माण गर्ने ।
- एक वडा एक उद्यान पार्क निर्माण गर्ने ।

७.१.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तह
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	ग	विकास निर्माण आयोजनाको वातावरणिय प्रभाव मूल्याङ्कन	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	गापा
२			१.१.२	क	विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्याई वनमा आश्रित वन्यजन्तु तथा जडिबुटीको पहिचान तथा संरक्षण	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
३			१.१.३	क	गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा बजारीकरण	प्रतिशत	०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
४			१.१.४	क	विभिन्न व्यवस्थापन प्रणालीबाट उत्पादित काठजन्य वस्तु र जडीबुटीको उत्पादन, प्रशोधन र उपयोगमा विविधिकरण र प्रविधि विकास गरी नयाँ रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना	प्रतिशत	०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
५			१.१.५	ख	वृक्षारोपण र वन विकास कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"
६			१.१.६	क	जडिबुटी तथा अन्य उच्च मूल्यका मसलाजन्य उत्पादनमा जोड दिने	प्रतिशत	०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
७			१.१.७	ख	वन पैदावार उपयोग तथा जैविक विविधता र वातावरण सम्बन्धी नीति, कानून, योजना तर्जुमा कार्यान्वयन नियमन तथा अनुगमन	प्रकृया	०	निरन्तर					१००	"
८			१.१.८	ग	खानी तथा खनिज पदार्थहरूको पहिचान तथा वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण उपाय अवलम्बन गरी सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा उपयोग	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"
९	२	२.१	२.१.१	ख	एक वडा एक उद्यान पार्क निर्माण	संख्या	०		१	१	२	२	६	"
१०			२.२.२	ख	वन्यजन्तुको लागि वन क्षेत्रमा पोखरी निर्माण	संख्या				१	१	१	३	"
११			२.२.३	ख	उच्च प्रविधिको नर्सरी प्रवर्द्धन	प्रतिशत			५०	५०			१००	"

७.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	जैविक विविधताको संरक्षण र वातावरणीय सन्तुलन कायम भई वन तथा जैविक श्रोतहरूको उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुने	कुल भूक्षेत्रको अनुपातमा वन क्षेत्र	प्रतिशत	५९.९१						६५	गापा	गापा		७	१३	३
असर १	वन संरक्षणमुखी व्यवस्थापनबाट उत्पादनमुखी व्यवस्थापनमा रुपान्तरण भएको हुने	उत्पादनमुखी वन क्षेत्र	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.१	विकास निर्माण आयोजनाको वातावरणिय प्रभाव मूल्याङ्कन भएको हुने	वातावरणिय प्रभाव मूल्याङ्कन	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.२	विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्ट्याई वनमा आश्रित वन्यजन्तु तथा जडिबुटीको पहिचान तथा संरक्षण भएको हुने	वन्यजन्तु तथा जडिबुटीको पहिचान	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.३	गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा बजारीकरण भएको हुने	गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार	प्रतिशत	०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.४	विभिन्न व्यवस्थापन प्रणालीबाट उत्पादित काठजन्य वस्तु र जडीबुटीको उत्पादन, प्रशोधन र उपयोगमा विविधिकरण र प्रविधि	नयाँ रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना	प्रतिशत	०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		७	१३	३

	विकास गरी नयाँ रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना भएको हुने																
प्रतिफल १.५	वृक्षारोपण र वन विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	वृक्षारोपण र वन विकास कार्यक्रम	पटक	०	१	१	१	१	१	५	"	"		७	१३	३	
प्रतिफल १.६	जडिबुटी तथा अन्य उच्च मूल्यका मसलाजन्य उत्पादनमा जोड दिएको हुने	जडिबुटी तथा अन्य उच्च मूल्यका मसलाजन्य उत्पादन	प्रतिशत	०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		७	१३	३	
प्रतिफल १.७	वन पैदावार उपयोग तथा जैविक विविधता र वातावरण सम्बन्धी नीति, कानून, योजना तर्जुमा कार्यान्वयन नियमन तथा अनुगमन भएको हुने	नीति, कानून, योजना तर्जुमा कार्यान्वयन नियमन तथा अनुगमन	प्रकृया	०	निरन्तर					१००	"	"		७	१३	३	
प्रतिफल १.८	खानी तथा खनिज पदार्थहरूको पहिचान तथा वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण उपाय अवलम्बन गरी सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा उपयोग भएको हुने	वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण उपाय अवलम्बन गरी सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा उपयोग	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		७	१३	३	
प्रतिफल १.९	एक वडा एक उद्यान पार्क निर्माण भएको हुने	उद्यान पार्क	संख्या	०		१	१	२	२	६	"	"		७	१३	३	
प्रतिफल १.१०	वन्यजन्तुको लागि वन क्षेत्रमा पोखरी निर्माण भएको हुने	पोखरी निर्माण	संख्या				१	१	१	३	"	"		७	१३	३	
प्रतिफल १.११	उच्च प्रविधिको नर्सरी प्रवर्द्धन भएको हुने	नर्सरी प्रवर्द्धन	प्रतिशत			५०	५०			१००	"	"		७	१३	३	

७.२ जलाधार संरक्षण

७.२.१ पृष्ठभूमि

वन, जलाधार क्षेत्र तथा जैविक विविधताले भरीपूर्ण यस गाउँपालिकामा जलक्षेत्रले ०.१४ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको छ । यस गाउँपालिका भित्र विभिन्न खोला नाला, पोखरी तथा भरना र घाँसे मैदानहरु रहेका छन् ।

गिरवारी खोला, केरुङ्गे खोला लगायत अन्य साना खोला यस गाउँपालिका भएर बग्ने गर्दछन् । वडा नं. ५ को बसेनी भरना र वडा नं. २ को राइनो रिभर भरना यहाँको विशेष प्राकृतिक रमणीय भरनामा पर्दछन् । यस गाउँपालिकाको विशिष्ट वातावरणीय अवस्थासँग यहाँ बग्ने खोलानाला र भरनाको अभिन्न सम्बन्ध रहेको छ । तसर्थ महत्वपूर्ण जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गरी खानेपानी तथा सिंचाइमा दिगो उपयोग गर्दै गाउँपालिकाको विकासलाई अगाडी बढाउन आवश्यक छ ।

७.२.२ समस्या

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रमहरु सञ्चालन नहुनु, जलवायु परिवर्तन मापन केन्द्र नहुनु, जथाभावी भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माण हुनु, वनजंगलको विनाशका कारण जमिन माथिको वायुमण्डलको तापक्रम बढ्नु, कृषि, जैविक विविधता र ऊर्जा लगायतका क्षेत्रहरु एवम् जीविकोपार्जनमा समेत प्रतिकूल प्रभाव पर्नु, जटिल भौगोलिक अवस्था अनुरूपका विभिन्न किसिमका प्रकोपहरु, अनुसन्धान तथा तथ्याङ्कको कमी हुनु, अन्तरनिकाय समन्वय पर्याप्त नहुनु, नीति तथा कार्यक्रमहरुमा जलवायुको मुद्दा सम्बोधन नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

७.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

विकास आयोजनाले वातावरणमा पारेको असरको अनुगमन गरी नियमन गर्न, जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावहरु न्यूनीकरण गरी जलाधारको क्षमता वृद्धि गर्न, जलाधार संरक्षण र संवर्द्धन गर्न आवश्यक पर्ने जनशक्ति, सीप, दक्षताको अभाव तत्काल पुरा गरी प्रभावकारी तुल्याउन, संवेदनशील र कमजोर भू-बनोट भएका क्षेत्रको संरक्षण गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

भूक्षय नियन्त्रण, वन, जंगल, जैविक विविधता र वातावरण संरक्षण आदि स्थानीय सरकारको अधिकारमा रहनु, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी अनुकूलन कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, दिगो विकासका लक्ष्यहरुमा अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय र सरकारबाट प्रतिबद्धता जाहेर गर्नु, जलवायु वित्तको व्यवस्था हुनु, प्रकृति संरक्षण अनुकूलनको क्षमता बढाउन राष्ट्रिय कार्ययोजना तयार हुनु र जलवायु परिवर्तनका क्षेत्रमा उपलब्ध अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगलाई राष्ट्रिय बजेट प्रणालीमा एकीकृत गर्नु यस क्षेत्रका अवसरहरु रहेका छन् ।

७.२.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

समृद्ध समाज निर्माणको लागि दिगो जल श्रोतको व्यवस्थापन ।

लक्ष्य

संरक्षित भू तथा जलाधार विकास र जलवायु परिवर्तन प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने ।

उद्देश्य

१. एकिकृत जलाधार व्यवस्थापन मार्फत जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नु ।

७.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ एकिकृत जलाधार व्यवस्थापन मार्फत जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नु ।	
१.१ स्थानीय समुदाय लगायत सबै सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास गर्ने ।	१.१.१ जलाधार क्षेत्रहरू संरक्षण तथा उपयोग गर्ने नीति तयार गरिनेछ ।
	१.१.२ समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूल कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.३ गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार क्षेत्रहरू पहिचान, नक्सांकन, संरक्षण एवं सहभागितामूलक व्यवस्थापन गरिनेछ ।
	१.१.४ वर्षे पानी संकलन गरिनेछ ।
१.२ हरित विकासको अवधारणा अवलम्बन गरी जलवायु परिवर्तनका असरहरूको जोखिममा रहेका प्राकृतिक श्रोतको उत्थानशीलता विकास गर्ने ।	१.२.१ विभिन्न खोलाबाट हुने कटानलाई नियन्त्रण गर्न आवश्यकता अनुसार गुरु योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	१.२.२ जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी तथा सचेतना निर्माण गर्ने कार्य गरिनेछ ।
	१.२.३ प्रकोप नक्सांकन तथा जोखिम न्यूनीकरण गरिनेछ ।

७.२.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूल कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
२. गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार क्षेत्रहरू पहिचान, नक्सांकन, संरक्षण एवं सहभागितामूलक व्यवस्थापन गर्ने ।
३. विभिन्न खोलाबाट हुने कटानलाई नियन्त्रण गर्न आवश्यकता अनुसार गुरु योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।

७.२.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/ ७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	भू तथा जलाधार क्षेत्रहरु संरक्षण तथा उपयोग गर्ने नीति तयार	संख्या	०		१				१	गापा
२			१.१.२	ख	समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूल कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"
३			१.१.३	ख	गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार क्षेत्रहरु पहिचान, नक्सांकन, संरक्षण एवं सहभागितामूलक व्यवस्थापन	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"
४			१.१.४	क	वर्षे पानी संकलन	प्रकृया		निरन्तर					१००	"
५	२	२.१	२.१.१	ख	विभिन्न खोलाबाट हुने कटानलाई नियन्त्रण गर्न आवश्यकता अनुसार गुरु योजना बनाई कार्यान्वयन	संख्या	०		१				१	"
६			२.१.२	ख	जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
७			२.१.३	क	प्रकोप नक्सांकन तथा जोखिम न्यूनीकरण	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	"

७.२.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३							
प्रभाव	जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्दै जलवायु परिवर्तन उत्थानशील समाज निर्माण भएको हुने	ऊर्जा क्षेत्रबाट हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जन कम हुने (CO2)	प्रतिशत	-						०	गापा	गापा		७	१३	३
असर १	प्राकृतिक श्रोतहरूको जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि भएको हुने	जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि	प्रतिशत							१००	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.१	भू तथा जलाधार क्षेत्रहरू संरक्षण तथा उपयोग गर्ने नीति तयार भएको हुने	नीति	संख्या	०	१					१	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.२	समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूल कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.३	गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार क्षेत्रहरू पहिचान, नक्सांकन, संरक्षण एवं सहभागितामूलक व्यवस्थापन भएको हुने	जलाधार क्षेत्रहरू पहिचान, नक्सांकन, संरक्षण एवं सहभागितामूलक व्यवस्थापन	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.४	वर्षे पानी संकलन भएको हुने	वर्षे पानी संकलन	प्रकृत्या		निरन्तर					१००	"	"		७	१३	३
प्रतिफल	विभिन्न खोलाबाट हुने	गुरु योजना	संख्या	०		१				१	"	"		७	१३	३

१.५	कटानलाई नियन्त्रण गर्न आवश्यकता अनुसार गुरु योजना बनाई कार्यान्वयन भएको हुने															
प्रतिफल १.६	जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी कार्यक्रम भएको हुने	पूर्वतयारी कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		७	१३	३
प्रतिफल १.७	प्रकोप नक्सांकन तथा जोखिम न्यूनीकरण भएको हुने	प्रकोप नक्सांकन तथा जोखिम न्यूनीकरण	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		७	१३	३

७.३ फोहोरमैला व्यवस्थापन

७.३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरेको छ। वातावरण संरक्षणका लागि सरकारी स्तरबाट प्रभावकारी नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न र स्थानीय समुदायसँग सहकार्य गर्दै मानव अनुकूलको वातावरण निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। वर्तमानमा वन, वातावरण, जलवायु अनुकूलताले दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिका लागि महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ।

हुप्सेकोट गाउँपालिकाको हकमा घरेलु रूपमा सरसफाई र फोहोरमैलाको व्यवस्थापन हुने गरेको भएतापनि पूर्ण रूपमा व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण गर्न आवश्यक संरचनागत र संस्थागत व्यवस्था भने हुन सकेको छैन। वातावरण संरक्षणका लागि सरकारी स्तरबाट पनि अझ प्रभावकारी नीति निर्माण गरी फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक श्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन हुन आवश्यक छ। यस गाउँपालिकामा ७९ % घरपरिवारले फलस भएको शौचालय, १७ % घरपरिवारले साधारण शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ४ % घरपरिवारमा शौचालय नरहेको देखिन्छ।

७.३.२ समस्या

फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन नहुनु र दीर्घकालीन रूपमा फोहोर व्यवस्थापनको लागि ठाँउ उपयुक्त नहुनु (डम्पीड साइट), सडकहरु कच्ची तथा नाला र ढलको व्यवस्था सबै स्थानमा नहुनाले ढल निकासको समस्या हुनु, फोहोरमैला उत्सर्जन, बोटल तथा प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासनका कारण वायु र पानीजन्य प्रदूषण, प्रदूषण नियमन सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन नहुनु, खुल्ला रूपमा दाह संस्कार गर्ने गरकोले वातावरण प्रदूषण हुनु, सार्वजनिक स्थानमा शौचालयको व्यवस्था नहुनु र डस्टबिन संख्या प्रयाप्त नहुनु प्रमुख समस्या हुन्।

७.३.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय गर्न, वातावरण तथा स्वच्छताको विषयमा नागरिकको सचेतना वृद्धि गर्न, वन जङ्गलको अतिक्रमण रोक्न, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकास बीच सामन्जस्यता स्थापित गर्न, विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय गर्न, जंगल र हरियाली क्षेत्रको वृद्धि गर्न, बलौटे जमिन र नाङ्गा पहाडका कारणले हरियाली क्षेत्र विस्तार गर्न कठिन हुनु जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन्।

अवसर

विकास निर्माणका कार्यमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको व्यवस्था हुनु, वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय समुदायसँग सहकार्य मार्फत मानव अनुकूलको वातावरण निर्माणमा सहयोग पुग्नु, फोहोरमैला व्यवस्थापनमा गाउँपालिका सक्रिय रहनु, फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढल निकासको लागि गाउँपालिकाले प्रदेश र संघीय सरकारसँग समन्वय गर्नु, विकास निर्माणका कार्यमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको व्यवस्था हुनु, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम गाउँपालिका स्तरमा सञ्चालन हुनु जस्ता अवसरहरु रहेका छन्।

७.३.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार; समग्र हुप्सेकोटको आधार।

लक्ष्य

सफा, स्वच्छ र हरित वातावरणीय समृद्धि हाँसिल गर्ने।

उद्देश्य

१. उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माण कार्यहरू वातावरणमैत्री बनाउनु।
२. सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु।

७.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरणमैत्री बनाउनु ।	
१.१ वातावरणमैत्री नीति, अनुसन्धान, विकास तथा विस्तार गरी पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्ने ।	१.१.१ वातावरणीय मूल्याङ्कन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार गरिनेछ ।
	१.१.२ अनुसन्धान निकाय तथा संस्थाको क्षमता विकास गरिनेछ ।
	१.१.३ वातावरणीय चेतना, फोहोरमैला व्यवस्थापन र शैक्षिक तथा जनचेतना कार्यक्रम तिव्र बनाइनेछ ।
	१.१.४ प्रदूषण मापदण्ड, शुल्क तथा जरिवाना लागू गरिनेछ ।
	१.१.५ हरेक घरको दिशाजन्य लेदो व्यवस्थापन (Faecal Sludge Management) को लागि सेफ्टी ट्याङ्की सहित पिट होललाई अनिवार्य गराईनेछ ।
	१.१.६ चपाह गाउँमा ल्यान्डफिल साइटको निर्माण तथा स्तरोन्नति गरिनेछ ।
उद्देश्य २ सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु ।	
२.१ फोहोरमैला व्यवस्थापन, पुनःप्रशोधन तथा पुनःप्रयोग विधि अवलम्बन गर्ने ।	२.१.१ फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि पि.पि.ई मोडल प्रयोग गरिनेछ ।
	२.१.२ प्लाष्टिक प्रयोग निरुत्साहित गर्नका लागि सफा भोला कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.३ गोबर ग्याँस, सुधारिएको चुलो, विद्युतिय चुलो जस्ता कम खर्चिला तथा वातावरणीय रुपमा अनुकूल प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।

७.३.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. चपाह गाउँमा ल्यान्डफिल साइटको निर्माण तथा स्तरोन्नति गर्ने ।
२. प्रदूषण मापदण्ड, शुल्क तथा जरिवाना लागू गर्ने ।
३. हरेक घरको दिशाजन्य लेदो व्यवस्थापन (Faecal Sludge Management) को लागि सेफ्टी ट्याङ्की सहित पिट होललाई अनिवार्य

७.३.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	ख	वातावरणीय मूल्याङ्कन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार	संख्या	०			१			१	गापा
२			१.१.२	क	अनुसन्धान निकाय तथा संस्थाको क्षमता विकास	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"
३			१.१.३	क	वातावरणीय चेतना, फोहोरमैला व्यवस्थापन र शैक्षिक तथा जनचेतना कार्यक्रम	पटक		१	१	१	१	१	५	"
४			१.१.४	क	प्रदुषण मापदण्ड, शुल्क तथा जरिवाना लागू	प्रतिशत		५०	५०				१००	"
६			१.१.५	क	हरेक घरको दिशाजन्य लेदो व्यवस्थापन (Faecal Sludge Management) को लागि सेफ्टी ट्याङ्की सहित पिट होललाई अनिवार्य गर्ने	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"
७			१.१.६	ग	चपाह गाउँमा ल्यान्डफिल साइटको निर्माण तथा स्तरोन्नति	संख्या	०			१			१	"
८	२	२.१	२.१.१	क	फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि पि.पि.ई मोडल प्रयोग	प्रकृया		निरन्तर					१००	"
९			२.१.२	क	प्लाष्टिक प्रयोग निरुत्साहित गर्नका लागि सफा भोला कार्यक्रम	प्रकृया		निरन्तर					१००	"
१०			२.१.३	क	गोबर ग्याँस, सुधारिएको चुलो, विद्युतिय चुलो जस्ता कम खर्चिला तथा वातावरणीय रुपमा अनुकूल प्रविधिको प्रयोग	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"

७.३.८ नतिजा																
नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	वातावरणमैत्री विकास मार्फत् सफा र स्वच्छ वातावरण सहितको समृद्धि हाँसिल भएको हुने	वनले ढाकेको क्षेत्र वृद्धि हुने	प्रतिशत	५९.९९						६५	गापा	गापा		७	१५	८
असर १	उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरणमैत्री भएको हुने	वातावरणमैत्री पूर्वाधार	प्रतिशत							१००	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.१	वातावरणीय मूल्याङ्कन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार भएको हुने	नीति तथा मापदण्ड	संख्या	०			१			१	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.२	अनुसन्धान निकाय तथा संस्थाको क्षमता विकास भएको हुने	क्षमता विकास	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.३	वातावरणीय चेतना, फोहोरमैला व्यवस्थापन र शैक्षिक तथा जनचेतना कार्यक्रम भएको हुने	जनचेतना कार्यक्रम	पटक		१	१	१	१	१	५	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.४	प्रदुषण मापदण्ड, शुल्क तथा जरिवाना लागू भएको हुने	प्रदुषण मापदण्ड, शुल्क तथा जरिवाना लागू	प्रतिशत		५०	५०				१००	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.५	हरेक घरको दिशाजन्य लेदो व्यवस्थापन (Faecal Sludge Management) को लागि सेफ्टी ट्याङ्की	सेफ्टी ट्याङ्की सहित पिट होललाई अनिवार्य	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		७	१५	८

	सहित पिट होललाई अनिवार्य भएको हुने															
प्रतिफल १.६	चपाह गाउँमा ल्यान्डफिल साइटको निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने	ल्यान्डफिल साइट	संख्या	०			१			१	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.७	फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि पि.पि.ई मोडल प्रयोग भएको हुने	पि.पि.ई मोडल प्रयोग	प्रकृया		निरन्तर					१००	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.८	प्लाष्टिक प्रयोग निरुत्साहित गर्नका लागि सफा भोला कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	सफा भोला कार्यक्रम	प्रकृया		निरन्तर					१००	"	"		७	१५	८
प्रतिफल १.९	गोबर ग्याँस, सुधारिएको चुलो, विद्युतिय चुलो जस्ता कम खर्चिला तथा वातावरणीय रुपमा अनुकूल प्रविधिको प्रयोग भएको हुने	वातावरणीय रुपमा अनुकूल प्रविधिको प्रयोग	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		७	१५	८

७.४ विपद व्यवस्थापन

७.४.१ पृष्ठभूमि

नेपाल विपद जोखिम क्षेत्र भएकोले वर्षेनी विभिन्न प्राकृतिक प्रकोपको सामना गरी रहनु पर्ने र यस्ता विपत्तिले ठूलो धनजनको क्षति हुँदै आएको छ । यस गाउँपालिकाले पनि विविध विपदका घटनाहरूबाट वर्षेनी ठूलो धनजनको क्षति भोग्दै आएको छ । यहाँका करीब १० प्रतिशत घरधुरी विपदको जोखिममा रहेका छन्, जसको स्थानान्तरण तथा संरक्षण गर्नुपर्ने देखिन्छ । विपद जोखिमको पूर्वानुमान, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य र पुनर्लाभसम्बन्धी क्षमता विकाससँगै विपद जोखिम संवेदनशिल योजना तथा पूर्वाधार निर्माण प्रक्रियाको सुनिश्चित गर्नु पनि गाउँपालिकाको जिम्मेवारी छ ।

विपद व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न आवश्यक रहेको छ । यस गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापनलाई ध्यानमा राखेर दिगो र वातावरणमैत्री योजना अवलम्बन तथा जैविक विविधता र प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन र दिगो उपयोग गरी, जल वायु अनुकूलन तथा न्यूनीकरण पद्धतिको अवलम्बनका साथै वन भू तथा जलाधार, विपद र फोहरमैला व्यवस्थापन गरी वातावरण मैत्री विकासको माध्यमबाट हरित र सफा गाउँ विकास गरिनेछ । यस गाउँपालिकामा भूकम्प प्रतिरोधी घर ८.७ प्रतिशत रहेको छ भने अन्य घरहरू भूकम्पको जोखिममा रहेका छन् ।

७.४.२ समस्या

न्यून संख्यामा रहेको स्वास्थ्य संस्थामा पूर्वाधारको कमी, विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी उपकरणको कमी हुनु, सुरक्षित आवास गृह नभएको, विपदसँग सम्बन्धीत घटनाहरू वृद्धि हुँदै जानु, विपद व्यवस्थापनको लागि जनशक्ति, उद्धार सामग्री, प्रविधि संयन्त्र र कोषको व्यवस्थापन गरी राहत, उद्धार र पुर्नस्थापन गर्न नसक्नु, भौगोलिक बनावटका कारण नदी कटान, डुवान, बाढी जस्ता प्रकोपले बस्ती/घर विस्थापित र जोखिममा हुनु, विपद जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना नहुनु, विकास निर्माण गर्दा विपद जोखिम पक्षलाई ध्यान नदिनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

७.४.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी पूर्व सूचना प्रणालीको व्यवस्था गरी जनतालाई सचेत गराउन, विपद व्यवस्थापनको लागि जनशक्ति, उद्धार सामग्री, प्रविधि संयन्त्र र कोषको व्यवस्थापन गरी राहत, उद्धार र पुर्नस्थापन गर्न, विपद व्यवस्थापनमा सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको संलग्नतामा एकीकृत कार्यक्रम सञ्चालन गर्न, भूक्षय, बाढी, पहिरो, चट्टायाड, आगलागी, जोखियुक्त बस्ती, लगायतका विपदको पूर्व सूचना र पूर्व सावधानी अपनाउन जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् ।

अवसर

स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा एकीकृत बस्ती विकास कार्यलाई तालमेल हुने गरी विकास गर्ने, आर्थिक-सामाजिक रूपान्तरणका लागि जनजीविकामा सुधार भएको विपद प्रतिरोधी गुणस्तरीय पूर्वाधारसहित विपद उत्थानशील बस्ती विकास गर्ने, सबै प्रकारका विपदको सामना गर्न आधुनिक प्रविधियुक्त संरचना र दक्ष जनशक्तिको विकास गर्ने तथा विकास साभेदारहरूबाट प्राप्त सहयोगलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी आत्मनिर्भर बन्ने जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

७.४.४ सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

हुप्सेकोट जनताको आवाज, पूर्वाधारयुक्त विपद उत्थानशील विकास ।

लक्ष्य

प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपदबाट हुन सक्ने क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्ने ।

उद्देश्य

- जोखिम न्यूनीकरण र पुनर्स्थापनाका लागि भरपर्दो सूचना प्रणाली र संयन्त्रको निर्माण गर्नु ।
- जोखिममा परेका वस्तीहरू सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्नु ।

७.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ जोखिम न्यूनीकरण र पुनर्स्थापनाका लागि भरपर्दो सूचना प्रणाली र संयन्त्रको निर्माण गर्नु ।	
१.१ दक्ष जनशक्ति र आवश्यक श्रोत साधनको व्यवस्थापन गरी विपदको न्यूनीकरण र पुनर्स्थापनाको व्यवस्थापन गर्ने ।	१.१.१ विपद जोखिम पूर्वानुमान, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य सम्बन्धी पूर्वाधार, जनशक्ति क्षमता र सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
	१.१.२ गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन नीति, रणनीति तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	१.१.३ खुला क्षेत्रको पहिचान, अभिलेखाङ्कन तथा व्यवस्थापन कार्य गरिनेछ ।
	१.१.४ नागरिकमैत्री सुरक्षा सेवा सुदृढ गरी जोखिम व्यवस्थापन र न्यूनीकरणको लागि सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक लगानी वृद्धि गरिनेछ ।
	१.१.५ जोखिम क्षेत्र पहिचान गरी जोखिम नक्सा होडिड बोर्ड राखिनेछ ।
	१.१.६ विपद व्यवस्थापन समिति निर्माण गरी तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.१.७ वडा स्तरीय विपद प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	१.१.८ विपद सम्बन्धी विद्यालय स्तरीय सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
१.२ विपद पश्चातको पुनर्स्थापनाको व्यवस्थापन गर्ने ।	१.२.१ विपद पछिको पुनर्स्थापनाको लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास गरिनेछ ।
उद्देश्य २ जोखिममा परेका वस्तीहरू सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्नु ।	
२.१ बाढी, पहिरो, भू-क्षय र खोला कटानको जोखिममा रहेका वस्तीहरू संरक्षण गर्ने ।	२.१.१ भू-उपयोग नीति निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरिनेछ ।
	२.१.२ जोखिममा रहेका वस्तीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.३ बाढी, पहिरो, भू-क्षय र खोला कटान नियन्त्रण गरिनेछ ।

७.४.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

- भू-उपयोग नीति निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गर्ने ।
- जोखिममा रहेका वस्तीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने ।
- खुला क्षेत्रको पहिचान, अभिलेखाङ्कन तथा व्यवस्थापन कार्य गर्ने ।

७.४.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	विपद जोखिम पूर्वानुमान, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य सम्बन्धी पूर्वधार, जनशक्ति क्षमता र सूचना प्रणालीको विकास	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	गापा
२			१.१.२	क	गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन नीति, रणनीति तयार	संख्या	०	१					१	"
३			१.१.३	क	खुला क्षेत्रको पहिचान, अभिलेखाङ्कन तथा व्यवस्थापन कार्य	संख्या	०		१				१	"
४			१.१.४	क	नागरिकमैत्री सुरक्षा सेवा सुदृढ गरी जोखिम व्यवस्थापन र न्यूनीकरणको लागि सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक लगानी वृद्धि	प्रकृया		निरन्तर					१००	"
५			१.१.५	क	जोखिम क्षेत्र पहिचान गरी जोखिम नक्सा होडिड बोर्ड राख्ने	प्रतिशत		५०	५०				१००	"
६			१.१.६	क	विपद व्यवस्थापन समिति निर्माण गरी तालिमको व्यवस्था	पटक		१	१	१	१	१	५	"
७			१.१.७	क	वडा स्तरीय विपद प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन	पटक		१	१	१	१	१	५	"
८			१.१.८	क	विपद सम्बन्धी विद्यालय स्तरीय सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
९		१.२	१.२.१	ग	विपद पछिको पुनर्स्थापनाको लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"
१०	२	२.१	२.१.१	ख	भू-उपयोग नीति निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान	संख्या	०		१				१	"
११			२.१.२	क	जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण	संख्या	०		१				१	"
१२			२.१.३	ख	बाढी, पहिरो, भू-क्षय र खोला कटान नियन्त्रण	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"

७.४.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको श्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	विविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३							
प्रभाव	प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद एवम् जोखिम न्यूनीकरण गर्दै विपद उत्थानशील समाजको निर्माण भएको हुने	विपदका घटनाहरूबाट मृत्यु हुनेको संख्या	संख्या							०	गापा	गापा		६	११	८
असर १	जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपदका सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा, पहिचान, अनुगमन र पूर्व- चेतावनी प्रणाली सुदृढ भएको हुने	विपदका सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा र पहिचान	प्रतिशत							१००	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.१	विपद जोखिम पूर्वानुमान, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य सम्बन्धी पूर्वाधार, जनशक्ति क्षमता र सूचना प्रणालीको विकास भएको हुने	विपद जोखिम पूर्वानुमान, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य प्रणालीको विकास	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.२	गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन नीति, रणनीति तयार भएको हुने	नीति	संख्या	०	१					१	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.३	खुला क्षेत्रको पहिचान, अभिलेखाङ्कन तथा व्यवस्थापन कार्य भएको हुने	खुला क्षेत्रको पहिचान, अभिलेखाङ्कन तथा व्यवस्थापन	संख्या	०		१				१	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.४	नागरिकमैत्री सुरक्षा सेवा सुदृढ गरी जोखिम व्यवस्थापन र न्यूनीकरणको	सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक लगानी	प्रकृत्या		निरन्तर						"	"		६	११	८

	लागि सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक लगानी वृद्धि भएको हुने															
प्रतिफल १.५	जोखिम क्षेत्र पहिचान गरी जोखिम नक्सा होडिड बोर्ड राखेको हुने	होडिड बोर्ड	प्रतिशत		५०	५०				१००	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.६	विपद व्यवस्थापन समिति निर्माण गरी तालिमको व्यवस्था भएको हुने	तालिम	पटक		१	१	१	१	१	५	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.७	वडा स्तरीय विपद प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक		१	१	१	१	१	५	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.५	विपद सम्बन्धी विद्यालय स्तरीय सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	सचेतना कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.८	विपद पछिको पुनर्स्थापनाको लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास भएको हुने	उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास	प्रतिशत		२०	२०	२०	२०	२०	१००	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.९	भू-उपयोग नीति निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान भएको हुने	नीति	संख्या	०		१				१	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.१०	जोखिममा रहेका वस्तीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण भएको हुने	वस्ती स्थानान्तरण	संख्या	०			१			१	"	"		६	११	८
प्रतिफल १.११	वाढी, पहिरो, भू-क्षय र खोला कटान नियन्त्रण भएको हुने	वाढी, पहिरो, भू-क्षय र खोला कटान नियन्त्रण	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	"	"		६	११	८

परिच्छेद ८ : सुशासन तथा संस्थागत विकास

८.१ सुशासन तथा सेवा प्रवाह

८.१.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय तह नागरिकका निकटका सरकार हुन् । राज्यका तर्फबाट स्थानीय स्तरमा गरिने सेवा प्रवाह स्थानीय तहको प्रमुख जिम्मेवारी हो । स्थानीय तहमा सुशासन स्थापना भएमा मात्र नागरिकले परिवर्तन र लोकतन्त्रको अनुभूति गर्ने अवसर प्राप्त गर्न सक्दछन् । यसका निमित्त स्थानीय तहहरू सक्षम, पारदर्शी, भ्रष्टाचार मुक्त, उत्तरदायी र सभागितामूलक हुन आवश्यक छ । यस गाउँपालिकाको संस्थागत संरचनामा गाउँ कार्यपालिका, सभा, न्यायिक समिति र वडासमितिको आफ्नो जिम्मेवारी अनुसार क्रियाशील रहेका छन् । हाल गाउँ कार्यपालिकामा २१ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । योजना तर्जुमा सम्बद्ध समितिहरू गठन भई कार्यरत छन् । यसैगरी स्थानीय सञ्चित कोष स्थापना भई सुत्रमा आधारित वित्तीय कारोवार सञ्चालन भएको, व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा, वस्तुगत विवरण संकलन आदि कार्यमा सफ्टवेयरको प्रयोग गरिँदै आएको, गाउँपालिका र वडाहरूमा नागरिक बडापत्र प्रकाशित भएका, स्थानीय कार्यक्रमहरू उपभोक्ता समिति मार्फत कार्यान्वयन हुने गरेको, सार्वजनिक परीक्षण र सामाजिक परीक्षण हालसालै आरम्भ भएका छन् ।

विकास प्रयासलाई व्यवस्थित र प्रणालीगत रूपमा सञ्चालन गरी अपेक्षित उपलब्धि हाँसिल गर्न योजनावद्ध विकासको आवश्यकता पर्दछ । भरपर्दो तथ्याङ्क कार्यान्वयनयोग्य योजनाको आधार हो । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्राधिकारका विषयमा योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी ऐनले स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख व्यवस्थापन, पार्श्वचित्र तथा श्रोत नक्सा अद्यावधिक बनाउने, सूचना तथा अभिलेख केन्द्र सञ्चालन गर्ने, जनशक्तिको तथ्याङ्क संकलन गर्ने आदि कार्य स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारको दायरामा राखेको छ । यस गाउँपालिकाले घरधुरी सर्वेक्षण र संस्थागत तथ्याङ्क संकलन गरी वस्तुगत विवरण तयार गरेको छ ।

८.१.२ समस्या

स्थानीय आवश्यकताका आधारमा संगठन पुर्नसंरचना भई नसक्नु, वडा कार्यालय भवनहरू सुविधासम्पन्न नहुनु, इन्टरनेट नेटवर्कको भरपर्दो सुविधा नहुँदा विद्युतीय सूचना प्रविधिमा आधारित कार्यप्रणाली अवलम्बन गर्न कठिनाई हुनु, आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका कानून, कार्यविधि तथा मापदण्डहरू सबै बनी नसक्नु, बढ्दो जनआकांक्षा अनुरूप सेवा प्रवाह हुन नसक्नु, आन्तरिक श्रोत न्युन रहनु, योजना प्रणालीका बारेमा कम चासो र जानकारी हुनु, कमजोर योजना प्राथमिकीकरण, टुक्रे र वितरणकारी आयोजनाको बाहुल्यता हुनु, श्रोत साधन र योजनाका बीच तादात्म्यताको कमी हुनु, जनशक्तिको अभावले योजना सञ्चालन र अनुगमनमा कठिनाई हुनु, तथ्याङ्क प्रणाली कमजोर हुनु र विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध नहुनु, गाउँपालिकामा कार्यरत सबै निकायको तथ्याङ्क एकिकृत गरी उपयोग गर्न अन्तर निकाय समन्वयको अभाव हुनु, सुशासनका सम्बन्धमा स्थानीय जानकारीको अभाव हुनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन् ।

८.१.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

कर्मचारीको पदपूर्ति गरी सबै वडा तथा विषयगत शाखाहरूमा दरबन्दी अनुसारको कर्मचारी पदपूर्ति गर्न, संघीय सरकारबाट खटिने कर्मचारीहरूमा स्थायित्व ल्याउन, समायोजित कर्मचारीहरूलाई स्थानीय सेवा अनुसार सञ्चालन गरी व्यवस्थित गर्न, स्थानीय स्तरमा रहेका केन्द्रिय, प्रादेशिक निकाय/कार्यक्रम तथा गैरसरकारी संस्थासँग प्रभावकारी समन्वय कायम गर्न, तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित गरी विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गर्न, तथ्याङ्क तथा वस्तुगत विवरणलाई वार्षिक रूपमा अध्यावधिक गर्न, योजना र तथ्याङ्क बीच तादात्म्यता कायम गर्न, पूर्व सम्भाव्यताका आधारमा आयोजनाहरूको छनौट र कार्यान्वयन गर्न, दामासाहीमा आधारित बजेट वितरणको कार्यलाई योजना अनुशासनमा ल्याउन, संघीय र प्रादेशिक योजना कार्यक्रमको स्थानीय तहसँग समन्वय मिलाउन र योजनागत दोहोरोपना हटाउन, योजना अभिलेख व्यवस्थापन अध्यावधिक गर्न, नियमित अनुगमन गरी निर्धारित समय, लागत र गुणस्तरमा आयोजना सम्पन्न गर्न जस्ता चुनौतीहरू छन् ।

अवसर

स्थानीय तहको एकल अधिकार भित्रका विषयमा कानून निर्माण गरी जनशक्ति परिचालन गर्ने अधिकार र अवसर हुनु, समावेशी प्रतिनिधित्व सहित निर्वाचित प्रतिनिधिबाट स्थानीय तहको सञ्चालन हुनु, आफ्नो प्रशासनिक संगठन र संरचना

आफै निर्माण गर्न सक्ने अधिकार हुनु, संवैधानिक तथा कानुनी रूपमा नै वित्तीय हस्तान्तरणबाट निश्चित श्रोतको सुनिश्चितता रहनु, स्थानीय तवरमा विकास साभेदारहरुको उपस्थिति र सकारात्मक सहयोगको वातावरण हुनु, स्थानीय स्तरमा रहेका अन्य तहहरु गाउँपालिकासँग समन्वयमा रहने प्रणालीको विकास हुनु, स्थानीय योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा स्थानीय तहलाई पूर्ण अधिकार हुनु, स्थानीय कार्यक्षेत्र भएका गै.स.सं.हरु स्थानीय योजना प्रणालीमा आवद्ध हुँदै जानु, नेपाल सरकारबाट योजना प्रणालीका सम्बन्धमा नमूना कार्यविधिहरु उपलब्ध हुनु, अधिकांश विकास आयोजना तथा कार्यक्रमहरुले स्थानीय प्रतिनिधिकै संयोजकत्वमा आयोजना छनौट गर्ने अभ्यास गर्नु, विकास योजना सम्बन्धमा सामाजिक सचेतना बढ्दै जानु, योजना तर्जुमा सम्बन्धी समितिहरु क्रियाशील रहनु जस्ता अवसरहरु छन् ।

८.१.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

संस्थागत विकास र उत्तरदायी सेवा प्रवाह ।

लक्ष्य

पहुँचयोग्य, सबल र सुलभ सेवा प्रवाह गरी सुशासन कायम गर्ने ।

उद्देश्य

१. संस्थागत सुशासन कायम गर्नु ।
२. सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।
३. तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थित र सुदृढ गर्नु ।

८.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ संस्थागत सुशासन कायम गर्नु ।	
१.१ संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।	१.१.१ वडा कार्यालय भवनहरुको मर्मत संभार तथा स्तरोन्नती गरिनेछ, र आफ्नो भवन नभएका वडा कार्यालयको भवन निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.२ विधि र कानूनहरुको निर्माण गरी संस्थागत कार्यप्रणालीको स्थापना गरिनेछ ।
	१.१.३ संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन गरी संगठनात्मक पुर्नसंरचना गरिनेछ ।
	१.१.४ दरबन्दी अनुसार कर्मचारीहरुको पद पूर्ति गरिनेछ ।
	१.१.५ कर्मचारी र पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास गरिनेछ ।
उद्देश्य २ सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।	
२.१ सेवा प्रवाह प्रभावकारी बनाउने ।	२.१.१ गाउँपालिकाको वेवसाइट नियमित रूपमा अध्यावधिक गरिनेछ ।
	२.१.२ स्थानीय विकास संरचना तथा सेवा प्रवाहको मापदण्डहरु तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	२.१.३ नागरिक बडापत्रलाई अध्यावधिक गरी डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
	२.१.४ गुनासो सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता नागरिक उत्तरदायी संयन्त्रहरुलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
	२.१.५ बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगतिहरुको नियमित रूपमा सार्वजनिक गरिनेछ ।
	२.१.६ अन्तर तह तथा अन्तर निकाय समन्वय प्रभावकारी बनाइनेछ ।

	२.१.७ “जनतासँग अध्यक्ष” कार्यक्रम सञ्चालन गरी स्थानीय गुनासो सुन्ने, पृष्ठपोषण लिने र व्यवस्थापन गर्ने प्रणालीको अवलम्बन गरिनेछ ।
	२.१.८ बेरुजुको विवरण सहितको वार्षिक प्रतिवेदन सभाको लेखा समितिमा प्रस्तुत गरिनेछ ।
	२.१.९ अनुगमन योजनाको निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	२.१.१० नतिजामा आधारित सूचकहरु निर्माण गरी सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापना गरिनेछ ।
	२.१.११ आयोजनागत रुपमा अनुगमनको जिम्मेवारी तोकी नियमित अनुगमन प्रतिवेदन प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
उद्देश्य ३ तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थित र सुदृढ गर्नु ।	
३.१ तथ्य र तथ्याङ्कमा आधारित योजना प्रणाली स्थापित गर्ने ।	३.१.१ वस्तुगत विवरण तयार गर्दा प्राकृतिक श्रोत र सेवा सुविधाहरुको पहुँच सहितको श्रोत नक्साहरु तयार गरी वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गरिनेछ ।
	३.१.२ वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्साहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गरिनेछ ।
	३.१.३ गाउँपालिकामा सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
	३.१.४ भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, संस्थागत, लैङ्गिक लगायतका विषय क्षेत्रका खण्डकृत तथ्याङ्क सहितको वस्तुगत विवरण तयार गरिनेछ ।
	३.१.५ मेट्रिक सिस्टममा घर नम्बरिङ तथा ल्यान्ड डिजिटलाईजेसन गरिनेछ ।

८.१.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. विधि र कानूनहरुको निर्माण गरी संस्थागत कार्यप्रणालीको स्थापना गर्ने ।
२. कर्मचारी र पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास गर्ने ।
३. वडा कार्यालय भवनहरुको मर्मत संभार तथा स्तरोन्नती गर्ने र आफ्नो भवन नभएका वडा कार्यालयको भवन निर्माण गर्ने ।

८.१.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु	
								२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३			
१	१	१.१	१.१.१	ख	वडा कार्यालय भवनहरुको निर्माण	संख्या		१			१		२	गापा	
२			१.१.२	क	वडा कार्यालय भवनहरुको मर्मत संभार तथा स्तरोन्नती	संख्या		१		१		१		३	"
३			१.१.३	क	विधि र कानुनहरु निर्माण र संस्थागत कार्यप्रणाली स्थापना	संख्या	२०	१	१	१	१	१		२५	"
४			१.१.४	क	संगठनात्मक पूर्णसंरचना	प्रकृया		निरन्तर						"	
७			१.१.५	ख	दरबन्दी अनुसार कर्मचारीहरुको पद पूर्ति	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००		१००	"
८			१.१.६	क	कर्मचारी र पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१		५	"
९	२	२.१	२.१.१	क	गाउँपालिकाको वेबसाइटको नियमित अध्यावधिकता	प्रकृया		निरन्तर						"	
१०			२.१.२	क	स्थानीय विकास संरचना तथा सेवा प्रवाह मापदण्ड तयार र कार्यान्वयन	संख्या	०		१				१	"	
११			२.१.३	क	नागरिक बडापत्रलाई अध्यावधिक गरी डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयन	संख्या			१				१	"	
१२			२.१.४	क	नागरिक उत्तरदायी संयन्त्रहरुको सशक्तिकरण	प्रकृया		निरन्तर						"	
१३			२.१.५	क	बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगति नियमित रुपमा सार्वजनिक	संख्या	१	१	१	१	१	१		६	"
१४			२.१.६	क	अन्तर तह तथा अन्तर निकाय समन्वय	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००		१००	"
१५			२.१.७	क	"जनतासँग अध्यक्ष" कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	०	१	१	१	१	१		५	"

१६			२.१.८	क	बेरुजुको विवरण सहित वार्षिक प्रतिवेदन सभाको लेखा समितिमा प्रस्तुतिकरण	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
१७			२.१.९	क	अनुगमन योजनाको निर्माण र कार्यान्वयन	संख्या	०	१					१	"
१८			२.१.१०	क	नतिजामा आधारित सूचकहरु निर्माण गरी सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापना	संख्या		१					१	"
१९			२.१.११	क	आयोजनागत रुपमा अनुगमनको जिम्मेवारी तोकी नियमित अनुगमन	प्रकृया		निरन्तर						"
२०			३.१.१	क	श्रोत नक्साहरु तयार गरी वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्ने	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	"
२१			३.१.२	क	वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्साहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गर्ने	प्रकृया		निरन्तर						"
२२	३	३.१	३.१.३	ख	सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना	संख्या	०	१					१	"
२३			३.१.४	क	विषय क्षेत्रका खण्डकृत तथ्याङ्क सहितको वस्तुगत विवरण तयार	संख्या		१	१	१	१	१	५	"
२४			३.१.५	क	मेट्रिक सिस्टममा घर नम्बरिङ्ग तथा ल्यान्ड डिजिटलाईजेसन	संख्या	०	१					१	"

८.१.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्टयाईको श्रोत	निकाय जिम्मेवार	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	द्विविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३							
प्रभाव	स्थानीय स्तरमा सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने तह एवं कार्यालयहरुको क्षमता विकास,	प्रतिव्यक्ति वार्षिक बजेट लगानी	रु. हजारमा	१५						३०	गापा	गापा		५	१६	७

	प्रभावकारी एवं गुणस्तरीय सेवा प्रवाहको सुनिश्चिता र जवाफदेहीता अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय संघ संस्थाहरु गैसस, निजी, सहकारी, एवं गै.स.स.हरुको प्रवर्द्धनका साथै पारदर्शीता र सुशासन अभिवृद्धि भएको हुने	लक्षितवर्ग, सशक्तिकरण र क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभन्वित विपन्न र पिछडिएको वर्ग	प्रतिशत							१००	"	"		८	१६	७
असर १	संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय ऐन, कानूनको परिपालनाबाट सेवाप्रवाहमा प्रभावकारीता एवं सुशासन अभिवृद्धि भएको हुने	क्रियाशिल नीतिगत समिति तथा संयन्त्र (विधायन, सुशासन, लेखा, राजश्व, योजना तथा बजेट तर्जुमा, अनुगमन आदि)	संख्या							५	"	"		८	१६	७
प्रतिफल १.१	वडा कार्यालय भवनहरुको निर्माण भएको हुने	वडा कार्यालय भवनहरुको निर्माण	संख्या		१			१		२	"	"		८	१६	७
प्रतिफल १.२	वडा कार्यालय भवनहरुको मर्मत संभार तथा स्तरोन्नती भएको हुने	वडा कार्यालय भवनहरुको स्तरोन्नती	संख्या		१		१		१	३	"	"		८	१६	७
प्रतिफल १.३	विधि र कानूनहरु निर्माण र संस्थागत कार्यप्रणाली स्थापना भएको हुने	विधि र कानूनहरु निर्माण	संख्या	२०	१	१	१	१	१	२५	"	"		८	१६	७
प्रतिफल १.४	संगठनात्मक पूर्णसंरचना भएको हुने	संगठनात्मक पूर्णसंरचना	प्रकृया								"	"		८	१६	७

प्रतिफल १.५	दरबन्दी अनुसार कर्मचारीहरूको पद पूर्ति भएको हुने	कर्मचारी पद पूर्ति	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		८	१६	७
प्रतिफल १.६	कर्मचारी र पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास कार्यक्रम भएको हुने	क्षमता विकास कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	१	१	१	५	"	"		८	१६	७
असर २	प्रभावकारी संगठन संरचना निर्माणका साथै संस्थागत क्षमता विकास भई गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा अभिवृद्धि भएको हुने	गाउँपालिकामा कार्यरत मानव संसाधन	संख्या	२१	३	३	३	३	३	३	३६	"	"		८	१६	७
प्रतिफल २.१	गाउँपालिकाको वेवसाइटको नियमित अध्यावधिकता भएको हुने	वेवसाइटको नियमित अध्यावधिक	प्रकृया		निरन्तर										८	"	"
प्रतिफल २.२	स्थानीय विकास संरचना तथा सेवा प्रवाह मापदण्ड तयार र कार्यान्वयन भएको हुने	सेवा प्रवाह मापदण्ड तयार र कार्यान्वयन	संख्या	०		१					१	"	"		८	१६	७
प्रतिफल २.३	नागरिक बडापत्रलाई अध्यावधिक गरी डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयन भएको हुने	डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयन	संख्या			१					१	"	"		८	१६	७
प्रतिफल २.४	नागरिक उत्तरदायी संयन्त्रहरूको सशक्तिकरण भएको हुने	नागरिक उत्तरदायी संयन्त्रहरूको सशक्तिकरण	प्रकृया		निरन्तर							"	"		८	१६	७
प्रतिफल २.५	बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगति नियमित रूपमा सार्वजनिक भएको हुने	बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगति नियमित रूपमा सार्वजनिक	संख्या	१	१	१	१	१	१	१	६	"	"		८	१६	७
प्रतिफल २.६	अन्तर तह तथा अन्तर निकाय समन्वय भएको हुने	समन्वय कार्यक्रम	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		८	१६	७

प्रतिफल २.७	“जनतासँग अध्यक्ष” कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	“जनतासँग अध्यक्ष” कार्यक्रम	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.८	बेरुजुको विवरण सहित वार्षिक प्रतिवेदन सभाको लेखा समितिमा प्रस्तुतिकरण भएको हुने	वार्षिक प्रतिवेदन सभाको लेखा समितिमा प्रस्तुति	संख्या		१	१	१	१	१	५	”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.९	अनुगमन योजनाको निर्माण र कार्यान्वयन भएको हुने	अनुगमन योजनाको निर्माण र कार्यान्वयन	संख्या	०	१					१	”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.१०	नतिजामा आधारित सूचकहरु निर्माण गरी सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापना भएको हुने	नतिजामा आधारित सूचक निर्माण	संख्या		१					१	”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.११	आयोजनागत रुपमा अनुगमनको जिम्मेवारी तोकी नियमित अनुगमन भएको हुने	आयोजनागत अनुगमन	प्रकृया		निरन्तर						”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.१२	श्रोत नक्साहरु तयार गरी वार्षिक रुपमा अध्यावधिक भएको हुने	श्रोत नक्साहरु अध्यावधिक	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.१३	वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्साहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध भएको हुने	वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्साहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध	प्रकृया		निरन्तर						”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.१४	सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना भएको हुने	सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना	संख्या	०	१					१	”	”		८	१६	७

प्रतिफल २.१५	विषय क्षेत्रका खण्डकृत तथा सहितको वस्तुगत विवरण तयार भएको हुने	वस्तुगत विवरण तयार	संख्या		१	१	१	१	१	५	"	"		८	१६	७
प्रतिफल २.१६	मेट्रिक सिस्टममा घर नम्बरिङ तथा ल्यान्ड डिजिटलाईजेसन भएको हुने	घर नम्बरिङ तथा ल्यान्ड डिजिटलाईजेसन	संख्या	०	१					१	"	"		८	१६	७

८.२ लेखाङ्कन, राजश्व परिचालन तथा वित्तीय अनुशासन

८.२.१ पृष्ठभूमि

प्रभावकारी आन्तरिक लेखा परीक्षणबाट राज्य कोषको दुरुपयोग रोकिएको तथा मितव्ययी लेखा परीक्षण नियमित रूपमा सञ्चालन भइरहेको अवस्था छ। हरेक चौमासिकमा आन्तरिक लेखा परीक्षण भइरहेको र लेखा परीक्षणका क्रममा भौचर, बैंक, नगदी किताब, बैंक स्टेटमेन्ट, विल भरपाई सम्पूर्ण उपलब्ध भएको अवस्था छ। छनौट भएका आयोजनाहरूमा खर्चको व्यवस्थापन, आयोजनाको ठेक्कापट्टा पारदर्शी र प्रविधिमैत्री ढंगले प्रतिस्पर्धाको आधारमा गर्न, खरिद प्रकृत्यालाई नियम संगत ढंगले पारदर्शी बनाउन र लेखा सुशासन संगसंगै वित्तीय सुशासन कायम गरी आर्थिक समृद्धिको बाटो तर्फ लैजान जरुरी छ। राजश्व संकलन तथा परिचालन प्रणालीको सुदृढिकरण, वित्तीय सुशासन, आय र व्ययको अनुमान, नियमित र प्रभावकारी लेखा परीक्षण र वित्तीय कारोवारलाई वैकिड प्रणाली मार्फत संस्थागत संरचना पुनर्निर्माण गर्न आवश्यक छ। हुप्सेकोट गाउँपालिकामा होटल व्यवसाय तथा उद्योग, कृषि तथा फर्म, मनोरञ्जन, घर तथा जग्गा कर आदि मुख्य राजश्व आम्दानी हुन्।

८.२.२ समस्या

गाउँपालिकाको वित्तीय व्यवस्थापन गर्ने निकायको सुदृढिकरण नहुनु, बेरजु फछर्योर्ट सम्बन्धी ध्यान नपुग्नु, सम्भौता अधि काम गर्ने र सम्भौता अधिको बिल ल्याउने प्रवृत्तिमा सुधार नहुनु, राजश्व संकलन र परिचालन क्षमतामा वृद्धि नहुनु, विकास खर्च कम हुनु, विकास आयोजनाहरूको ठेक्का पट्टा निर्धारित समयमा नहुनु, विद्युतीय बोलपत्रको व्यवस्था नहुनु, खरिद प्रकृत्या नियमसंगत, व्यवस्थित र पारदर्शी हुन नसक्नु, विद्युतीय आर्थिक कारोवार व्यवस्थित नहुनु र आर्थिक वर्षको अन्त्यमा आएर मात्र खर्च गर्ने परिपाटी कायम रहनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

८.२.३ चुनौती र अवसर

चुनौती

लेखा परीक्षण गर्ने क्रममा आवश्यक तयारी पुग्न गाह्रो, लेखाको क्रममा सुत्र सिस्टमको प्रयोग गर्नुपर्नेमा केही कारोवारहरू सिस्टम भन्दा बाहिर गर्ने प्रवृत्ति हुनु, गाउँपालिकाबाट विभिन्न शिर्षकमा गर्ने खर्चहरूमा प्रभावकारिता, मितव्ययीता र नियमितता कायम गर्न, संघ र प्रदेशबाट प्राप्त अनुदान समयमा नै निकास भई विकास आयोजनाहरू निर्धारित समयमा ठेक्का पट्टा गरी सम्पन्न गर्न, वार्षिक राजश्व र व्ययको अनुमान यथार्थ परक बनाई कार्यान्वयन गर्न, राजश्व संकलन र परिचालनलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन, खरिद प्रकृत्या नियमसंगत, व्यवस्थित र पारदर्शी, नियमित र व्यवस्थित गर्न, सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारलाई विद्युतीय माध्यमद्वारा सञ्चालन गर्न, विकास खर्चमा वृद्धि गरी आर्थिक वर्षको प्रथम चौमासिकदेखि बजेट निकास गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन्।

अवसर

स्थानीय तहका समस्याहरू पहिचान हुनु, वार्षिक रूपमा गाउँ सभाबाट राजश्व र व्ययको अनुमान पेश र स्वीकृत गरी विभिन्न शीर्षकमा बजेट विनियोजित गर्न, संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदानद्वारा विभिन्न विकास आयोजना सञ्चालन गर्न, गाउँपालिकाको विभिन्न करबाट राजश्व वृद्धि गर्न, ठेक्का पट्टा र खरिद प्रकृत्या नियमसंगत र पारदर्शी बनाई समयमा नै कार्य सम्पादन गर्न, सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारलाई विद्युतिय माध्यमबाट सञ्चालन गरी सुशासन कायम गर्न, जनप्रतिनिधि र कर्मचारीलाई वित्तीय सुशासनसम्बन्धी तालिम प्रदान गरी कार्य क्षमतामा वृद्धि गर्न, गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वित्तीय कारोवारहरूमा सुशासन कायम गरी नमुना गाउँपालिका निर्माण गर्ने जस्ता अवसरहरू रहेका छन्।

८.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

वित्तीय सुशासनको लागि उत्तरदायी राजश्व परिचालन र पारदर्शी लेखा प्रणाली।

लक्ष्य

आय र व्ययलाई व्यवस्थित र पारदर्शी बनाई विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउने ।

उद्देश्य

- लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा मितव्ययीता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम गर्नु ।
- स्थानीय योजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयनमा व्यापक जनसहभागिता र अनुगमन नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउनु ।
- दिगो तथा नियमित र अधिकतम उपलब्ध हुने वित्तीय श्रोतको पहिचान गर्नु ।

८.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा मितव्ययीता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम गर्नु ।	
१.१ लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढी बनाई आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सबलीकरण गर्ने ।	१.१.१ लेखा परीक्षण र वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजश्व परिचालनको क्षमता वृद्धि गरिनेछ ।
	१.१.२ सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरी खरिद योजना कार्यविधि तयार गरिनेछ ।
	१.१.३ आन्तरिक आयको श्रोत पहिचान र श्रोतको बढोत्तरी गरिनेछ ।
	१.१.४ चुस्त दुरुस्त लेखा प्रणाली विस्तार गर्ने र अन्तिम लेखा परीक्षणबाट देखिएका वेरुजु फछ्यौट कार्य गरिनेछ ।
उद्देश्य २ स्थानीय योजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयनमा व्यापक जनसहभागिता र अनुगमन नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउनु ।	
२.१ योजना तर्जुमा प्रक्रियामा समावेशी सहभागिता तथा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र विस्तार गर्ने ।	२.१.१ उपभोक्ता समितिमार्फत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरूको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्त भित्र प्रचलित कानून बमोजिम उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ ।
	२.१.२ नागरिकलाई कर तिरेको प्रत्याभुति गराई नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने कार्य गरिनेछ ।
	२.१.३ शून्य वेरुजु कायम गर्न आवश्यक ऐन, नियम निर्माण गरिनेछ ।
उद्देश्य ३ दिगो तथा नियमित र अधिकतम उपलब्ध हुने वित्तीय श्रोतको पहिचान गर्नु ।	
३.१ आन्तरिक राजश्व प्रणालीलाई पारदर्शी र सुदृढ बनाउने ।	३.१.१ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।
	३.१.२ राजश्व अभिवृद्धि गर्न राजश्व अनुसन्धानको व्यवस्था गरिनेछ ।
	३.१.३ SUTRA प्रणालीमा आवद्ध रहेको गाउँपालिकाको वित्तीय कारोबारलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
	३.१.४ राजश्वको दायरालाई बढाउने र दरलाई न्यूनिकरण गर्ने नीति निर्माण गरिनेछ ।

८.२.६ कार्यक्रमको प्राथमिकता

- आन्तरिक आयको श्रोत पहिचान र श्रोतको बढोत्तरी गर्ने ।
- नागरिकलाई कर तिरेको प्रत्याभुति गराई नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने ।
- गाउँपालिकाको राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।

८.२.७ विस्तृत कार्यक्रम

क्रस	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार तहहरु
								२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	राजश्व परिचालनको क्षमता वृद्धि	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	गापा
२			१.१.२	क	सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरी खरिद योजना कार्यविधि तयार	प्रतिशत		३०	३०	४०			१००	"
३			१.१.३	क	आन्तरिक आयको श्रोत पहिचान र श्रोतको बढोत्तरी	प्रकृया		निरन्तर						"
४			१.१.४	क	चुस्त दुरुस्त लेखा प्रणाली विस्तार	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	"
५	२	२.१	२.१.१	क	उपभोक्ता समितिमार्फत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्त भित्र प्रचलित कानून वमोजिम उपभोक्ता समिति गठन	प्रतिशत		३०	३०	४०			१००	"
६			२.१.२	क	नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने कार्य	प्रतिशत		३०	३०	४०			१००	"
७			२.१.३	क	शून्य वेरुजु कायम गर्न आवश्यक ऐन, नियम निर्माण	संख्या	०		१				१	"
८	३	३.१	३.१.१	क	राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन	संख्या	०		१				१	"
९			३.१.२	ख	राजश्व अभिवृद्धि गर्न राजश्व अनुसन्धानको व्यवस्था	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	"
१०			३.१.३	क	SUTRA प्रणालीमा आवद्ध रहेको गाउँपालिकाको वित्तीय कारोवारको व्यवस्था	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	"
११			३.१.४	क	राजश्वको दायरालाई बढाउने र दरलाई न्यूनिकरण गर्ने नीति निर्माण	संख्या	०		१				१	"

८.२.८ नतिजा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७ /७८	उपलब्धि					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम अनुमान	दीराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत	
					२०७८ /७९	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३								
प्रभाव	लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा मितव्ययीता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम भएको हुने	कूल आयोजना मध्ये उपभोक्ता समितिबाट कार्यान्वयन भएका आयोजनाको अनुपात	प्रतिशत							५०	गापा	गापा		५	१६	७	
		समयमा सम्पन्न आयोजना/कार्यक्रम को अनुपात	प्रतिशत							१००	"	"		५	१६	७	
		तर्जुमा भएका विषयगत रणनीतिक योजना विषय)	क्षेत्र	५							५	"	"		५	१६	७
		सहभागिता मुलक योजना तर्जुमा तथा अनुगमन प्रक्रियामा लक्षितवर्ग/समुदाय को प्रतिनिधित्व	संख्या प्रति योजना		५	५	५	५	५	५	२५	"	"		५	१६	७
प्रतिफल १.१	राजश्व परिचालनको क्षमता वृद्धि भएको हुने	क्षमता वृद्धि कार्यक्रम	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		५	१६	७	
प्रतिफल १.२	सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरी	खरिद योजना कार्यविधि	प्रतिशत		३०	३०	४०			१००	"	"		५	१६	७	

	खरिद योजना कार्यविधि तयार भएको हुने																
प्रतिफल १.३	आन्तरिक आयको श्रोत पहिचान र श्रोतको बढोत्तरी भएको हुने	आन्तरिक आयको श्रोत पहिचान	प्रकृया		निरन्तर							"	"		८	१६	७
प्रतिफल १.४	चुस्त दुरुस्त लेखा प्रणाली विस्तार भएको हुने	चुस्त दुरुस्त लेखा प्रणाली विस्तार	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		८	१६	७
प्रतिफल १.५	उपभोक्ता समितिमाफत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्त भित्र प्रचलित कानून वमोजिम उपभोक्ता समिति गठन भएको हुने	उपभोक्ता समिति गठन	प्रतिशत		३०	३०	४०				१००	"	"		८	१६	७
प्रतिफल १.६	नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने कार्य भएको हुने	नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने कार्यक्रम	प्रतिशत		३०	३०	४०				१००	"	"		८	१६	७
प्रतिफल १.७	शून्य वेरुजु कायम गर्न आवश्यक ऐन, नियम निर्माण भएको हुने	ऐन, नियम	संख्या	०		१					१	"	"		८	१६	७
असर २	आन्तरिक राजश्व प्रणालीलाई पारदर्शी र सुदृणीकरण गर्दै सार्वजनिक, निजी तथा स्थानीय समुदायको	राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम	रु. हजारमा	२६४२००								"	"		८	१६	७
		प्रदेश सरकारबाट समपुरक अनुदान	रु. हजारमा	१५०००							३५००	"	"		८	१६	७

	सहभागितामुलक प्रकृयाबाट श्रोत परिचालनको मोडालिटी बनेको हुने	संघीय सरकार सशर्त अनुदान	रु. हजारमा	१५५९००							"	"		८	१६	७	
		गाउँपालिकाको कूल वार्षिक बजेट	रु. हजारमा	४३५१००	५००३६५	५७५४२०	६६१७३३	७६०९९३	८७५१४२	३३७३६५२	"	"		८	१६	७	
		गाउँपालिकाको वार्षिक वास्तविक खर्च रकम	प्रतिशत	९०						१००	"	"		८	१६	७	
		औषत वार्षिक बेरुजु रकम	प्रतिशत	२०						१०	"	"		८	१६	७	
		गैसस, अगैसस, विकास विकासबाट संचालित आयोजना/कार्यक्रम बाट लगानी रकम	रु. हजारमा	०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	"	"		८	१६	७
		समुदायको लगानीतथा योगदान रकम	रु. हजारमा	०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	"	"		८	१६	७
		सार्वजनिक निजी लगानी	रु. हजारमा	०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	"	"		८	१६	७
		निजी क्षेत्रको लगानी	रु. हजारमा	०	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	"	"		८	१६	७
प्रतिफल २.१	राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने	अध्ययन	संख्या	०		१				१	"	"		८	१६	७	
प्रतिफल २.२	राजश्व अभिवृद्धि गर्न राजश्व अनुसन्धानको व्यवस्था भएको हुने	राजश्व अनुसन्धान	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	"	"		८	१६	७	

प्रतिफल २.३	SUTRA प्रणालीमा आवद्ध रहेको गाउँपालिकाको वित्तीय कारोवारको व्यवस्था भएको हुने	वित्तीय कारोवार	प्रतिशत		१००	१००	१००	१००	१००	१००	”	”		८	१६	७
प्रतिफल २.४	राजश्वको दायरालाई बढाउने र दरलाई न्यूनिकरण गर्ने नीति निर्माण भएको हुने	नीति	संख्या	०		१				१	”	”		८	१६	७

परिच्छेद ९ : श्रोत व्यवस्थापन तथा खर्च संरचना

९.१ श्रोत व्यवस्थापन

आवधिक योजना अन्तर्गत पहिचान भएका सबै योजनाहरू लगानीको दृष्टिकोणले एउटै आवधिक योजना मार्फत सम्बोधन गर्न सकिँदैन । तसर्थ आगामी पाँच वर्षमा उपलब्ध हुन सकिने गाउँपालिकाको विकास बजेटको रकम, दीर्घकालीन सोच प्राप्त तर्फ उन्मुख हुन अति आवश्यक कार्यक्रम तथा योजनाहरू, आर्थिक विकासमा टेवा पुग्ने योजना, लक्षित वर्ग/समुदायको हित, रोजगारी वृद्धि गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण आधारहरूमा योजनाको प्राथमिकता निर्धारण गरी अगामी तीन वर्षमा कार्यान्वयन गर्न सकिने योजनाहरूको खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

गाउँवासीहरूको आवश्यकता परिपूर्ति गर्न आवश्यक लगानीको तुलनामा उपलब्ध हुने विकास बजेट अति नै न्यून भएको हुँदा गाउँपालिकाको विद्यमान विकास बजेटले ठूला योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सकिने स्थिति भने छैन । विशेष गरी अधिकांश रणनीतिक योजनाहरू जस्तै: सडक, ढल र फोहोर व्यवस्थापन सहितको एकीकृत योजनाहरूको लागि केन्द्रिय निकाय, विभिन्न दातृ राष्ट्र तथा दातृ निकायहरूको सहयोग अति आवश्यक छ ।

यसको अतिरिक्त, गाउँपालिकाको कार्यान्वयनको जिम्मेवारीमा परेका अन्य योजनाहरूको सन्दर्भमा अगामी पाँच वर्षमा उपलब्ध हुन सकिने गाउँपालिका कार्यालयको विकास बजेटको प्रक्षेपण गरी सोही अनुसार योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता निर्धारण गरी क्रमशः कार्यान्वयन गर्ने गरी योजना तयार गरिएको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक श्रोत अति न्यून रहेकोले यस श्रोतबाट धेरै कम मात्र गाउँस्तरीय योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ । तसर्थ गाउँपालिकाले विगतमा भैँ केन्द्रबाट सडक बोर्ड, कृषि सडक, जगोडा कोष जस्ता सहयोग कार्यक्रम ल्याई वढी भन्दा वढी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सक्यता देखाउनु पर्ने हुन्छ । यस शीर्षक अन्तर्गत प्राप्त गाउँपालिकाको विकास बजेट तथा विगत आर्थिक वर्षमा केन्द्रबाट प्राप्त विशेष आर्थिक अनुदानको आधारमा आवधिक योजना अन्तर्गत पहिचान भएका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने गरि अगामी तीन वर्षको भौतिक विकास तथा भौतिक पूर्वाधार, सामाजिक, आर्थिक, वातावरण तथा जोखिम व्यवस्थापन, वित्तीय व्यवस्थापन र संस्थागत विकास योजनाहरूको खर्च संरचना तयार गरिएको छ । योजना तर्जुमा समिति, गाउँपालिका गाउँ सभाको निर्णय अनुसार गाउँपालिकाले यस्ता योजनाहरू क्रमशः वार्षिक रूपमा कार्यान्वयन गर्दै जाने छ ।

तालिका ९.१.१ : कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकता अंक निर्धारण तालिका

विषय क्षेत्र अनुसार कार्यक्रम तथा आयोजनाको नाम	सामान्य आधार (७० अङ्क)						क्षेत्रगत आधार (३० अङ्क)		जम्मा	प्राथमिकता क्रम	
	तित्र, दिगो र रोजगारमूलक आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने (१५ अङ्क)	स्थानीय प्राथमिकता वा तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने (१० अङ्क)	दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउने (१० अङ्क)	सहभागिताको अवस्था (१० अङ्क)	समावेशीकरणमा योगदान (१० अङ्क)		आयोजनाको पूर्व कार्य प्रगति, सम्पन्न हुन लाग्ने समय वा कार्यान्वयन तयारी कार्य (१५ अङ्क)	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूप नतिजा प्राप्तीमा योगदान (			दिगो विकास क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तीमा योगदान (१५ अङ्क)
					क्षेत्रीय समावेशीकरण (५ अङ्क)	सामाजिक समावेशीकरण (५ अङ्क)					

								१५ अङ्क)				
आर्थिक विकास												
कृषि तथा पशुपालन												
व्यवसायिक पशुपालन (गाई, भैसी, बाखा, बगुर, कुखुरा) गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार (फर्म) निर्माण	10	10	10	7	3.5	2	15	15	15	87.5	P1	
उन्नत बिउ बिजन तथा किटनासक औषधी सहित कृषि भण्डार स्थापना	10	10	10	7	3.5	2	10	10	10	72.5	P2	
सम्भाव्यताका आधारमा हरेक वडामा कृषि पकेट - धान, मकै क्षेत्र निर्धारण	15	10	10	7	3.5	2	15	15	15	92.5	P1	
व्यवसायिक कफी, च्याउ, आलु खेती विकास	10	10	10	7	3.5	2	10	10	10	72.5	P2	
दाना उत्पादन उद्योग स्थापना गर्नलाई कृषकलाई अनुदान	15	10	10	10	5	3.5	10	10	10	83.5	P1	
एक घर एक करेसावारी कार्यक्रम (पहाडी समुदाय लक्षित) सञ्चालन	10	10	10	10	5	3.5	10	10	10	78.5	P1	
एक घर ५ फलफुल विरुवा रोपण कार्यक्रम सञ्चालन	15	7	10	7	3.5	2	10	10	10	74.5	P2	
प्लास्टिक टनेल हाम्रो तरकारी तपाईंहरूको (पहाडी समुदाय लक्षित) सञ्चालन	10	10	10	7	5	5	15	15	15	92	P1	
पशु पक्षिको स्वास्थ्य परिक्षणको लागि भेटनेरी क्लिनिक निर्माण	15	10	10	10	5	3.5	10	10	10	83.5	P1	
कृषि तथा पशु विमा कार्यक्रम सञ्चालन	15	10	10	10	5	3.5	10	10	10	83.5	P1	
कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र व्यवस्था	15	10	10	10	5	3.5	10	10	10	83.5	P1	
उत्पादन वृद्धि गर्न प्राविधिक औजार तथा तालिम व्यवस्था	10	10	10	7	3.5	2	15	15	15	87.5	P1	
कृषि प्रसार सेवा टेवा कार्यक्रम सञ्चालन	10	10	10	7	3.5	2	10	10	10	72.5	P2	
संस्कृति तथा पर्यटन												
पर्यटकीय गुरु योजना निर्माण गरी गन्तव्य पहिचान	15	10	7	10	5	3.5	15	15	15	95.5	P1	
रुम्से होमस्टे, भरना खोला होमस्टे र मोहनडाँडा होमस्टे विकास	10	10	10	10	5	5	10	10	10	80	P1	
होमस्टे क्षमता विकास र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि	10	10	10	10	5	5	7	7	10	74	P2	
हुप्सेकोट हिल स्टेशनको रुपमा विकास	15	10	7	10	5	3.5	15	15	15	95.5	P1	
मठ मन्दिर, पोखरी लगायतको प्राकृतिक, धार्मिक तथा साँस्कृतिक पर्यटकीय गन्तव्यहरूको संरक्षण र संवर्द्धन	10	10	7	10	5	5	15	15	15	92	P1	

पर्यटन पैदावारको प्रचारप्रसार तथा प्रवर्द्धन गर्न भिडियो डकुमेन्ट्री तयार	10	10	10	10	2	2	7	7	10	68	P2
एक वडा एक नमुना पर्यटकीय गन्तव्य विकास	15	10	7	10	5	3.5	15	15	15	95.5	P1
वडा नं. १ र ३ मा जङ्गल सफारीको संभाव्यता अध्ययन	10	10	10	10	2	2	7	7	10	68	P2
वडा नं.१ मा रहेको मगर कला संग्रहालयलाई व्यवस्थित बनाउने	10	10	10	10	5	2	10	10	10	77	P1
वडा ६ मा जडिबुटी पार्क निर्माण	15	10	4	10	5	2	10	10	10	76	P1
गाउँपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रमा पूर्वाधार (मनोरञ्जन स्थल, वनभोज स्थल, होटल, रेष्टुरा) आदिको विकास	15	10	10	10	3.5	2	10	10	15	85.5	P1
पर्यटकलाई मुख्य गन्तव्य स्थलसम्म पुऱ्याउन सुविधा सम्पन्न सडक मार्ग निर्माण	10	10	7	10	5	2	10	15	15	84	P1
रुद्रपुर-शिरपोखरी पदमार्ग निर्माण	10	10	7	10	3.5	2	15	15	10	82.5	P1
धवादी पर्यटकीय क्षेत्र विकास	10	10	7	10	3.5	2	15	10	10	77.5	P1
उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय											
स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापना	15	7	10	10	3.5	2	10	10	10	77.5	P1
हाट बजार स्थापना तथा विस्तार	10	7	7	10	5	3.5	10	10	10	72.5	P2
वार्षिक रुपमा गाउँपालिका स्तरीय हस्तकला प्रदर्शनी तथा प्रतियोगिता संचालन	10	10	10	7	5	3.5	10	15	15	85.5	P1
स्थानीय उत्पादन प्रदर्शनी कक्ष तथा कोसेली घरको स्थापना र संचालन	10	7	4	10	3.5	2	10	10	10	66.5	P2
गिरीवारी खोला वरपर उद्योगग्रामको निर्माण	15	10	10	10	5	5	10	10	15	90	P1
धवादी फलाम खानी परियोजना निर्माण कार्य	15	10	10	10	5	3.5	10	10	10	83.5	P1
जडिबुटि प्रसोधन केन्द्र स्थापना	10	10	10	7	5	2	10	15	15	84	P1
उद्योग संचालनको लागि स्थानीय युवालाई प्राविधिक परामर्श तालिम र अनुदान	15	10	10	7	5	3.5	10	15	15	90.5	P1
आलु चिप्स उद्योग स्थापना	10	7	7	10	5	2	10	10	10	71	P2
दुध डेरीहरु र मासुजन्य उद्योग निर्माण	10	7	4	10	3.5	2	10	10	10	66.5	P2
बेलुवा चिस्यान केन्द्र निर्माण	10	10	7	7	3.5	2	15	15	15	84.5	P1
बैंक, वित्तीय संस्था											
“एक घर एक खाता” र “घरघरमा सहकारी” कार्यक्रम	15	7	4	10	5	3.5	15	15	10	84.5	P1
वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम र सचेतनामूलक कार्यक्रम	10	7	4	10	5	3.5	15	15	10	79.5	P1

एक वडा एक वित्तीय सहकारी स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन	10	7	4	10	5	3.5	10	15	10	74.5	P2
गाउँपालिकाका प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा बैकिङ तथा वित्तीय सेवाहरूको विस्तार तथा सेवा सुदृढीकरण	10	7	4	10	5	5	15	15	15	86	P1
प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा सहूलियत ऋण कार्यक्रम सञ्चालनमा सहकार्य	7	7	4	10	5	3.5	10	10	10	66.5	P2
सहकारी उत्पादन, बजारीकरण र बचत परिचालन	10	7	4	10	5	3.5	10	15	10	74.5	P2
एक सहकारी एक उत्पादन नीति अवलम्बन	10	7	4	7	5	3.5	15	15	10	76.5	P1
सामाजिक विकास											
शिक्षा											
सामुदायिक विद्यालयहरू भूकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग, बाल तथा लैङ्गिकमैत्री बनाउने	10	7	4	7	2	3.5	15	15	15	78.5	P1
हरेक विद्यालयमा व्यवस्थित शौचालय र खानेपानीको धारा निर्माण	10	10	7	7	5	3.5	10	15	15	82.5	P1
सबै विद्यालयमा स्तरीय खेल मैदान तथा बाल उद्यान/बगैचा निर्माण र घेराबार	10	10	7	7	5	3.5	10	15	15	82.5	P1
जनता मा.वि को शाखा सुन्दर बस्तीमा निर्माण	10	10	7	7	3.5	3.5	10	10	10	71	P2
आवश्यक विद्यालयहरूमा सुविधा सम्पन्न भवनहरू निर्माण	15	10	10	10	3.5	3.5	10	10	10	82	P1
बालहित प्रा.वि लाई स्थानान्तरण	10	10	7	7	3.5	3.5	10	10	10	71	P2
वडा नं ३ मा प्राविधिक शिक्षालयको विकास	15	10	10	10	3.5	3.5	10	10	15	87	P1
डिजिटल तथा भर्चुअल मोडको शिक्षण सिकाइ प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था	10	10	10	7	3.5	3.5	10	10	10	74	P2
मन्टेश्वरी तथा बाल सिकाई शिक्षण संस्थाको विकास	15	10	10	10	3.5	3.5	10	10	10	82	P1
माध्यमिक तहलाई आवसीय सुविधायुक्त बनाउने	15	10	10	10	3.5	3.5	15	10	10	87	P1
शैक्षिक क्षेत्रलाई व्यवस्थित तथा गुणस्तरीय बनाउन शिक्षकलाई आवश्यक तालिम प्रदान	15	10	10	10	2	3.5	10	10	10	80.5	P1
शैक्षिक प्रोफाइल तयार	15	10	10	10	2	2	15	10	10	84	P1
SEE करियर परामर्श तालिम प्रदान	10	10	10	7	3.5	3.5	10	10	10	74	P2
लोकसेवा तयारी कक्षा संचालन	10	10	10	7	3.5	3.5	10	10	10	74	P2
स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्माण	15	10	10	7	2	2	15	10	10	81	P1
रेडियो तथा वैकल्पिक शिक्षा प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था	10	10	10	10	3.5	3.5	10	10	10	77	P1

स्वास्थ्य												
बालबालिकालाई पूर्ण खोप र अन्य आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गरी प्रसूती सेवालालाई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन	7	7	7	10	5	3.5	15	15	10	79.5	P1	
प्रत्येक वडामा बर्थिङ सेन्टर, स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य केन्द्र तथा आवश्यक भवन, अन्य पूर्वाधार, उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था	5	7	7	7	5	2	5	15	15	68	P2	
स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नती गरी एक्स रे, ल्याब तथा २४ औ घन्टा स्वास्थ्य परामर्श सेवा एबुलेन्सको व्यवस्था गर्ने	5	7	7	7	5	2	5	15	15	68	P2	
हरेक वडामा सामुदायिक औषधी भण्डारण कोष सञ्चालन	5	10	7	10	5	5	15	15	10	82	P1	
हरेक वडामा सामुदायिक औषधी भण्डारण कोष सञ्चालन	5	7	7	7	3.5	2	10	10	10	61.5	P2	
गाउँपालिकको हेल्थ प्रोफाइल निर्माण	7	7	7	10	5	3.5	15	15	10	79.5	P1	
वडा नं ४ मा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई १५ शैयाको अस्पतालको रूपमा विकास	15	7	7	10	5	3.5	15	15	10	87.5	P1	
गैंडा खोलामा खोप केन्द्र स्थापना	5	10	7	10	5	5	15	15	10	82	P1	
गर्भवती र सुत्केरी महिलालाई कम्तीमा एक वर्षसम्म मासिक न्यूनतम पोषण भत्ता	5	10	7	10	5	5	15	10	10	77	P1	
बर्थिङ सेन्टर रात्री सेवा संचालन प्रोत्साहन खर्चको व्यवस्था	5	10	7	10	5	5	10	10	10	72	P2	
वडा नं ५ र ६ को बर्थिङ सेन्टरहरुमा गर्भवती प्रतिक्षा कक्ष सेवा संचालनका लागि सम्पूर्ण व्यवस्थापन	5	7	7	10	5	5	10	10	10	69	P2	
आम नागरिक स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनस्वास्थ्य अभियान र सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	5	7	7	10	5	3.5	15	15	10	77.5	P1	
बृद्धवृद्धाको स्वास्थ्य विमा, सामान्य स्वास्थ्य विमा, महामारी विमा, गर्भवती विमाको अवधारणा विकास	5	7	7	10	5	3.5	15	15	10	77.5	P1	
गर्भवती आमा कोरोना भाइरस संक्रमण सँगै अति जोखिम औलो तथा डेंगु रोग संक्रमण रोकथाम/सुपा नेट वितरण	5	7	7	10	5	3.5	15	15	10	77.5	P1	
आँखा शिविर, पाठेघर परिक्षण, मुटुरोग, मधुमेह रोग सम्बन्धि निशुल्क स्वास्थ्य शिविर संचालन	5	7	7	10	5	3.5	10	10	10	67.5	P2	
लागुपदार्थ दुर्वेसन सम्बन्धि जनचेतना मुलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन	5	10	4	10	2	3.5	15	15	15	79.5	P1	
आयुर्वेदिक स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना	10	7	7	10	3.5	2	15	15	10	79.5	P1	

योग ध्यान केन्द्र तथा साधना केन्द्र सञ्चालन	5	7	7	10	5	3.5	10	10	10	67.5	P2
खानेपानी तथा सरसफाई											
एक घर एक धाराको नीति सम्पन्न	5	10	10	10	5	2	10	10	15	77	P1
निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरु समयमा नै सम्पन्न गरी चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती	5	10	10	10	5	2	10	15	15	82	P1
डिप बोरिङ्ग तथा लिफ्टिङ्ग गरेर खानेपानीको व्यवस्था	5	10	10	10	5	2	10	15	15	82	P1
खानेपानी शुद्धता परिक्षण केन्द्र स्थापना	5	10	10	10	5	2	10	10	10	72	P2
आवश्यक स्थानमा खानेपानी टंकी निर्माण	5	10	10	10	5	2	10	15	15	82	P1
सार्वजनिक स्थलहरुमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	5	10	10	10	3.5	3.5	10	15	15	82	P1
वातावरण संरक्षणका निमित्त गाउँघर सफाई र वृक्षरोपण अभियान विस्तार	10	10	10	10	3.5	3.5	10	15	15	87	P1
घरघुरी, निजी एवं सार्वजनिक प्रतिष्ठानहरुबाट विसर्जित हुने फोहरमैला आदिलाई 5R (Recycle, Reduce, Replace, Reuse and Refuse) को पद्धती अवलम्बन गरी दिगो सरसफाई कार्यक्रम विस्तार	5	7	4	10	5	3.5	10	15	15	74.5	P2
घरेलु फोहोर वर्गिकरण तालिमको व्यवस्था	5	7	4	10	5	3.5	15	15	15	79.5	P1
लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशिता											
एकल महिला आयआर्जन तथा स्वावलम्बन कार्यक्रम तालिमको व्यवस्था	10	10	7	10	5	3.5	10	10	10	75.5	P1
महिला सीप विकास कार्यक्रम संचालन	10	10	7	10	5	3.5	15	15	15	90.5	P1
सासु-बुहारी अन्तरक्रिया ३ दिने कार्यक्रम संचालन	5	7	7	10	5	3.5	10	10	10	67.5	P2
लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम संचालन	5	7	7	10	5	3.5	15	15	15	82.5	P1
लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष स्थापना	5	4	7	10	5	3.5	15	15	15	79.5	P1
हाम्रो छोरीको सुनौलो भविष्य कार्यक्रम संचालन	5	7	7	10	5	3.5	10	10	10	67.5	P2
ज्येष्ठ नागरिकहरुको लागि दिवा सेवा केन्द्र स्थापना	5	10	10	10	5	3.5	15	10	10	78.5	P1
अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण घुम्ती शिविर	5	7	7	10	5	3.5	10	10	10	67.5	P2
दृष्टिविहिन भएका व्यक्तिहरुलाई screen reader software को व्यवस्था	7	10	10	10	5	2	10	10	10	74	P2
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि सीप विकास	10	10	10	10	5	3.5	15	10	10	83.5	P1

तालिम कार्यक्रम संचालन												
व्यवसाय संचालनका लागि start up fund को व्यवस्था	10	10	10	10	5	3.5	10	10	10	78.5	P1	
दलित लक्षित कार्यक्रम	5	10	10	10	5	3.5	10	10	10	73.5	P2	
युवा, खेलकुद तथा अन्य												
वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा लक्षित उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम सञ्चालन	10	7	7	10	5	2.5	10	15	15	81.5	P1	
युवा क्लबको निर्माण तथा सकृय परिचालन	10	7	7	10	3.5	2.5	10	10	10	70	P2	
युवा शिपमुलक तालिम संचालन	10	7	7	10	5	3.5	10	10	15	77.5	P1	
खेलकुद पूर्वाधार, खेल मैदान र खेलकुद सामग्री आपूर्ति	10	7	7	10	5	2.5	10	10	15	76.5	P1	
वडा नं २ मा हुप्सेकोट खेलग्राम निर्माण	10	10	10	10	5	2.5	15	15	15	92.5	P1	
राष्ट्रपति रनीङ्ग सिल्ड प्रतियोगिता संचालन	7	7	7	10	5	2.5	10	10	15	73.5	P2	
हुप्सेकोट खेलकुद सप्ताह व्यवस्थापन	5	7	7	10	3.5	2.5	10	10	10	65	P2	
वडा नं १ मा कभर्ड हल निर्माण	5	10	10	10	5	2.5	15	15	15	87.5	P1	
खुल्ला व्यायमशाला निर्माण	7	4	7	10	5	5	15	15	10	78	P1	
युवा सम्बन्धि स्काउट कार्यक्रम संचालन	10	10	7	10	3.5	3.5	10	10	10	74	P2	
पूर्वाधार विकास												
यातायात, सडक तथा पुल												
गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्रसम्मको सडक सञ्जाल स्तरोन्नती र कालोपत्र	15	10	7	10	5	2	5	15	15	84	P1	
मापदण्ड अनुसार गाउँपालिकाको आवश्यक स्थानमा बसपार्क र बस स्टपहरु निर्माण	10	7	7	10	5	2	5	15	15	76	P1	
सडक गुरु योजना कार्यान्वयन	10	10	7	10	5	2	5	15	15	79	P1	
आवश्यकताको आधारमा सबै महत्वपूर्ण क्षेत्रहरुमा मोटर पुल तथा भोलुङ्गे पुल विस्तार	10	4	7	10	5	2	5	15	15	73	P2	
पदमार्गहरुको स्तरोन्नती गरी सुरक्षित र व्यवस्थित	10	7	7	10	5	2	5	15	15	76	P1	
भवन तथा ग्रामीण विकास												
व्यवस्थित बस्ती विकासको लागि चक्लावन्दी कार्यक्रम सञ्चालन	5	4	4	10	3.5	5	10	10	10	61.5	P2	
राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन	5	7	10	10	5	5	15	10	10	77	P1	
बहुउद्देशीय व्यवसायिक भवन निर्माण	15	10	7	10	3.5	2	15	10	10	82.5	P1	
हरेक वडामा व्यवस्थित घाटको विकास	5	10	10	10	3.5	2	15	10	10	75.5	P1	

एक वडा एक बहुउद्देशीय पार्क निर्माण	10	10	7	10	3.5	2	15	10	10	77.5	P1
ग्रामीण विकास र बस्ती विकासको क्षेत्र निर्धारण	5	7	10	5	3.5	10	10	10	10	70.5	P2
जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर बस्तीहरूको पहिचान गरी संरक्षण	5	7	10	5	3.5	10	15	10	10	75.5	P1
एकीकृत बस्तीको लागि उपयुक्त जग्गाको खोजी गरी बस्तीको विकास	5	7	10	5	3.5	10	10	10	10	70.5	P2
विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा											
वैकल्पिक ऊर्जामा अनुदान	10	7	4	10	5	2	10	15	15	78	P1
गाउँपालिका केन्द्र, वडा केन्द्र विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य मुख्य बजार केन्द्रमा सौर्य बत्ती जडान	10	7	4	10	5	2	10	15	15	78	P1
लघु जलविद्युत आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन गरी विद्युत आयोजनामा स्थानीय जनताको लगानी सुनिश्चित	10	7	4	10	5	2	10	10	15	73	P2
बायोग्यास प्लान्ट स्थापना गरी बायोग्यास तथा प्राङ्गारीक मल उत्पादन मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाउने	10	10	4	10	5	2	10	10	10	71	P2
राष्ट्रिय प्रसारण विद्युत सेवाको पहुँच विस्तार गरी सबै गाउँ र टोलमा बाह्रै महिना विद्युत सेवा सुनिश्चित	10	7	10	10	5	2	10	15	15	84	P1
संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरू र सब स्टेशनहरूको निर्माण	10	7	10	10	5	2	15	15	15	89	P1
विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन सुनिश्चित	5	7	4	10	3.5	2	10	10	15	66.5	P2
सिंचाई											
परम्परागत सिंचाई प्रविधिहरूलाई बाह्रै महिना सिंचाई उपलब्ध	15	10	10	10	3.5	2	10	15	15	90.5	P1
सबै जीर्ण सिंचाईहरूको मर्मत सम्भार गरी नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाईको सम्भाव्यता अध्ययन तथा कार्यान्वयन	15	10	10	10	5	2	10	15	15	92	P1
सिंचाई उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास	10	10	7	10	3.5	2	10	10	10	72.5	P2
सिंचाई योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन नीतिगत कानून तर्जुमा	10	10	7	10	3.5	2	10	15	15	82.5	P1
भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र श्रोत पहिचान गरी सिंचाई गुरुरोजना निर्माण	10	10	7	10	3.5	2	10	10	10	72.5	P2

सुख्खा ग्रस्त क्षेत्र, कृषि पकेट क्षेत्र तथा कृषि फार्महरूमा आवश्यकता पहिचान गरी सिंचाईको व्यवस्था	15	10	10	10	3.5	2	10	15	15	90.5	P1
सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान तथा तालतलैया र पोखरीको संरक्षण	5	7	4	10	5	2	15	15	15	78	P1
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि											
गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुरूप सूचना तथा सञ्चार नीति तर्जुमा	10	10	7	10	3.5	2	10	15	15	82.5	P1
नागरिकमा Digital Literacy बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत् तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	10	10	7	10	3.5	3.5	10	10	15	79	P1
हरेक सरकारी कार्यालय र सामुदायिक भवनहरूमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास	5	10	7	10	3.5	2	15	10	15	77.5	P1
सबै भेगमा मोबाइल डाटाको गुणस्तर वृद्धिका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास	10	10	7	10	3.5	3.5	10	10	10	74	P2
सुविधायुक्त टेलिसेन्टरहरूको विकास	5	10	7	10	3.5	2	15	10	15	77.5	P1
सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धीत प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि	5	10	7	10	3.5	2	10	10	10	67.5	P2
हुप्सेकोट एफ.एम सञ्चालनको लागि आवश्यक व्यवस्था	10	10	7	10	3.5	2	10	10	10	72.5	P2
सूचना तथा सञ्चार माध्यमहरूको सघन घनत्व व्यवस्थापन गर्ने र त्यस्ता माध्यमहरूलाई प्रोत्साहन	5	7	7	10	5	2	10	10	10	66	P2
सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्षा स्थापना	10	10	10	10	3.5	2	10	15	15	85.5	P1
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन											
वन, वातावरण, जलाधार तथा जैविक विविधता											
विकास निर्माण आयोजनाको वातावरणिय प्रभाव मूल्याङ्कन	10	7	10	7	3.5	2	15	10	15	79.5	P1
विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्टयाई वनमा आश्रित वन्यजन्तु तथा जडिबुटीको पहिचान तथा संरक्षण	10	7	4	10	3.5	2	15	15	15	81.5	P1
गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा बजारीकरण	10	10	7	7	5	2	10	10	10	71	P2
विभिन्न व्यवस्थापन प्रणालीबाट उत्पादित काठजन्य वस्तु र जडीबुटीको उत्पादन, प्रशोधन	15	7	7	10	5	2	15	15	15	91	P1

र उपयोगमा विविधिकरण र प्रविधि विकास गरी नयाँ रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना												
वृक्षारोपण र वन विकास कार्यक्रम संचालन	10	10	10	10	3.5	2	15	15	15	90.5	P1	
जडिबूटी तथा अन्य उच्च मूल्यका मसलाजन्य उत्पादनमा जोड दिने	10	7	7	10	3.5	2	10	10	10	69.5	P2	
एक वडा एक उद्यान पार्क निर्माण	5	10	10	10	3.5	3.5	10	15	15	82	P1	
वन्यजन्तुको लागि वन क्षेत्रमा पोखरी निर्माण	5	7	7	10	3.5	2	10	10	10	64.5	P2	
उच्च प्रविधिको नर्सरी प्रवर्द्धन	10	7	7	10	3.5	2	10	10	10	69.5	P2	
जलाधार संरक्षण												
भू तथा जलाधार क्षेत्रहरू संरक्षण तथा उपयोग गर्ने नीति तयार	5	7	10	10	3.5	2	10	10	10	67.5	P2	
समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूल कार्यक्रम संचालन	5	10	10	10	3.5	2	10	10	10	70.5	P2	
गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार क्षेत्रहरू पहिचान, नक्सांकन, संरक्षण एवं सहभागितामूलक व्यवस्थापन	5	10	10	10	3.5	2	15	10	10	75.5	P1	
वर्षे पानी संकलन	5	10	10	10	5	2	10	10	10	72	P2	
विभिन्न खोलाबाट हुने कटानलाई नियन्त्रण गर्न आवश्यकता अनुसार गुरु योजना बनाई कार्यान्वयन	10	10	10	10	5	2	15	10	10	82	P1	
जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी कार्यक्रम	5	10	10	10	3.5	2	15	10	15	80.5	P1	
प्रकोप नक्सांकन तथा जोखिम न्यूनीकरण	5	10	10	10	5	2	15	10	15	82	P1	
फोहरमैला व्यवस्थापन												
वातावरणीय चेतना, फोहरमैला व्यवस्थापन र शैक्षिक तथा जनचेतना कार्यक्रम	5	10	10	10	5	2	15	15	15	87	P1	
प्रदुषण मापदण्ड, शुल्क तथा जरिवाना लागू	5	7	10	10	5	2	10	10	15	74	P2	
हरेक घरको दिशाजन्य लेदो व्यवस्थापन (Faecal Sludge Management) को लागि सेफ्टी ट्याङ्की सहित पिट होललाई अनिवार्य गर्ने	5	7	10	7	5	2	10	10	15	71	P2	
चपाह गाउँमा ल्यान्डफिल साइटको निर्माण तथा स्तरोन्नति	5	10	10	7	5	2	15	10	15	79	P1	
फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि पि.पि.ई मोडल प्रयोग	5	10	10	7	5	2	10	10	10	69	P2	
प्लाष्टिक प्रयोग निरुत्साहित गर्नका लागि सफा	5	10	10	7	3.5	2	15	15	15	82.5	P1	

भोला कार्यक्रम												
गोबर ग्याँस, सुधारिएको चुलो, विद्युतिय चुलो जस्ता कम खर्चिला तथा वातावरणीय रुपमा अनुकूल प्रविधिको प्रयोग	5	10	10	7	5	5	15	15	15	87	P1	
विपद व्यवस्थापन												
विपद जोखिम पूर्वानुमान, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य सम्बन्धी पूर्वधार, जनशक्ति क्षमता र सूचना प्रणालीको विकास	5	10	10	7	3.5	3.5	15	15	10	79	P1	
गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन नीति, रणनीति तयार	5	7	10	7	3.5	3.5	15	15	10	76	P1	
खुला क्षेत्रको पहिचान, अभिलेखाङ्कन तथा व्यवस्थापन कार्य	5	10	7	7	3.5	2	15	10	10	69.5	P2	
नागरिकमैत्री सुरक्षा सेवा सुदृढ गरी जोखिम व्यवस्थापन र न्यूनीकरणको लागि सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक लगानी बृद्धि	5	7	4	7	3.5	3.5	15	15	10	70	P2	
जोखिम क्षेत्र पहिचान गरी जोखिम नक्सा होडिड बोर्ड राख्ने	5	10	4	7	3.5	2	15	15	10	71.5	P2	
विपद व्यवस्थापन समिति निर्माण गरी तालिमको व्यवस्था	5	7	10	7	3.5	2	15	15	15	79.5	P1	
बडा स्तरीय विपद प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन	5	10	7	7	3.5	2	15	15	10	74.5	P2	
विपद सम्बन्धी विद्यालय स्तरीय सचेतना कार्यक्रम संचालन	5	10	7	7	3.5	2	15	15	10	74.5	P2	
विपद पछिको पुनर्स्थापनाको लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास	5	10	10	7	3.5	2	15	15	10	77.5	P1	
भू-उपयोग नीति निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान	5	7	10	7	3.5	3.5	15	15	10	76	P1	
जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण	10	7	10	7	3.5	3.5	15	15	10	81	P1	
बाढी, पहिरो, भू-क्षय र खोला कटान नियन्त्रण	15	7	10	7	5	5	15	15	10	89	P1	
सुशासन तथा सेवा प्रवाह												
बडा कार्यालय भवनहरुको निर्माण, मर्मत संभार तथा स्तरोन्नती	10	10	7	7	5	2	15	10	10	76	P1	
विधि र कानूनहरु निर्माण र संस्थागत कार्यप्रणाली स्थापना	5	7	7	10	5	2	10	10	10	66	P2	
दरबन्दी अनुसार कर्मचारीहरुको पद पूर्ति	10	7	7	10	5	3.5	15	10	10	77.5	P1	
कर्मचारी र पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास	5	7	7	10	5	2	10	10	10	66	P2	

कार्यक्रम												
गाउँपालिकाको वेबसाइटको नियमित अध्यावधिकता	10	10	4	7	5	2	10	15	15	78	P1	
स्थानीय विकास संरचना तथा सेवा प्रवाह मापदण्ड तयार र कार्यान्वयन	5	10	4	7	3.5	2	10	15	15	71.5	P2	
नागरिक बडापत्रलाई अध्यावधिक गरी डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयन	5	7	10	10	5	2	15	15	10	79	P1	
बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगति नियमित रूपमा सार्वजनिक	5	7	10	10	5	2	15	15	10	79	P1	
“जनतासँग अध्यक्ष” कार्यक्रम सञ्चालन	10	7	10	10	5	2	10	10	10	74	P2	
वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्साहरूलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गर्ने	5	7	10	10	5	2	15	15	10	79	P1	
सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना	5	7	10	10	5	2	15	15	10	79	P1	
मेट्रिक सिस्टममा घर नम्बरिङ तथा ल्यान्ड डिजिटलाईजेसन	5	7	10	10	5	0	10	10	10	67	P2	
लेखाङ्कन, राजश्व परिचालन तथा वित्तीय अनुशासन												
सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरी खरिद योजना कार्यविधि तयार	5	7	7	10	5	2	15	15	10	76	P1	
उपभोक्ता समितिमाफत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरूको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्त भित्र प्रचलित कानून बमोजिम उपभोक्ता समिति गठन	5	10	7	10	5	2	15	15	10	79	P1	
नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने कार्य	10	10	7	10	5	2	15	15	10	84	P1	
शून्य वेरुजु कायम गर्न आवश्यक ऐन, नियम निर्माण	5	10	7	10	5	3.5	15	15	10	80.5	P1	
राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन	5	7	10	5	5	3.5	15	15	10	75.5	P1	
राजश्व अभिवृद्धि गर्न राजश्व अनुसन्धानको व्यवस्था	5	7	7	7	5	3.5	15	15	10	74.5	P2	
SUTRA प्रणालीमा आबद्ध रहेको गाउँपालिकाको वित्तीय कारोवारको व्यवस्था	5	7	10	7	5	3.5	15	15	15	82.5	P1	

तालिका ९.१.२ : आयोजना र अनुमानित लागत

कार्यक्रम	स्थान	लागत रु लाखमा
-----------	-------	------------------

आर्थिक विकास		3150
कृषि तथा पशुपालन		800
व्यवसायिक पशुपालन (गाई, भैसी, बाखा, बगुर, कुखुरा) गर्नका लागि आवश्यक पूर्वाधार (फर्म) निर्माणमा अनुदान	सबै वडा	50
उन्नत बिउ विजन तथा किटनासक औषधी सहित कृषि भण्डार स्थापना	सबै वडा	100
सम्भाव्यताका आधारमा हरेक वडामा कृषि पकेट - धान, मकै, आलु, काको, बोडी, करेला क्षेत्र निर्धारण	सबै वडा	50
कोलिया धान पकेट क्षेत्र विकास	वडा २	50
व्यवसायिक कफी, च्याउ, आलु खेती विकास	सबै वडा	50
दाना उत्पादन उद्योग स्थापना गर्नलाई कृषकलाई अनुदान	गाउँपालिका (वडा नं. १)	50
एक घर एक करेसावारी कार्यक्रम (पहाडी समुदाय लक्षित) सञ्चालन	सबै वडा	50
एक घर ५ फलफुल विरुवा रोपण कार्यक्रम सञ्चालन	सबै वडा	50
प्लास्टिक टनेल हाम्रो तरकारी तपाईंहरूको (पहाडी समुदाय लक्षित) सञ्चालन	सबै वडा	50
पशु पंक्षिको स्वास्थ्य परिक्षणको लागि भेटनेरी क्लिनिक निर्माण	गाउँपालिका	50
कृषि तथा पशु विमा कार्यक्रम सञ्चालन	गाउँपालिका	50
कृषि उत्पादन संकलन केन्द्र व्यवस्था	सबै वडा	100
उत्पादन वृद्धि गर्न प्राविधिक औजार तथा तालिम व्यवस्था	गाउँपालिका	50
कृषि प्रसार सेवा टेवा कार्यक्रम सञ्चालन	गाउँपालिका	50
संस्कृति तथा पर्यटन		1260
पर्यटकीय गुरु योजना निर्माण गरी गन्तव्य पहिचान	गाउँपालिका	20
रुम्से होमस्टे, भरना खोला होमस्टे र मोहनडाँडा होमस्टे विकास	वडा २ र ४	50
होमस्टे क्षमता विकास र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि	गाउँपालिका	50
हुप्सेकोट हिल स्टेशनको रुपमा विकास	वडा ६	200
हात्ती ल्यान्ड भ्यू टावर निर्माण	वडा ३	100
मोहनडाँडा भ्यू टावर निर्माण	वडा ४	100
मठ मन्दिर, पोखरी लगायतको प्राकृतिक, धार्मिक तथा साँस्कृतिक पर्यटकीय गन्तव्यहरूको संरक्षण र संवर्द्धन	सबै वडा	50
कुमाल, मगर, दलित आदिको कला, भाषा, संस्कृति, नाच (मारुनी, करुवा, कौडा, भ्याउरे, सोरठी, घाँटु), भजन सम्बर्द्धन	गाउँपालिका	50

पर्यटन पैदावारको प्रचारप्रसार तथा प्रवर्द्धन गर्न भिडियो डकुमेन्ट्री तयार	गाउँपालिका	20
एक वडा एक नमुना पर्यटकीय गन्तव्य विकास	सबै वडा	50
वडा नं. १ र ३ मा जङ्गल सफारीको संभाव्यता अध्ययन	वडा १ र ३	20
वडा नं.१ मा रहेको मगर कला संग्राहलयलाई व्यवस्थित	वडा १	50
वडा ६ मा जडिबुटी पार्क निर्माण	वडा ६	100
गाउँपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रमा पूर्वाधार (मनोरञ्जन स्थल, वनभोज स्थल, होटल, रेष्टुरा) आदिको विकास	सबै वडा	50
निसानी मन्दिर वनभोज स्थल निर्माण	वडा १	50
जलदेवी मन्दिर वनभोज स्थल निर्माण	वडा २	50
पर्यटकलाई मुख्य गन्तव्य स्थलसम्म पुऱ्याउन सुविधा सम्पन्न सडक मार्ग निर्माण	सबै वडा	100
रुद्रपुर-शिरपोखरी पदमार्ग निर्माण	वडा ५	100
धवादी पर्यटकीय क्षेत्र विकास	वडा ५	50
उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय		770
स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापना	गाउँपालिका	50
हाट बजार स्थापना तथा विस्तार	सबै वडा	50
वार्षिक रुपमा गाउँपालिका स्तरीय हस्तकला प्रदर्शनी तथा प्रतियोगिता संचालन	गाउँपालिका	50
स्थानीय उत्पादन प्रदर्शनी कक्ष तथा कोसेली घरको स्थापना र संचालन	गाउँपालिका	50
गिरीवारी खोला वरपर उद्योग ग्रामको निर्माण	वडा १ र २	200
धवादी फलाम खानी परियोजना निर्माण कार्य	वडा ५	20
जडिबुटि प्रसोधन केन्द्र स्थापना	गाउँपालिका (वडा १)	100
उद्योग संचालनको लागि स्थानीय युवालाई प्राविधिक परामर्श तालिम र अनुदान	गाउँपालिका	50
आलु चिप्स उद्योग स्थापना	गाउँपालिका	50
दुध डेरीहरु र मासुजन्य उद्योग निर्माण	सबै वडा	50
बेलुवा चिस्यान केन्द्र निर्माण	वडा ३	100
बैंक, वित्तीय संस्था		320
“एक घर एक खाता” र “घरघरमा सहकारी” कार्यक्रम	सबै वडा	50

वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम र सचेतनामूलक कार्यक्रम	गाउँपालिका	50
एक वडा एक वित्तीय सहकारी स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन	सबै वडा	50
गाउँपालिकाका प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा बैकिङ तथा वित्तीय सेवाहरूको विस्तार तथा सेवा सुदृढीकरण	गाउँपालिका	50
प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा सहूलियत ऋण कार्यक्रम सञ्चालनमा सहकार्य	गाउँपालिका	50
सहकारी उत्पादन, बजारीकरण र बचत परिचालन	सबै वडा	50
एक सहकारी एक उत्पादन नीति अवलम्बन	गाउँपालिका	20
सामाजिक विकास		5060
शिक्षा		1470
सामुदायिक विद्यालयमा भूकम्प प्रतिरोधी, अपाङ्ग, बाल तथा लैङ्गिकमैत्री पूर्वाधार निर्माण	सबै वडा	100
सूर्य ज्योति मा.वि. मा भवन निर्माण	वडा १	100
श्री बाल कल्याण प्रा.वि., श्री विद्या ज्योति प्रा.वि., श्री हुप्सेकोट आ.वि. मा कम्पाउण्ड वाल र भवन निर्माण	वडा २	100
वडा ३ को प्राविधिक विद्यालयमा आवश्यक पूर्वाधार निर्माण	वडा ३	100
देउराली सरस्वती क्याम्पस, शान्ति मा.वि., सरस्वती मा.वि. मा भवन निर्माण	वडा ३	100
शिक्षा बोधनी मा. वि., हुप्सेकोट मा. वि., ज्वाला मा. वि. भवन निर्माण	वडा ४	100
त्रिभुवन आ. वि. , राष्ट्रिय आ. वि. , नमुना आ. वि. भवन निर्माण	वडा ५	100
हरेक विद्यालयमा व्यवस्थित शौचालय र खानेपानीको धारा निर्माण	सबै वडा	50
सबै विद्यालयमा स्तरीय खेल मैदान तथा बाल उद्यान/बगैचा निर्माण र घेराबार	सबै वडा	50
जनता मा.वि को शाखा सुन्दर बस्तीमा निर्माण	वडा १	100
जनता मा.वि को भवन निर्माण	वडा २	50
बालहित प्रा.वि लाई स्थानान्तरण	वडा २	100
वडा नं ३ मा प्राविधिक शिक्षालयको विकास	वडा ३	50
डिजिटल तथा भर्चुअल मोडको शिक्षण सिकाइ प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था	गाउँपालिका	50
मन्टेश्वरी तथा बाल सिकाई शिक्षण संस्थाको विकास	सबै वडा	50
सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागीता बढाउन माध्यमिक तहको शिक्षालाई निःशुल्क	गाउँपालिका	50
माध्यमिक तहलाई आवसीय सुविधायुक्त बनाउने	गाउँपालिका	100

शैक्षिक क्षेत्रलाई व्यवस्थित तथा गुणस्तरीय बनाउन शिक्षकलाई आवश्यक तालिम प्रदान	गाउँपालिका	20
शैक्षिक प्रोफाइल तयार	गाउँपालिका	20
SEE करियर परामर्श तालिम प्रदान	सबै वडा	20
लोकसेवा तयारी कक्षा संचालन	गाउँपालिका	20
स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक निर्माण	गाउँपालिका	20
रेडियो तथा वैकल्पिक शिक्षा प्रविधि पूर्वाधारको व्यवस्था	गाउँपालिका	20
स्वास्थ्य		1220
बालबालिकालाई पूर्ण खोप र अन्य आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गरी प्रसूती सेवालालाई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन	गाउँपालिका	50
प्रत्येक वडामा बर्थिङ सेन्टर, स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य केन्द्र तथा आवश्यक भवन, अन्य पूर्वाधार, उपकरण र जनशक्तिको व्यवस्था	सबै वडा	100
जुगेपानी आ. स्वास्थ्य चौकीमा बर्थिङ सेन्टर सुविधा	वडा १	50
धौवादी चौकीमा बर्थिङ सेन्टर सुविधा	वडा ४	50
स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नती गरी एक्स रे, ल्याब तथा २४ औ घन्टा स्वास्थ्य परामर्श सेवा	गाउँपालिका	50
एबुलेन्सको व्यवस्था गर्ने	गाउँपालिका	20
हरेक वडामा सामुदायिक औषधी भण्डारण कोष सञ्चालन	सबै वडा	50
गाउँपालिकको हेल्थ प्रोफाइल निर्माण	गाउँपालिका	20
वडा नं ४ मा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई १५ शैयाको अस्पतालको रुपमा विकास	वडा ४	200
गैंडा खोलामा खोप केन्द्र स्थापना	गाउँपालिका	50
गर्भवती र सुत्केरी महिलालाई कम्तीमा एक वर्षसम्म मासिक न्युनतम पोषण भत्ता	गाउँपालिका	50
बर्थिङ सेन्टर रात्री सेवा संचालन प्रोत्साहन खर्चको व्यवस्था	गाउँपालिका	20
कोलिया स्वास्थ्य चौकी निर्माण, गुहेरी आ. स्वास्थ्य चौकी स्तरोन्नति, गैंडाखोला खोप केन्द्र निर्माण	वडा २	20
बन्दुकेशान आ. स्वास्थ्य इकाई स्तरोन्नति	वडा ३	20
वडा नं ५ र ६ को बर्थिङ सेन्टरहरुमा गर्भवती प्रतिक्षा कक्ष सेवा संचालनका लागि सम्पूर्ण व्यवस्थापन	वडा ५ र ६	50
आम नागरिक स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनस्वास्थ्य अभियान र सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	गाउँपालिका	20
बृद्धबृद्धाको स्वास्थ्य विमा, सामान्य स्वास्थ्य विमा, महामारी विमा, गर्भवती विमाको अवधारणा विकास	गाउँपालिका	50
गर्भवती आमा कोरोना भाइरस covid-19 संक्रमण सँगै अति जोखिम औलो तथा डेंगु रोग संक्रमण रोकथाम/सुपा नेट वितरण	गाउँपालिका	50

आँखा शिविर, पाठेघर परिक्षण, मुटुरोग, मधुमेह रोग सम्बन्धि निशुल्क स्वास्थ्य शिविर संचालन	सबै वडा	50
लागुपदार्थ दुर्वेसन सम्बन्धि जनचेतना मुलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन	गाउँपालिका	50
आयुर्वेदिक स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना	गाउँपालिका	100
योग ध्यान केन्द्र तथा साधना केन्द्र सञ्चालन	गाउँपालिका	100
खानेपानी तथा सरसफाई		950
निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरु समयमा नै सम्पन्न गरी चालु आयोजनाको मर्मत र स्तरोन्नती	सबै वडा	100
शहरी खानेपानी योजना, स्वती खोला खानेपानी योजना, लुम्पेस खानेपानी योजना	वडा १	100
राक्से खोला लिफ्टिङ्ग खानेपानी योजना, मोहनडाँडा लिफ्टिङ्ग खानेपानी योजना, गैँडाखोला लिफ्टिङ्ग खानेपानी योजना	वडा २	100
गुहेरी खानेपानी विस्तार, दमार डाँडा-नेप्टे-पैराबास खानेपानी विस्तार	वडा २	50
देउराली हुप्सेकोट शहरी खानेपानी योजना, रानीवन खानेपानी योजना, बेतइ खानेपानी योजना, गिरिवारी खानेपानी योजना	वडा ३	50
निउरेनी खानेपानी योजना, शंखदेव खानेपानी योजना, मानमान खानेपानी योजना, रुम्चे खानेपानी योजना, चारघरे खानेपानी योजना, रामको खानेपानी योजना, हुप्सेकोट खानेपानी योजना	वडा ४	50
धौवादी खानेपानी योजना, पोखरी लिफ्टिङ्ग खानेपानी योजना, धौलाबसेनी खानेपानी योजना, पाङ्ग्रेघाट खानेपानी योजना	वडा ४	50
डिप बोरिङ्ग तथा लिफ्टिङ्ग गरेर खानेपानीको व्यवस्था	सबै वडा	50
खानेपानी शुद्धता परिक्षण केन्द्र स्थापना	गाउँपालिका	100
आवश्यक स्थानमा खानेपानी टंकी निर्माण	सबै वडा	100
सार्वजनिक स्थलहरुमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	सबै वडा	50
रुद्रपुरमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	वडा ५	10
वातावरण संरक्षणका निमित्त गाउँघर सफाई र वृक्षरोपण अभियान विस्तार	सबै वडा	50
घरधुरी, निजी एवं सार्वजनिक प्रतिष्ठानहरूबाट विसर्जित हुने फोहरमैला आदिलाई 5R (Recycle, Reduce , Replace, Reuse and Refuse)को पद्धती अवलम्बन गरी दिगो सरसफाई कार्यक्रम विस्तार	गाउँपालिका	50
डस्ट विनको वितरण	सबै वडा	20
घरेलु फोहोर वर्गिकरण तालिमको व्यवस्था	सबै वडा	20
लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशिता		180
एकल महिला आयआर्जन तथा स्वावलम्बन कार्यक्रम तालिमको व्यवस्था	गाउँपालिका	10
महिला सीप विकास कार्यक्रम संचालन	सबै वडा	10

सासु-बुहारी अन्तरक्रिया ३ दिने कार्यक्रम संचालन	सबै वडा	10
लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम संचालन	सबै वडा	10
लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष स्थापना	गाउँपालिका	20
हाम्रो छोरीको सुनौलो भविष्य कार्यक्रम संचालन	गाउँपालिका	10
ज्येष्ठ नागरिकहरुको लागि दिवा सेवा केन्द्र स्थापना	सबै वडा	20
अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण घुम्ती शिविर	सबै वडा	10
दृष्टिविहिन भएका व्यक्तिहरुलाई screen reader software को व्यवस्था	गाउँपालिका	20
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि सीप विकास तालिम कार्यक्रम संचालन	सबै वडा	20
व्यवसाय संचालनका लागि start up fund को व्यवस्था	गाउँपालिका	20
दलित लक्षित कार्यक्रम	गाउँपालिका	20
युवा, खेलकुद तथा अन्य		1240
वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा लक्षित उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम सञ्चालन	सबै वडा	20
युवा क्लबको निर्माण तथा सकृय परिचालन	सबै वडा	50
युवा शिपमुलक तालिम संचालन	सबै वडा	50
खेलकुद पूर्वाधार, खेल मैदान र खेलकुद सामग्री आपूर्ति	गाउँपालिका	200
सुन्दर वस्तीमा खेल मैदान निर्माण	वडा १	200
तामाङ वस्ती खेल मैदान निर्माण	वडा १	50
वडा नं २ मा हुप्सेकोट खेलग्राम निर्माण	वडा २	50
गुहेरी खेल मैदान व्यवस्थापन, गैडाखोला भलिबल खेल मैदान व्यवस्थापन, गेजेटार खेल मैदान व्यवस्थापन	वडा २	100
मयुर पोखरी खेल मैदान, सरस्वती क्याम्पस खेल मैदान स्तरोन्नति	वडा ३	50
शंखदेव खेल मैदान, रुम्चे खेल मैदान, भयालबास खेल मैदान निर्माण	वडा ४	20
पकटी थुङका, नाम्जाकोट, हर्दे खेल मैदानमा तारबार गर्ने	वडा ५	50
राष्ट्रपति रनीङ्ग सिल्ड प्रतियोगिता संचालन	गाउँपालिका	100
हुप्सेकोट खेलकुद सप्ताह व्यवस्थापन	गाउँपालिका	50

वडा नं १ मा कभर्ड हल निर्माण	वडा १	100
खुल्ला व्यायमशाला निर्माण	गाउँपालिका	100
युवा सम्बन्धि स्काउट कार्यक्रम संचालन	गाउँपालिका	50
पूर्वाधार विकास		5380
यातायात, सडक तथा पुल		3300
गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्रसम्मको सडक सञ्जाल स्तरोन्नती र कालोपत्र	गाउँपालिका	1000
मापदण्ड अनुसार गाउँपालिकाको आवश्यक स्थानमा बसपार्क र बस स्टपहरु निर्माण	गाउँपालिका/स वै वडा	300
पत्थर खोला मोटरेवल पुल, डण्डा भ्यालबास पुल निर्माण	वडा नं. १	300
दुर्गे बैरेनी गिरिवारी खोला मोटरेवल पुल निर्माण	वडा नं. २, ३	150
कोहलिया-चपाह जोड्ने भोलुङ्गे पुल निर्माण, गरिवारी खोला	वडा नं. २	50
राक्से खोला मोटरेवल पुल निर्माण	वडा नं. २	150
गिरिवारी खोला मोटरेवल पुल निर्माण (भ्यालबास गुडहानी जोड्ने)	वडा नं. २, ४	150
गुहेरी-गिरिवारी बजार भोलुङ्गे पुल निर्माण	वडा नं. ३	50
शंखदेव मोटरेवल पुल निर्माण	वडा नं. ४	150
मिलन चोक-मिल चोक सडक निर्माण	वडा नं. १	200
मिल चोक-भ्यालबास सडक निर्माण	वडा नं. १	
मजुरमारा-पानीघट्ट-शंखदेव सडक निर्माण	वडा नं. १	
गरिमा चोक-गैडाखोला-मोहनडाँडा-वडा नं. ६ -पाल्या रामपुर सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २	200
मध्यविन्दु ९ (सिमोनी)-धारापानी चपार-गैडाखोला-वडा नं. ४ भ्यालबास सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २	
मोटेखोल्सी-ग्याजाटार-लायन खोला-राउट घडेरी-छाप्रदी सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २	
भ्यालबास-गहेरी-मोहनडाँडा-भण्डारी कृषि सडक निर्माण	वडा नं. २	
सम्मेनी-हेप्सेकोट २-नौ नं. डहर सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २	
वन सिमानाको ९ शहिद मार्ग-भ्यालबास सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २	
चालिस किलो-हुप्सेकोट रङ्गशाला सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २	

वन सिमाना-रङ्गशाला चोक-भ्यालबास रिङरोड निर्माण	वडा नं. २	
चालिस किलो-वडा नं. २-वडा नं. ३-वडा नं. ४-वडा नं. ५- पोखरा सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ३	200
सम्मैनी-वडा नं. २-वडा नं. ३-वडा नं. ४ भ्यालबास सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ३	
वडा नं. १ को पानीघट्ट-मयुरपोखरी-शान्ति चोक-सरस्वती क्याम्पस-थुम्की देवी (वडा नं. २)-चालिस किलो सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ३	
मिलन चोक-गरिमा चोक- मोहनडाँडा-भण्डारी - बाउन चौतारी (उत्तर)- करगनटार -पूर्वी पाल्पा (पश्चिम) सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ३	
नारायणी-काली सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ४	200
भ्यालबास-सटाकोन नाम्जाकोट-पेलेगा-बाउन चौतारी- पाल्पा सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ४	
शंखदेव चक्रपथ निर्माण	वडा नं. ४	
बुद्ध चोक-पत्थर खोला-शंखदेव सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ४	
शंखदेव चौरधा कुटे सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ४	
अजमारा-चारघरे-कुटे सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ४	
दिही-चुहोनथर-बारकोट-चारघरे सडक निर्माण	वडा नं. ४	
भरनाखोला पर्यटकीय पदमार्ग निर्माण	वडा नं. ४	
वन्टाकी टोल-आमडाँडा टोल-चौराघाप-शिक्षाबोधनी मार्ग स्तरोन्नति	वडा नं. ४	
धौलाबसेनी-कुटे सडक निर्माण	वडा नं. ५	200
पोखरी-वाकखोर सडक निर्माण	वडा नं. ५	
राम्चे-पोखरी सडक स्तरोन्नति (UC)	वडा नं. ५	
भ्यालबास-पारी बसेनी सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ५	
वोभा पोखरी-राम्चे सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ५	
भवन तथा ग्रामीण विकास		590
व्यवस्थित बस्ती विकासको लागि चक्लावन्दी कार्यक्रम सञ्चालन	गाउँपालिका	50
राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्न तालिमको व्यवस्था	गाउँपालिका	20
बहुउद्देशीय व्यवसायिक भवन निर्माण	सबै वडा	100
हरेक वडामा व्यवस्थित घाटको विकास	गाउँपालिका	50
एक वडा एक बहुउद्देशीय पार्क निर्माण	सबै वडा	100

ग्रामीण विकास र बस्ती विकासको क्षेत्र निर्धारण	गाउँपालिका	20
जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर बस्तीहरूको पहिचान गरी संरक्षण	गाउँपालिका	50
एकीकृत बस्तीको लागि उपयुक्त जग्गाको खोजी गरी बस्तीको विकास	सबै वडा	50
जुगेपानी सार्वजनिक भवन निर्माण	वडा नं. १	50
धौवादी सामुदायिक भवन निर्माण	वडा नं. ५	50
धौवादी एककृत बस्ती योजना	वडा नं. ५	50
विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा		520
वैकल्पिक ऊर्जामा अनुदान	गाउँपालिका	50
गाउँपालिका केन्द्र, वडा केन्द्र विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र मुख्य मुख्य बजार केन्द्रमा सौर्य बत्ती जडान	सबै वडा	50
लघु जलविद्युत आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन गरी विद्युत आयोजनामा स्थानीय जनताको लगानी सुनिश्चित	सबै वडा	20
बायोग्यास प्लान्ट स्थापना गरी बायोग्यास तथा प्राङ्गारीक मल उत्पादन मार्फत कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रलाई प्रविधिमैत्री बनाई रोजगारी सिर्जना	सबै वडा	50
राष्ट्रिय प्रसारण विद्युत सेवाको पहुँच विस्तार गरी सबै गाउँ र टोलमा बाह्रै महिना विद्युत सेवा सुनिश्चित	गाउँपालिका	50
संघीय र प्रदेश सरकारको समन्वयनमा भरपर्दो विद्युत पोलहरू र सव स्टेसनहरूको निर्माण	सबै वडा	50
विद्युत प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन सुनिश्चित	सबै वडा	50
साविक देउराली-१ देखि मोहनडाँडा नौ दुम्सी घाघीसम्म ३ फेज तार जडान गर्ने	वडा नं. २	100
धोकेमा विद्युत जडान गर्ने (१२ घरधुरी)	वडा नं. २	50
कुटे, रुम्से, चारघरे, बारकोट डाँडा, अजमारे, गुरुङ्ग घाट, रामकोट, बारसिङथर, माथिल्लो रुम्से, तल्लो रुम्से, रिपा, लखानीमा विद्युत सुविधा पुऱ्याउने	वडा नं. ४	50
सिंचाई		540
परम्परागत सिंचाई प्रविधिहरूलाई बाह्रै महिना सिंचाई उपलब्ध	सबै वडा	50
सबै जीर्ण सिंचाईहरूको मर्मत सम्भार गरी नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाईको सम्भाव्यता अध्ययन तथा कार्यान्वयन	सबै वडा	50
सिंचाई उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास	सबै वडा	20
सिंचाई योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन नीतिगत कानून तर्जुमा	गाउँपालिका	20
भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र श्रोत पहिचान गरी सिंचाई गुरुयोजना निर्माण	सबै वडा	50

सुख्खा ग्रस्त क्षेत्र, कृषि पकेट क्षेत्र तथा कृषि फार्महरूमा आवश्यकता पहिचान गरी सिंचाईको व्यवस्था	सबै वडा	50
सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान तथा तालतलैया र पोखरीको संरक्षण	गाउँपालिका	50
डिप बोरिङ्ग तथा लिफ्टिङ्ग गरेर सिंचाईको व्यवस्था	सबै वडा	100
राक्से खोला सिंचाई कुलो योजना, गैंडाखोला सिंचाई कुलो योजना, जामुने खोला सिंचाई कुलो योजना	वडा २	50
गिरिवारी खोला सिंचाई योजना	वडा ३	50
शंखदेव दाँया प्रणाली सिंचाई योजना (केरुङ्गे खोला), भ्यालबास सिंचाई कुलो योजना (गिरिवारी खोला)	वडा ४	50
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि		430
गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुरूपसूचना तथा सञ्चार नीति तर्जुमा	गाउँपालिका	20
नागरिकमा Digital Literacy बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत् तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	गाउँपालिका	20
हरेक सरकारी कार्यालय र सामुदायिक भवनहरूमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास	गाउँपालिका	50
सबै भेगमा मोबाइल डाटाको गुणस्तर वृद्धिका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास	गाउँपालिका	50
मोहनडाँडामा टेलिफोन टावर निर्माणमा पहल	वडा नं. २	50
सुविधायुक्त टेलिसेन्टरहरूको विकास	गाउँपालिका	20
सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धीत प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि	सबै वडा	50
हुप्सेकोट एफ.एम सञ्चालनको लागि आवश्यक व्यवस्था	गाउँपालिका	20
सूचना तथा सञ्चार माध्यमहरूको सघन घनत्व व्यवस्थापन गर्ने र त्यस्ता माध्यमहरूलाई प्रोत्साहन	गाउँपालिका	50
सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्षा स्थापना	सबै वडा	50
FREE WIFI ZONE स्थापना	सबै वडा	50
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन		2400
वन, वातावरण तथा जैविक विविधता		540
विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्टयाई वनमा आश्रित वन्यजन्तु तथा जडिबुटीको पहिचान तथा संरक्षण	सबै वडा	50
त्रिकोण सामुदायिक वन, सत्यवती सामुदायिक वन, शिवालय सामुदायिक वन संरक्षण	वडा १	20
थुम्के देवी, मिरमिरे, शान्ति सामुदायिक वन संरक्षण (हात्ती, गैंडा, मृग, बाँदर, बाघ, चितुवा)	वडा २	50
मयुर पोखरी सामुदायिक वन, विराट सामुदायिक वन संरक्षण (कुरिलो, ह्यो, अमला, बँदेल, चित्तल, हरिण, बाघ, मृग, गैंडा)	वडा ३	20

जोली पोखरी सामुदायिक वन, मुसी डाँडा सामुदायिक वन, पोखरी भञ्ज्याङ्ग सामुदायिक वनसंरक्षण (घोरल, पिपला, , हन्रो, अमला, बाघ, भालु)	वडा ४	50
गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा बजारीकरण	सबै वडा	50
विभिन्न व्यवस्थापन प्रणालीबाट उत्पादित काठजन्य वस्तु र जडीबुटीको उत्पादन, प्रशोधन र उपयोगमा विविधिकरण र प्रविधि विकास गरी नयाँ रोजगारी र उत्पादनका क्षेत्र सिर्जना	सबै वडा	50
वृक्षारोपण र वन विकास कार्यक्रम संचालन	सबै वडा	50
जडिबुटी तथा अन्य उच्च मूल्यका मसलाजन्य उत्पादनमा जोड दिने	गाउँपालिका	50
एक वडा एक उद्यान पार्क निर्माण	सबै वडा	50
वन्यजन्तुको लागि वन क्षेत्रमा पोखरी निर्माण	सबै वडा	50
उच्च प्रविधिको नर्सरी प्रवर्द्धन	गाउँपालिका	50
जलाधार संरक्षण		930
भू तथा जलाधार क्षेत्रहरू संरक्षण तथा उपयोग गर्ने नीति तयार	गाउँपालिका	30
समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूल कार्यक्रम सञ्चालन	गाउँपालिका	20
गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार क्षेत्रहरू पहिचान, नक्सांकन, संरक्षण एवं सहभागितामूलक व्यवस्थापन	सबै वडा	30
वर्षे पानी संकलन	सबै वडा	10
विभिन्न खोलाबाट हुने कटानलाई नियन्त्रण गर्न आवश्यकता अनुसार गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन	गाउँपालिका	300
नहर कुलो (भूमि कटान), पत्थर खोला (भूमि कटान) नियन्त्रण	वडा १	20
शिवालय पोखरी संरक्षण	वडा १	20
गिरिवारी खोला तटबन्धन	वडा २, ३	100
मातेखानी पोखरी, चनौली पोखरीमा भूमि कटान) नियन्त्रण	वडा ३	100
हसौरा खोला, भालु खोला, राते खोला भूमि कटान नियन्त्रण	वडा ४	100
केरुङ्गे खोला र गिरिवारी खोला तटबन्धन	वडा ५	100
जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी कार्यक्रम	गाउँपालिका	50
प्रकोप नक्सांकन तथा जोखिम न्यूनीकरण	सबै वडा	50
फोहरमैला व्यवस्थापन		500
वातावरणीय चेतना, फोहरमैला व्यवस्थापन र शैक्षिक तथा जनचेतना कार्यक्रम	सबै वडा	50

सार्वजनिक शौचालयहरु निर्माण	सबै वडा	50
हरेक घरको दिशाजन्त्य लेदो व्यवस्थापन (Faecal Sludge Management) को लागि सेफ्टी ट्याङ्की सहित पिट होललाई अनिवार्य गर्ने	सबै वडा	50
चपाह गाउँमा ल्यान्डफिल साइटको निर्माण तथा स्तरोन्नति	वडा २	200
फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि पि.पि.ई मोडल प्रयोग	सबै वडा	50
प्लाष्टिक प्रयोग निरुत्साहित गर्नका लागि सफा भोला कार्यक्रम	सबै वडा	50
गोबर ग्याँस, सुधारिएको चुलो, विद्युतिय चुलो जस्ता कम खर्चिला तथा वातावरणीय रुपमा अनुकूल प्रविधिको प्रयोग	सबै वडा	50
विपद व्यवस्थापन		430
विपद जोखिम पूर्वानुमान, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य सम्बन्धी पूर्वधार, जनशक्ति क्षमता र सूचना प्रणालीको विकास	गाउँपालिका	20
गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन नीति, रणनीति तयार	गाउँपालिका	20
खुला क्षेत्रको पहिचान, अभिलेखाङ्कन तथा व्यवस्थापन कार्य	सबै वडा	20
नागरिकमैत्री सुरक्षा सेवा सुदृढ गरी जोखिम व्यवस्थापन र न्यूनीकरणको लागि सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक लगानी वृद्धि	गाउँपालिका	10
जोखिम क्षेत्र पहिचान गरी जोखिम नक्सा होडिड बोर्ड राख्ने	सबै वडा	10
विपद व्यवस्थापन समिति निर्माण गरी तालिमको व्यवस्था	गाउँपालिका	20
वडा स्तरीय विपद प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन	सबै वडा	20
विपद सम्बन्धी विद्यालय स्तरीय सचेतना कार्यक्रम संचालन	सबै वडा	100
विपद पछिको पुनर्स्थापनाको लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास	सबै वडा	20
भू-उपयोग नीति निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान	गाउँपालिका	50
जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना निर्माण	सबै वडा	20
बाढी, पहिरो, भू-क्षय र खोला कटान नियन्त्रण	सबै वडा	100
संस्थागत विकास		1040
सुशासन तथा सेवा प्रवाह		680
वडा कार्यालय भवनहरुको निर्माण, मर्मत संभार तथा स्तरोन्नती	सबै वडा	300
विधि र कानुनहरु निर्माण र संस्थागत कार्यप्रणाली स्थापना	गाउँपालिका	50

कर्मचारी र पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास कार्यक्रम	गाउँपालिका	20
गाउँपालिकाको वेबसाइटको नियमित अध्यावधिकता	गाउँपालिका	30
स्थानीय विकास संरचना तथा सेवा प्रवाह मापदण्ड तयार र कार्यान्वयन	गाउँपालिका	20
नागरिक बडापत्रलाई अध्यावधिक गरी डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयन	गाउँपालिका	20
बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगति नियमित रूपमा सार्वजनिक	गाउँपालिका	20
“जनतासँग अध्यक्ष” कार्यक्रम सञ्चालन	गाउँपालिका	20
वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्साहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गर्ने	गाउँपालिका	50
सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना	गाउँपालिका	50
मेट्रिक सिस्टममा घर नम्बरिङ तथा ल्यान्ड डिजिटलाईजेसन	सबै वडा	100
लेखाङ्कन, राजश्व परिचालन तथा वित्तीय अनुशासन		360
सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरी खरिद योजना कार्यविधि तयार	गाउँपालिका	10
उपभोक्ता समितिमाफत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्त भित्र प्रचलित कानुन बमोजिम उपभोक्ता समिति गठन	गाउँपालिका	50
नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने कार्य	गाउँपालिका	50
शून्य वेरुजु कायम गर्न आवश्यक ऐन, नियम निर्माण	गाउँपालिका	50
राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन	गाउँपालिका	50
राजश्व अभिवृद्धि गर्न राजश्व अनुसन्धानको व्यवस्था	गाउँपालिका	50
SUTRA प्रणालीमा आवद्ध रहेको गाउँपालिकाको वित्तीय कारोवारको व्यवस्था	गाउँपालिका	50
राजश्वको दायरालाई बढाउने र दरलाई न्यूनिकरण गर्ने नीति निर्माण	गाउँपालिका	50

तालिका ९.१.३ : विषय क्षेत्रगत वार्षिक लागत अनुमान

क्र.सं	विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आ.व २०७८/७९ को अनुमान	आ.व २०७९/८० को अनुमान	आ.व २०८०/८१ को अनुमान	आ.व २०८१/८२ को अनुमान	आ.व २०८२/८३ को अनुमान	कुल पुँजीगत वजेट (रु लाखमा)
		कुल वजेट (रु लाखमा)	कुल वजेट (रु लाखमा)	कुल वजेट (रु लाखमा)	कुल वजेट (रु लाखमा)	कुल वजेट (रु लाखमा)	
।	आर्थिक विकास	473	551	630	709	788	3150
	कृषि तथा पशुपालन	120	140	160	180	200	800

	संस्कृति तथा पर्यटन	189	221	252	284	315	1260
	उद्योग तथा व्यवसाय	116	135	154	173	193	770
	सहकारी तथा वित्तिय संस्था	48	56	64	72	80	320
२	सामाजिक विकास	759	886	1012	1139	1265	5060
	शिक्षा	221	257	294	331	368	1470
	स्वास्थ्य	183	214	244	275	305	1220
	खानेपानी तथा सरसफाई	143	166	190	214	238	950
	लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशिता	27	32	36	41	45	180
	युवा, खेलकुद तथा अन्य	186	217	248	279	310	1240
३	पूर्वाधार विकास	807	942	1076	1211	1345	5380
	यातायात, सडक तथा पुल	495	578	660	743	825	3300
	भवन तथा ग्रामीण विकास	89	103	118	133	148	590
	विद्युत तथा ऊर्जा	78	91	104	117	130	520
	सिंचाई	81	95	108	122	135	540
	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	65	75	86	97	108	430
४	वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	360	420	480	540	600	2400
	वन, वातावरण तथा जैविक विविधता	81	95	108	122	135	540
	जलाधार संरक्षण	140	163	186	209	233	930
	फोहरमैला व्यवस्थापन	75	88	100	113	125	500
	विपद व्यवस्थापन	65	75	86	97	108	430
५	संस्थागत विकास	156	182	208	234	260	1040
	सुशासन तथा सेवा प्रवाह	102	119	136	153	170	680
	लेखाङ्कन, राजश्व परिचालन तथा वित्तीय अनुशासन	54	63	72	81	90	360
	कुल पुँजीगत वजेट (रु लाखमा)	2555	2980	3406	3832	4258	17030

परिच्छेद १० : आवधिक योजनाको वार्षिक कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था

आवधिक योजना तर्जुमाका लागि विभिन्न चरणगत प्रकृया र पद्धति बनाइयो । विभिन्न चरणगत प्रक्रिया र पद्धति अपनाउँदा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी अपनाइएको छ । आवधिक योजना तर्जुमाका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा २४ को व्यवस्था तथा गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७४ को अधिनमा रही तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाले आफ्नो आवश्यकता र क्षमताका आधारमा आवधिक योजनाको स्वरूपको तयार तथा स्वीकृत कार्यविधि बमोजिम तथा प्रक्रिया अनुसार तर्जुमा गरी पारित गरिएको हो । आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा दुईवटा मूलभूत मान्यता लिइएको थियो ।

१. श्रोत विनियोजन अनुशासन तथा अनुगमन व्यवस्थित गर्न विषयगत समितिको अवधारणामा योजना तर्जुमा
२. सहभागितात्मक पद्धतिबाट योजना तर्जुमा

आवधिक योजना सरल उपयोगी र कार्यान्वयन सम्भव होस् भन्ने उद्देश्यले विषयविज्ञको सहयोगमा विधायक समितिबाट मस्यौदा गरी प्रक्रियागत तथा विशेषज्ञता दुवैको समिश्रणबाट योजना तर्जुमा गरिएको हो ।

१०.१ योजनाको कार्यान्वयन

‘आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७५’ ले निर्दिष्ट गरे बमोजिम योजना अवधिमा हाँसिल गर्न चाहेको लक्ष्य पूरा गर्न आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न निम्नानुसार कदमहरू अपनाउनु पर्ने हुन्छ ।

१. आवधिक योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि योजना टोलीको गठन भएको निर्देशन समिति र विषयगत समितिहरूलाई स्थायित्व दिने ।
२. भौतिक विकास योजना कार्यान्वयन गर्दा नगर विकास ऐनले व्यवस्था गरे बमोजिम विशेषतः जग्गा विकास कार्यक्रमहरू र निर्माण मापदण्ड कार्यान्वयन गर्दै लैजाने तथा कार्यान्वयनको क्रममा सहरी विकास विभागको संबन्धित कार्यालय र अन्य केन्द्रिय तहहरूसँग समन्वय राख्ने ।
३. केन्द्रिय स्तरमा नीति निर्देशन र अनुगमन गर्न स्थानीय विकास मन्त्रालय र सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागको साभा तथा संयुक्त अवधारणाको लागि स्थानीय स्तरबाट पहल गर्ने ।
४. बहु-क्षेत्रगत लगानी कार्यक्रममा समावेश भए अनुरूप वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम निम्न आधारमा तयार गर्ने ।
  - सो कार्यक्रम तयार गर्दा आवधिक योजनाले लक्षित गरेका सूचकहरूको प्राप्तितर्फ विशेष ध्यान पुऱ्याउने ।
  - आवधिक योजनाले अगिंकार गरेको अग्रणी क्षेत्रहरूको अनुसरण गर्ने ।
  - गाउँपालिकालाई प्राप्त हुन सक्ने विकास बजेटलाई आधार मान्ने ।
५. आयोजना/कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि खर्च हुने रकम र नगद प्रवाह बीच सन्तुलन कायम राख्ने ।
६. योजना सञ्चालन तयार गर्दा उक्त योजना सम्पन्न भएपछि गरिने मर्मत संभारको कार्य योजना तयार गर्ने ।
७. कार्यान्वयन गर्दाका आयोजनाहरूको सुपरीवेक्षण, अनुगमन र मूल्याङ्कन समेत गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने ।

१०.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

कूनै पनि कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नितान्त जरुरी विषय हो । यसका लागि स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन तथा गाउँपालिकाका निम्ति आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिका अगिंकार गरिनेछ । जस अनुसार अल्पकालीन योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यकता अनुसार फिल्डमा जाने लगायतका प्रकृयाहरू समेतको अवलम्बन गरिनेछ । त्यस्तै सञ्चालित आयोजनाहरूको विषयगत विवरण तथा प्रगति मूल्याङ्कन प्रत्येक ६/६ महिनामा वा समितिले आवश्यक ठानेको जुनसुकै वखत गरिनेछ । त्यस्तै सम्पन्न योजनाहरूको मर्मत संभार सम्बन्धी व्यवस्थाको मूल्याङ्कन प्रत्येक वर्ष सम्पन्न ठूला योजनाहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन एक वर्षपछि गर्ने जसका लागि सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय तथा सेवा सुविधाहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन टोलीमा विषयगत समिति सदस्यका अलावा सम्पूर्ण आ-आफ्ना क्षेत्रका विज्ञ वा विशेषज्ञ, सेवा सुविधाग्राही वा सरोकारवालाहरू समेतको संलग्नता गराइनेछ ।

अनुगमन एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो, जुन आयोजना कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ । यसको मुख्य उद्देश्य चालु परियोजनाको प्रगति र ढिलासुस्तीको बारेमा सरोकारवालाहरूलाई समयमा नै जानकारी गराई परियोजनालाई सही बाटोमा हिँडाउनु हो । प्रदेश स्तरमा पनि अनुगमन प्रणालीको विकास गरी चालु परियोजनाहरूलाई सक्रिय र परिणाममुखी बनाउन जरुरी छ । अनुगमनले विकास कार्यक्रम र आयोजनाहरूको नतिजा खोज्ने र कार्यान्वयन गर्ने पक्षलाई बढी जिम्मेवार

बनाउनुको साथै जवाफदेही पनि बनाउँछ। अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले कार्यक्रम वा आयोजनाका सबल र दुर्बल पक्ष पत्ता लगाई दुर्बल पक्षलाई न्यूनिकरण गर्ने उपायको खोजी गर्नुका साथै समीक्षा गरी सूचना संकलन गरी प्रमाणमा आधारित सुधार तथा निर्णय गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ। त्यसैले हरेक क्षेत्र (सार्वजनिक, निजी तथा गैर सरकारी)ले परियोजनाको कार्यान्वयन चरणमा अनुगमन र परियोजनाको मध्यम तथा अन्तिम चरणमा मूल्याङ्कन गर्न जरुरी हुन्छ। राम्रो योजनाले परिणाममा ध्यान केन्द्रित गर्न मद्दत गर्दछ, जबकि अनुगमन र मूल्याङ्कनले हामीलाई अधिल्लो सफलता र चुनौतीहरूबाट पाठ सिक्न मद्दत गर्दछ र निर्णय गर्नको लागि मद्दत पुऱ्याउँछ। जसले गर्दा वर्तमान र भविष्यका पहलहरू मानिसहरूको जीवन सुधार गर्न र आफ्नो छनौटहरू विस्तार गर्न सक्षम हुन्छन्।

आवधिक विकास योजनाको अनुगमन गर्दा प्रभाव तहमा लक्ष एवं विषयगत लक्षहरूको र नतिजातहमा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको विभिन्न तहमा गरिने भएकोले हुप्सेकोट गाउँपालिकाको अनुगमन प्रणाली आफ्नो संस्थागत क्षमता र आवश्यकताका आधारमा नतिजा तहमा गरिनेछ। अनुगमन गर्नका लागि तयार गरिएको ढाँचा प्रचलित सोच तालिका (log frame) लाई आधार मानी उपलब्ध हुनसक्ने तथ्याङ्कको परिमाणात्मक स्थितिका आधारमा तयार गरिएको हो। अनुगमनमा राष्ट्रिय सरोकारका विषय, मानव विकास सूचकाङ्क निर्दिष्ट लक्ष्य पूरा गर्ने दिगो विकास लक्ष्य सम्बन्धी नेपालले पूरा गर्ने लक्ष्य राखेका सूचकहरू समेतको अनुगमन व्यवस्थापन गरिएको छ।

कार्यान्वयन गरिएका योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू के कति सान्दर्भिक, लाभदायी र प्रभावकारी भए तथा के कस्ता उपलब्धि एवं प्रभावहरू हाँसिल भए भन्ने कुराको उद्देश्यपूर्ण र व्यवस्थित तरिकाले आन्तरिक र बाह्य मूल्याङ्कनकर्ताबाट गराइनेछ। यस्तो मूल्याङ्कन मध्यावधि अवधि अर्थात १.५ वर्षमा गरिनेछ र लगानी योजना अनुरूप वार्षिक लगानीहरू निर्देशित रहे नरहेको र उपलब्धिका लागि लक्ष्य लगायत कार्यक्रमहरूको परिमार्जन सम्बन्धी आवश्यकता रहे नरहेको आधारमा आगामी आवधिक योजना तर्जुका लागि उपयोग गरिनेछ।

१०.३ मध्यावधि मूल्याङ्कन

आवधिक योजना तर्जुमाको सिलसिलामा निर्धारण गरिएका सूचकहरूले निर्धारण गरेका उद्देश्य अनुरूपमा लक्ष्यहरू प्राप्त भए वा नभएका बारे मध्यावधि मूल्याङ्कन २०७९ सालमा गरिनेछ र सो अगावै सम्पन्न हुने योजनाहरूको मूल्याङ्कन योजना समाप्त भएपछि गरिनेछ। आवधिक योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कनका निमित्त स्थानीय विकास मन्त्रालय वा सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागका राजपत्रांकित द्वितीय तहको कर्मचारीको अध्यक्षतामा एक अनुगमन समन्वय समितिको सीफारिसमा गरिनेछ। सो मध्यावधि मूल्याङ्कन समितिमा कम्तिमा एकजना प्राविधिक एवं योजनाविद समावेश गराइनेछ। उक्त समितिले निम्न कुराहरूलाई ध्यान दिनुपर्ने छ :

- आवधिक योजनाले निर्धारण गरेको लक्ष्य तथा उद्देश्य कुन हदसम्म प्राप्त भयो र निर्धारित उद्देश्य पूर्ति हुने अवस्था देखिन्छ देखिदैन ?
- निर्धारण गरिएका संख्यात्मक एवं गुणात्मक सूचक उपयुक्त छन् छैनन् ?
- आवधिक योजना कार्यान्वयनमा जनचासो, जनसहभागिता र साभेदारीको अवस्था के कस्तो छ ?
- आवधिक योजनाले तय गरेका मुख्य मुख्य क्षेत्रहरूको प्रगति अवस्था कस्तो छ ?
- सम्पन्न योजनाहरूको उपयोग र दिगोपना के कस्तो छ ?
- सम्पन्न योजनाहरूको मर्मत सम्भार अवस्था के कस्तो छ ? यी र यस्ता अन्य कुराहरूको मूल्याङ्कन एवं अध्ययन गरी बाँकी योजनाहरू र आगामी योजनाहरूमा समेत समय सापेक्ष गरिनुपर्ने सुधारहरूको लागि सीफारिस गर्नेछ।

१०.४ अनुगमन मूल्याङ्कन खाका

आवधिक विकास योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा सञ्चालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ। प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ भने यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गरिनेछ। आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहायअनुसार रहेका छन् :

- ◆ गाउँकार्यपालिका तथा विषयगत समिति

- ◆ सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति
- ◆ विषयगत शाखा उपशाखा, परियोजना, संघ संस्था
- ◆ नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष

आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका साधन तथा विधि देहाय अनुसार रहनेछन् ।

- ◆ स्थलगत अनुगमन ।
- ◆ कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति बीच तुलना ।
- ◆ नागरिक अनुगमन ।
- ◆ सहभागितामूलक मध्यावधि समिक्षा ।
- ◆ सहभागितामूलक अन्तिम समिक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन) ।

आवधिक विकास योजनाको अनुमान तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया देहाय बमोजिम हुनेछ :

आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया			
के अनुगमन गर्ने?	कसले अनुगमन गर्ने?	कहिले अनुगमन गर्ने?	कसरी अनुगमन गर्ने?
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गै.स.सं., परियोजना	पटके, मासिक, चौमासिक र वार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने, चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने
प्रतिफल अनुगमन	गाउँकार्यपालिका, सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति	चौमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक र मध्यावधि	स्थलगत अनुगमन गर्ने, वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने
असर तह अनुगमन	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम वर्ष	सहभागितामूलक छलफल गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, नमूना सर्वेक्षण गर्ने
प्रभाव तह अनुगमन	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	मध्यावधि र अन्तिम वर्ष	नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, सहभागितामूलक छलफल गर्ने, अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने